

Василь
СИМОНЕНКО

ЛЕБЕДІ
МАТЕРИНСТВА

Василь
СИМОНЕНКО

ЛЕБЕДІ
МАТЕРИНСТВА

Поезія, проза

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО ЦК ЛКСМУ «МОЛОДЬ»
1981

Книга украинского советского поэта Василя Симоненко «Лебеди материнства» составлена по тематическому принципу. В нее вошли поэтические и прозаические произведения, которые печатались в сборниках «Тишина и гром» (1962), «Земное притяжение» (1964), «Вино из роз» (1965), «Поэзии» (1966), и та часть творческого наследия, которая публиковалась в периодике. Издание открывается вступительной статьей академика АН УССР, Героя Социалистического Труда Олеса Гончара.

Книжка українського радянського поета Василя Симоненка «Лебеді материнства» укладена за тематичним принципом. До неї увійшли поетичні та прозові твори, що друкувались у збірках «Тиша і грім» (1962), «Земне тяжіння» (1964), «Вино з троянд» (1965), «Поезії» (1966), і та частина творчого доробку, яка публікувалася в періодиці. Видання відкривається вступною статтею академіка АН УРСР, Героя Соціалістичної Праці Олеса Гончара.

ВИТЯЗЬ МОЛОДОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

З глибин народного життя вийшла поезія Василя Симоненка. З мужності народу, з горя його і його звитяжної боротьби виспівалась вона. Звідси той дух непоборний, яким вона пройнята, звідси та розпашіла пристрасть, яка буває в ній. Вітер часу не остудив Симоненкових поезій, вогнем душі жаріють вони й сьогодні, як і тоді, коли вперше так жагучо й неповторно вибухнулися в нашому красному письменстві.

Вийшов він з того дитинства, що його в самій зав'язі опалила війна своїми чорними ураганми, звідти з'явивсь, де гули жорна окупаційні, ті ненависні жорна біди, що їх «із кам'яного віку на танках варвари з Європи привезли». Дитинство його чуло ридання матерів, що безуміли від горя над фронтовими похоронками, воно брело за ними скородити повоєнні поля, тяжко добувати хліб насущний. Скупе на ласку було, мінами та снарядами бавилось його дитинство, коли від запізнілих вибухів десь біля вогнища степового інвалідами й діти ставали, ці найменші безневинні солдати народу.

Будь хлопець старший на кілька літ, легко було б увияти його серед Кошових та Гречаних, серед молодогвардійців та їхніх численних, школярського віку сподвижників, що по всій Україні, услід за батьками й старшими братами, виставляли проти ворога свою нескорену, волелюбну юнь.

Читаючи поезії Василя Симоненка, вловлюєш їхню внутрішню спорідненість з творами тих молодих наших поетів, чия юність ходила в шинелях, чиї голоси по фронтах на півслові обірвані фашистською кулею чи снарядом. Згадується Булаєнко, згадуються такі, як він. Та ж енергія вірша, той же могутній вибух пристрасті, гніву, дух патріотичної самопожертви і непокори.

Хлоп'ям зустрів Симоненко сонячний День Перемоги. Фронтіві випробування минули його, малолітка, але червоно-вишневі Малишкові зорі з дивною силою продовжили себе в Симоненковій поезії. І якщо Малишко для нас — сурмач покоління фронтowego, то Симоненко постав перед нами сурмачем покоління молодшого, того, що дітьми-пастушатами вийшло з воєнних заграва. Зболений ранніми болями, одержимий жагою любові до матері-Батьківщини, він виповів цю любов і цей біль у слові пекучому й шаленому:

Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.
Не шкодує добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

Його любов до України — це любов молодого радянського патріота, це щире чуття поета-інтернаціоналіста, який широко дивиться на світ, адже в наш час тільки безнадійно тупий може не стати інтернаціоналістом, не дорожити голубою своєю планетою, що не лише для космонавтів — для всіх націй і рас вже постає у єдності, як спільна колиска людства, живлющий оазис у всесвіті. Симоненко — митець світогляду лєнінського, він бачить народ свій під прапорами братерства, поет гордиться своєю прекрасною соціалістичною Україною, її роллю в сім'ї здружених народів, її працею, її неповторною духовною творчістю, що дедалі більшої ваги набуває в сучасному житті людства. Україна, соціалістична земля, для нього — мати, святиня, вона йому дає крила й снагу, глибину роздумів і художні барви, у відданості їй для поета — синівське щастя його, і сила, і честь. Нещадний він до її ворогів, глумителів та відступників, проти яких спрямована його спопеляюча ненависть:

Народ мій е! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Пощезнуть всі перевертні, й прибуду,
І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій є! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

Глибинне патріотичне почуття живило бентежну душу поета, пристрасть справжнього комуніста щодень вела його в життя, як на подвиг. З творів Симоненка постає образ сучасної молоді людини, цільної і благородної у своїх пориваннях, сформованої нашим радянським ладом для чесного й відповідального життя. Випоєний соками рідної землі, духовно багатий, сповнений почуття гідності, він очима господаря і спадкоємця дивиться на великі звершення свого народу, на його історію і його майбутнє, і коли Симоненко пише про це — віриш кожному слову його натхнених поетичних присяг:

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолим небом
Гартував я душу молоду.

Високе розуміння патріотичного обов'язку, щира внутрішня переконаність і віра в комуністичні ідеали — саме це дає поетові моральне право бути суворим, нещадно вимогливим до себе й до інших, бути тим, чие слово може судити й висміювати, обурюватись і таврувати. Натурою він боець, таким виступає в найдраматичніших колізіях сьогодення, де фронти нерідко пролягають через душі людські, де від людини не менше ніж будь-коли вимагається мужності, й гніву, й любові. Він з того покоління радянської молоді, що увібрало в себе величезний історичний досвід епохи і прагне з високими критеріями ставитись до всього навколишнього, він з тих молодечих завзятих натур, що не дають прощення нічому фальшивому, тупому, потворному, здатному хіба що нівечити буйнозелені парості життя. Тому громадянський пафос поета, його патріотична гордість так природно поєднуються з гнівною інвективою, сатиричним викриттям, що раз у раз сусідить у нього з найінтимнішою лірикою. Слово його часом б'є з розмаху, поет

уміє сказати, як «параграфи присіли біля столу», як на свіжу думку чатують «цитати із багнетами в руках»... Гостроязикий, насмішкуватий, він ніде не поступається своїм правом викривати рутизну й трутизну, на посміх громадський виставляти все те, що вважає негідним, принизливим для людини.

Художня палітра його багатюща, Симоненко сміливо випробує себе в різних жанрах. Поряд із творами громадянської та інтимної лірики (ці мотиви в нього часто гармонійно зливаються в однорідний поетичний сплав) з-під його пера виходять і дошкульні сатиричні епітафії, і твори такого улюбленого народом жанру, як байка, він пише віршовані жарти й казки для дітей, зігріті теплим гумором, усмішкою, народним дотепом. Буває він різкий, іноді зумисне грубуватий, але й тоді під покровом цього вчувається щира, відкрита до ніжності душа. Творчий діапазон його щодалі розширювався, про що свідчить зокрема й художня проза молодого митця, його оповідання, в яких він теж залишається поетом. Ось таке художнє розмаїття читач знайде в цьому виданні творів Василя Симоненка, виданні найповнішому з існуючих дотепер.

Серед літераторів трапляються й такі, без яких їхня доба могла б спокійно обійтись, нічого істотного не втративши. А є такі, що стають виразниками свого часу, живими нервами його драм і борінь, відтворюють у собі самий дух епохи,— її кровообіг проходить крізь них. Є такі, чия творчість стає мовби часткою нашого буття, часткою повітря, яким ми дихаємо, і тих ландшафтів, що нас чарують, і помислів, що ними живем. Симоненко такого типу поет. По таких читач вивіряє свої емоції, свої заповітні думи.

Полтавець родом, він закінчив свій короткий життєвий шлях у Черкасах, в Шевченковім краю. 8 січня 1935 — 14 грудня 1963... Ці дати обрамляють його життя. І не тільки біографічно пов'язаний він з самою серцевиною української землі: для співу свого, для думи своєї в щасливу мить народила його Україна. І він — за прикладом найкращих наших поетів — синівською відданістю їй віддячив, напруженим, чесним горінням душі

Не випадково шевченківські інтонації, мотиви на-

родної пісні так часто озиваються, відлунюють у поезіях Василя Симоненка. Непідробна глибока народність органічно притаманна його творчості, його поглядам на світ і на життя, на своє покликання в ньому. Перед нами молода людина, яка до важливих життєвих істин здобувалась сама, жила своїм розумом, непозиченими уявленнями; перед нами образ людини, для якої етичною нормою стала сувора, майже аскетична вимогливість до себе, прагнення самовдосконалюватись, готовність взяти будь-який труд, будь-який випроб на себе ради щастя народу, Батьківщини, людства.

Не якимись формальними новаціями вразив Симоненко нас, не умільським мереживом слів, а тією внутрішньою красою, істинністю почуття, інтелектуальною наповненістю, щирим юнацьким поривом, що властиві його найкращим поезіям:

Кораблі! Шикуйтеся до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!

Багато він ще міг би створити. Може, лише третину відміряв свого звитяжного шляху, і скільки незробленого залишилось по той бік трагічної межі, за тими непройденими верствами...

Лицарськість, безперечно, притаманна була його вдачі, його безкомпромісній вольовитій натурі. Обдарованість Симоненка була щедра, яскрава, однак почуттями, безоглядною відданістю народові поет не був винятком, він висловив характерне для багатьох, спраглими вустами виспівав юність свого покоління, став чистим, непідкупним сумлінням своїх ровесників, і в цьому особлива сила і зваба його поезій.

Не примеркла з літами поетична зоря Василя Симоненка. Горить високим, чистим світлом в небі українського радянського письменства. По цій високості й чистоті, по алмазному блиску впізнаємо її серед інших. Є в його творчій доробку речі, які сьогодні справедливо можемо назвати класичними. Його творчість живе, їй відкритий шлях до юнацьких сердець, до народу, до України, яка навіки увінчала поета

своєю любов'ю. Справді, як молодий витязь, звівся він у нашій поезії, і так виразно чуємо його свіжий, мажорний, юнацьки бадьорий голос, яким він і сьогодні вітає життя:

Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!
Здрастуй, свіжоґте нив!
Я воскрес, щоб із вами жити
Під шаленством весняних злив.

ОЛЕСЬ ГОНЧАР.

ЛЕБЕДІ МАТЕРИНСТВА

*Мріють крилами з туману лебеді рожеві,
Сиплють ночі у лимани зорі сургучеві.*

*Заглядає в шибу казка сивими очима,
Материнська добра ласка в неї за плечима.*

*Ой біжи, біжи, досадо, не вертай до хати,
Не пуцу тебе колиску синову гойдати.*

*Припливайте до колиски, лебеді, як мрії,
Опустіться, тихі зорі, синові під вії.*

*Темряву тривожили криками півні,
ґанцювали лебеді в хаті на стіні,*

*Лопотіли крилами і рожевим пір'ям,
Лоскотали марево золотим сузір'ям.*

*Виростеш ти, сину, вирушиш в дорогу,
Виростуть з тобою приспані тривоги.*

*У хмільні смеркання мавки чорноброві
Ждатимуть твоєї ніжності й любові.*

*Будуть тебе кликати у сади зелені
Хлопців чорночубих диво-наречені.*

*Можеш вибирати друзів і дружину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.*

*Можна вибрати друга і по духу брата,
Та не можна рідну матір вибирати.*

*За тобою завше будуть мандрувати
Очі материнські і білява хата.*

*І якщо впадеш ти на чужому полі,
Прийдуть з України верби і тополі,*

*Стануть над тобою, листям затріпочуть,
Тугою прощання душу залоскочуть.*

*Можна все на світі вибирати, сину,
Вибрати не можна тільки Батьківщину.*

*ЗЕМЛЕ,
ЛЮБОВЕ МОЯ*

* * *

Світ який — мереживо казковел..
Світ який — ні краю ні кінця!
Зорі й трави, мрево світанкове,
Магія коханого лица.
Світе мій гучний, мільйонноокий,
Пристрасний, збурунений, німий,
Ніжний, і ласкавий, і жорстокий,
Дай мені свій простір і неспокій,
Сонцем душу жадібну налий!
Дай мені у думку динаміту,
Дай мені любові, дай добра,
Гуркочи у долю мою, світе,
Хвилями прадавнього Дніпра.
Не шкодуй добра мені, людині,
Щастя не жалій моїм літам —
Все одно ті скарби по краплині
Я тобі закохано віддам.

* * *

Де я не буду, що робить не стану,
Куди на цьому світі не заб'юсь,
Одній людині, одному титану
Завжди і скрізь від серця поклонюсь.

Куди б мене дороги не манили
І хто б мене звернути не хотів,
У мене хватить розуму і сили
Іти по тій, що Ленін заповів.

Гей, нові Колумби й Магеллани,
Напнемо вітрила наших мрій!
Кличуть нас у мандри океани,
Бухту спокою облизує прибій.

Хто сказав, що все уже відкрито?
Нащо ж ми народжені тоді?
Як нам помістити у корито
Наші сподівання молоді?

Кораблі! Шикуйтеся до походу!
Мрійництво! Жаго моя! Живи!
В океані рідного народу
Відкривай духовні острови!

Геть із мулу якорі іржаві —
Нидіє на якорі душа!..
Б'ються груди об вітри тужаві,
Каравела в мандри вируша.

Жоден вітер сонця не остудить,
Півень землю всю не розгребє!
Україно! Доки жити буду,
Доти відкриватиму тебе.

Мріяти й шукати, доки жити,
Шкварити байдужість на вогні!..
А якщо відкрию вже відкрите,—
Друзі! Ви підкажете мені...

ЧУТТЯ ВЕЛИКОЇ ЛЮБОВІ

Дивлюсь, не можу надивитись
В цехах заводів, на полях
На дужі плечі, мужні лиця,
Трудящі руки в мозолях.

Для нас під силу горді плани,
Що зріли в Ленінськiм чолі —
Нових часів нові титани,
Куєм прийдешне для землі.

Ми світу цілому на подив
Трудом і розумом своїм
У колі братньому народів
Возводим комунізму дім.

І в кожному усміху і слові,
У дні труда і в боротьбі —
Чуття великої любові
Несем ми, партіє, тобі!

З тобою, вождь і трудівнице,—
В твоїх діяннях і ділах,—
Широкі плечі, мужні лиця,
Трудящі руки в мозолях!

* * *

Я закоханий палко, без міри
У небачену вроду твою.
Все, що в серці натхненне і щире,
Я тобі віддаю.

Ти дала мені радісну вдачу,
Кров гарячу пустила до жил.
Я без тебе нічого не значу,
Ніби птиця без крил.

Кожну хвилю у кожную днину
Гріє душу твоє ім'я,
Зореносна, червона, єдина,
Україно Радянська моя.

* * *

Ти знаєш, що ти — людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди —
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе —
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба —
Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі — людина,
І хочеш того чи ні —
Усмішка твоя — єдина,
Мука твоя — єдина,
Очі твої — одні.

* * *

Я чую у ночі осінні,
Я марю крізь синій сніг:
Вростає туге коріння
У землю глевку із ніг.

Стають мої руки віттям,
Верхів'ям чоло стає,
Розкрилося ніжним суцвіттям
Збентежене серце моє.

Вростаю у небо високе,
Де зорі — жовті джмелі,
І чую: пульсують соки
У тіло моє з землі.

Зі мною говорять могили
Устами колишніх людей,
І їх нерозтрачені сили
Пливуть до моїх грудей.

О земле жорстока й мила,
Ковтнула ти їхні дні —
Усе, що вони любили,
Віддай долюбить мені!

Усе, що вони не домріяли
У чорному гвалті боїв,
Хай клекотом і зав'язми
Ввірветься в думки мої!

Вслухайтесь, земле і небо,
У рокіт страждань моїх —
Живу не лише за себе,
Я мушу жити й за них.

БЕЗСМЕРТНІ ПРЕДКИ

Раби будували замки й храми,
Сіяли й жали — раби.
Труд їх стоїть над віками —
Свідок життя й боротьби.

Із кожного купола й брами
Крізь роки темряви й злоби
Вони промовляють словами
До нас, до моєї доби:

«Люті кати поглумились над нами,
Скільки лягло нас у чорні гроби,
Та перемога — дивіться! — за нами:
Смерть — не кінець боротьби.

Ті, що життя прогуляли без діла,
Що у народній купались крові,
В землю лягли і безслідно зотліли —
Ми ж і понині живі!»

Чую ваш голос простий і ласкавий,
Предки безсмертні мої:
Праця людини — окраса і слава,
Праця людини — безсмертя її!

I

З глибин віків і гордо, й величаво
Встає легендами овіяне ім'я.
Минуле — сон, але сліпа змія
Не отруїла доблесті і слави.

То ж не орда завзята і кривава
Неждано появилася в степах,
Щоб у сплюндрованих і спалених містах
Шуміли оргії і варварські забави.

То встала Русь в кольчuzі і шоломі,
Щоб їй стихія покорилась дика,
І вів її у далі невідомі
Син Перуна Олег-владика...

І Візантія снила крізь туман —
Підводив голову народжений титан.

II

Підводив голову народжений титан,
І йшли назустріч вічності і смерті
Нездолані, гарячі і уперті
Дружини непокірливих слов'ян.

Русь не дрімала, стомлена і млява,
Забившись ведмедем у барліг,
Бо відчували грек і печеніг
Відлуння кроків князя Святослава.

Цвіли хоругви руські на Дунаї,
І Доростол навіки записав,
Що мертвий воїн сорому не має.

І ворог знав, підступний і лукавий,
Що витязь тут не здобичі шукав,
І війни йшли не тільки ради слави.

III

І війни йшли не тільки ради слави,
Бо іншій все корилося меті —
Меч Святослава прокладав путі
Для мудрості ясної Ярослава.

Коли була Європа в забутті
Та істина у вогнищах палала,
Антична мудрість гордо оживала
В твоїм, о Русь, допитливім житті.

За ясні зорі і за тихі води
Ішли в бої сини твого народу
І гинули, слабіючи від ран.

Але тебе ця кров не зупиняла,
Бо ти й тоді, хай підсвідомо, дбала
За крашу, світлу долю всіх слов'ян.

ЗАВЖДИ МИ, РОСІЄ, З ТОБОЮ

Над Россю, Дніпром і Сулою
В задумі шепочуть гаї:
В садах України весною
Про щастя дзвенять солов'ї.
Як сад навесні зеленіє
Та віхолу білу мете,
Так в серці народнім, Росіє,
До тебе пошана цвіте.

Тепер не оглянути оком
Дніпровську оновлену шир.
В майбутнє упевненим кроком
Іде наш народ-богатир.
Коли ми будуємо й сієм
У рідному вольнім краю,
Ми в дружбі з тобою, Росіє,
Черпаємо силу свою.

Ми піснею славим дзвінкою
Москву, і Урал, і Сибір,
Ми завжди, Росіє, з тобою
У битвах за щастя і мир.
Хай сад навесні зеленіє
Та віхолу білу мете!
У серці до тебе, Росіє,
Любов наша вірна цвіте, як весна.
Завжди ми, Росіє, з тобою
Завжди ми з тобою, Москва!

* * *

Я не бував за дальніми морями,
Чужих доріг ніколи не топтав —
В своїм краю під буйними вітрами
Щасливим я і вільним виростав.

Мене ліси здоров'ям напували,
Коли бродив у їхній гущині,
Мені поля задумливо шептали
Свої ніким не співані пісні.

Коли не вмів ще й букваря читати,
Ходив, як кажуть, пішки під столом,
Любить людей мене навчила мати
І рідну землю, що б там не було.

Чужих країв ніколи я не бачив,
Принад не знаю їхніх і окрас,
Та вірю серцем щирим і гарячим:
Нема землі такої, як у нас.

Коли крізь розпач випнутьсь надії
І загудуть на вітрі степовім,
Я тоді твоїм ім'ям радію
І сумую іменем твоїм.

Коли грозує далеч неокрая
У передгроззі дикім і німім,
Я твоїм ім'ям благословляю,
Проклинаю іменем твоїм.

Коли мечами злоба небо крає
І крушить твою вроду вікову,
Я тоді з твоїм ім'ям вмираю
І в твоєму імені живу!

ЧУЮ

Чую, земле, твоє дихання,
Розумію твій тихий сум,
Як на тебе холодні світання
Ронять пригорщами росу.

Знаю — зливи, та буйні грози,
І роса в шумовинні віт —
То сирітські, вдовині сльози,
То замучених предків піт.

Назбирала ти їх без ліку
На роздоллі полів, дібров,
Щоб живили тебе довіку
Людські сльози і людська любов.

Стільки в тебе очей,
Стільки рук і мозолів,
Скільки крапель в Дніпрі
І у небі зірок.
Ти не падав од вітру,
З біди не безволів,
Не насунув на душу
Ганьби козинок.

Не шукав я до тебе
Ні стежки, ні броду,
Бо від тебе узбіччям
Ніколи не брів —
Я для тебе горів,
Український народе,
Тільки, мабуть,
Не дуже яскраво
Горів.
Тільки, мабуть, не міг,
Як болід, спалахнути,
Щоб осяяти думкою
Твій небозвід,
Щоб устать, ніби зірка,
Сіянням окута,
Твоїх подвигів гордих
Й незлічених бід.
Скромна праця моя —
То не пишна окраса,
Але в тому, їй-богу,
Не бачу біди —
Щось у мене було
І від діда Тараса,
І від прадіда —
Сковороди.

Не шукаю до тебе
Ні стежки, ні броду —
Ти у грудях моїх,
У чолі і в руках.
Упаду я зорею,
Мій вічний народе,
На трагічний і довгий
Чумацький твій шлях.

* * *

Люди — прекрасні.
Земля — мов казка.
Кращого сонця ніде нема.
Загруз я по серце
У землю в'язко.
Вона мене цупко трима.
І хочеться
Бути дужим,
І хочеться так любить,
Щоб навіть каміння байдуже
Захотіло ожити
І жить!
Воскресайте, камінні душі,
Розчиняйте серця і чоло,
Щоб не сказали
Про вас грядущі:
— Їх на землі не було...

ПЕРШИЙ

Першим був не господь
і не геній,
першим був —
простий чоловік.
Він ходив
по землі зеленій
і між іншим
хлібину спік.
І не зміг
заробить монумента
цей наївний франк
чи дуліб,
бо не зміг він
знайти момента,
щоб узяти патент
на хліб.
Постаріла вже
мудрість божа,
розтрощив її
грізний час.
Хлібом
геній живився кожен,
щоби розум його не погас.
Та нехай над землею година
чи негода лютує і рве,—
вічна мудрість простої людини
в паляниці звичайній живе.

ЖОРНА

Натуга на руках,
від втоми чорних,
здувала жили,
ніби мотузки.
Каміння клацало зубами
в жорнах,
жувало жовті зерна на друзки.
І сіялось не борошно,
а мўка...
При тьмяному мигтінні каганця
жіночі ніжні
материнські руки
тягли за ручку
камінь без кінця.
Журливо мліли очі сумовиті,
і борошно,
мов біла кров, лилось...
Це все було
в двадцятому столітті,
що грозами над нами пронеслось.
Ми часто чуем
радісну зловтіху
у голосі ворожому,
чужім,
що заглядали кривда
й люте лихо
у наш —
для щастя виведений — дім.
Хай сатаніють
виродки од крику —
нас не знобить
од їхньої хули:
нам жорна ті
із кам'яного віку

на танках варвари
з Європи привезли.
І то для них
таки й була наука,
коли —
у всього світу на виду, —
немов у жорнах,
дужі наші руки
перемололи варварську орду.
Народе мій!
Титане непоборний,
що небо підпирає голубе!
Твій гордий подвиг
не принизять жорна —
вони лиш возвеличують тебе.
Дарма біситься
злість ворожа, чорна —
нічим не очорнить
твоеї боротьби!..
Цілую руки,
що крутили жорна
у переддень космічної доби.

ДУМА ПРО ЩАСТЯ

Увійшла вайлувато в сіни,
з хати віє нудьга
й самота.
У руках засміявся віник —
спритно валянки обміта.
Тупотить
об долівку ногами
і мороз вибива
з рукавиць.
З нею
в хату ввірвався гамір,
ошалілий сміх сніговиць.
Мов воскресли
принишклі діти —
тупіт, лемент,
вищання й писк.
Місяць хоче,
мабуть, погрітись —
суне в шибку
свій блідий диск.
Заглядає, цікавий,
у миску:
що ви з'їли таке смішне,
що од вашого
реготу й писку
тягне в хату
із неба мене?
Хлюпа щастя
дзвінкою хвилею,
ніби тут вікувало воно —
не життя тобі,
а ідилія,
як в поганих книжках
чи в кіно.
Де фотографі?

Де поети?
Ну те, хлопці, сюди скоріш!
Можна знімок утнуть
до газети
і жахливо веселий вірш.
Застрибають веселі цифри
у ґрунтовно важких статтях,
та не встане
з словесних вихрів
многотрудне її життя.
Ви мовчанкою соромливою
постараетесь обминуть,
що в доярки цієї
щасливої
руки й ноги
вночі гудуть.
І чи прийде
під ваші кашкети
блискавицею думка дзвінка:
в космос крешуть ото
не ракети,
але пружні цівки молока.
А для неї
це зовсім не диво,
бо збагнула давно таке:
справді,
зараз вона щаслива,
тільки ж щастя яке важке!..
І тому ця Марія
чи Настя
будить дзвоном дійниці село,
щоб поменше
важкого щастя
на Радянській землі було.

БАБА ОНИСЯ

У баби Онисі було три сини.
У баби Онисі синів нема.
На кожній її волосині
морозом тріщить зима.
Я горя на світі застав багато.
Страшнішого ж горя нема,
ніж те, коли старість мати
в домівці стрічає сама.
Немає такої біди і муки,
ніж сумно з-під сивих брів
дивитись щодня, як внуки
ростуть без своїх батьків.
За те, що ми в космос знялися,
що нині здорові й живі,
я пам'ятник бабі Онисі
воздвиг би на площі в Москві.
Щоб знали майбутні предтечі
в щасливій і гордій добі:
їх горе на утлії плечі
Онися взяла собі.
Щоб подвиг її над землею
у бронзі дзвенів віки,
щоб всі, ідучи повз неї,
знімали в пошані шапки.

Лиже полум'я жовте черево,
Важкувато сопе димар,
Галасує від болю дерево,
Піднімаючись димом до хмар.

Бубонять рогачі і кочерги —
Щось пригадують з давнини,
І чекають покірно черги
Засмаглілі горшки й чавуни.

З тітки полум'я сон злизало,
Тітка гладить рукою глек,
Теплий ватяник зав'язала
На застуджений свій поперек.

Біга тітка із кухні в сіни,
З-під повітки заносить дров —
З них струмує жовтаво-синя
Віковічна печаль дібров.

Звично грюкають мляві двері,
Піч гуде і димить у світ —
Скільки в пащу цій ненажері
Тітка вкинула кращик літ!

Сновигають по зморшках думи,
На щоках танцює вогонь,
Сажа в'їлася чорним глумом
У пелюстки її долонь.

Біля печі вона, мов бранець,
Слугувала під шурх спідниць,

Віддавала дівочий рум'янець
Чистоті смачних паляниць...

Менше ми гіркоти нестимем,
Стане ближчою наша мета,
Як не будуть у небо димом
Підніматись жіночі літа.

ОДИНОКА МАТІР

Він мовчки впав.
Отерпли зорі строгі,
Страждання опустилось на лице,
І краєв темінь
Передсмертний стогін,
Безпомічний і гострий,
Мов ланцет.
Його вже не було.
А ненависть стожала
Мечами помсти рвалася у світ,
Бо поруч з ним
Прострелені лежали
Твоя любов,
Твої сімнадцять літ.
Життя тріумфувало у двобої,
Життя крізь смерть
Утвердило себе...
І стала ти
В сімнадцять літ вдовою,
Хоч наречений твій
Ще й не знайшов тебе.
Росли роки.
Росло твоє чекання.
Печаль смоктала радощі твої,
І над твоїм
Розстріляним коханням
Скажено глузували солов'ї.
Та право материнства —
За тобою!
І син в колисці пісню наслуха.
Хай вузьколобі
Звуть його ганьбою,
А лицеміри — пасинком гріха.
Нехай духовні покидьки
Йї заброди

Байстрям, безбатченком
Назвуть твоє дитя,
Найтяжчий злочин —
Вкрасти у народу
Тобі довірене життя.
Мадонно мого часу!
Над тобою
Палають німби муки і скорбот,
І подвиг твій,
Обпечений ганьбою,
Благословив народ.

*ПРОЩАННЯ ФЕДОРА КРАВЧУКА,
КОЛГОСПНОГО КОНЮХА,
З СТАРОЮ ХАТОЮ*

Ти стоїш, небагата й непишна,
виглядаючи з саду в луг.
Рясний цвіт обтрусили вишні
на солом'яний твій капелюх.
Ти приймала і щастя, і лихо,
поважала мій труд і піт,
із-під сірої теплої стріхи
ти дивилася жадібно в світ.
Відчиняла ти лагідно двері
для нового життя й добра,
друзів кликала до вечері,
рідна хато моя стара.
Я в тобі розлучився з журбою
і навіки спекався біди.
Я прощаюся нині з тобою,
рідна хато моя, назавжди.
В нову хату ідуть твої діти
з сміхом, з піснею, як вогнем.
Як же радість тобі втаїти
під старечим своїм брилем!
Ти була мені наче мати,
ти служила мені як могла —
кожна кроквочка, кожна лата
не жаліла для нас тепла.
Тож сьогодні і в тебе свято,
в шибках вогники голубі.
Переходячи в нову хату,
говорю я:
— Спасибі тобі!

ДІД УМЕР

От і все.

Поховали старезного діда,
закопали навіки у землю святу.
Він тепер вже не встане
і ранком не піде
із косою під гору круту.
І не стане мантачкою тишу будити,
задивлятися в небо, як гаснуть зірки.
Лиш рососою по нім буде плакати жито
і пливтимуть над ним непомітно віки.

От і все.

Поховали хорошу людину,
повернули навіки у лоно землі.
Та невже ж
помістились в тісну домовину
всі турботи його,
всі надії,
жалі!
Та невже ж то
йому все віднині байдуже —
чи світитиме сонце,
чи ніч напливе!
Біль у душу мою закрадається вужем,
відчай груди мені розпанахує, рве.
Я готовий
повірити в царство небесне,
бо не хочу,
щоб в землю ішли без сліда
безіменні,
святі,
незрівнянно чудесні,
горді діти землі,
вірні діти труда.
Хай шалені гудуть
над планетою весни,

хай трава пнеться вгору
крізь листя старе...
Я не вірю,
що дід із могили воскресне,
але вірю,
що ні —
він увесь не умре.
Його думи нехитрі
додумають внуки,
і з очей ще віки пломенітимуть в них
його пристрасть і гнів,
його радощі й муки,
що, вмираючи,
він передав для живих.

* * *

Скільки б не судилося страждати,
Все одно благословлю завжди
День, коли мене родила мати
Для життя, для щастя, для біди.

День, коли мої маленькі губи
Вперше груди мамині знайшли,
День, що мене вперше приголубив
Ласкою проміння із імлі.

Як мені даровано багато,
Скільки в мене щастя, чорт візьми! —
На землі сміятись і страждати,
Жити і любити поміж людьми!

О земле з переораним чолом,
З губами, пересохлими від сміху!
Тебе вінчали з кривдою і злом,
Байстрятам шматували на утіху.

Вкраїнонько! Гуде твоє багаття,
Убогість корчиться і дотліває в нім.
Кричиш мені ти в мозок, мов прокляття
І зайдам, і запродавцям твоїм.

Любове грізне! Світла моя муко!
Комуністична радосте моя!
Бери мене! У материнські руки
Бери моє маленьке гнівне Я!

Візьми всього! І мозок мій, і вроду,
І мрій дитинних плеса голубі.
Для мене найсвятіша нагорода —
Потрібним будь, красо моя, тобі.

Вихвалять, і славити, й кричати,
Роздувати фіміамів дим —
Геніїв між нами небагато,
То чому б не поклонялись їм!

Але я зібрав би всіх титанів
І сказав би, знявши капелюх:
Я не буду вам співать пеанів
І хвальбою лоскотати слух.

Ви усі розумні та відверті,
Тож скажіть по щирості мені:
Хто й за що вам дарував безсмертя,
Хто й за що продовжив ваші дні?

Говоріть, кричіть, щоб всі узнали,
Втямили нарешті до пуття:
Смертні вам безсмертя дарували,
Смертні вам продовжили життя!

Щоб надійно крила соколині
Вас у небі вічності несли,
Мудрості своєї по краплині
Смертні вам, як бджоли, віддали.

Вас, як прапор, підніма людина
В боротьбі за правду проти тьми.
Генії! Безсмертні! На коліна
Станьте перед смертними людьми!

ПЕРЕХОЖИЙ¹

Присвята Ліні Костенко

Як він ішов!
Струменіла дорога,
Далеч у жадібні очі текла.
Не просто ступали —
Співали ноги,
І тиша музику берегла.
Як він ішов!
Зачарований світом,
Натхненно і мудро творив ходу —
Так нові планети грядуть на орбіти
З шаленою радістю на виду!
З шаленим щастям і сміхом гарячим,
З гімном вулканним без музики й слів!
Як він ішов!
І ніхто не бачив,
І ніхто від краси не зомлів.
В землю полускану втюпився кожен,
Очі в пилюці бездумно волік...
Раптом —
Шепіт поміж перехожих:
— Що там?
— Спіткнувсь чоловік...—
Одні співчували йому убого,
Інші не втримались докорять:
— Треба дивитись ото під ноги,
Так можна голову потерять...—
Трохи в футболі програли словами,
Обсмакували чужу біду.
А він знову йшов.
І дивився прямо.
І знову
Натхненно творив ходу!

¹ Вірш уперше був надрукований із присвятою в газеті «Літературна Україна» від 26 лютого 1963 року.

СПАСИБІ

Я вклонюся землі і скажу їй:
— Спасибі,
що мені ти прослалася, тепла, до ніг,
що не кінчилась ти на дідівській садибі,
але ринула вдаль тисячами доріг.
Легко ніжність мою голубину збагнути,
ти сама, як святиню, її бережеш:
я сьогодні до тебе уже не прикутий
ланцюгами холодних безжалісних меж!
Це вони мені руки в'язали і ноги,
це вони мою мрію тримали в ярмі.
Ніби ґрати, вони обступали дорогу —
коридор у вселюдській жорстокій тюрмі.
Я, пригнічений ними, не бачив неба,
я, задавлений ними, конав у імлі,
клаптик щедрості брав я у тебе —
у незмірно багатій мамі-землі.
А вони ж і тобі перекраляли груди,
не давали прорватись твоїй доброті.
Це було, моя земле, цього вже не буде
у моєму й твоєму довічнім житті.
У кісниках барвистих із райдуг веселих,
з білим бантиком чистих, замріяних хмар —
ти стоїш, мов дівча, і підносиш нам келих,
щедро ллеш в наші душі зелений нектар.
Ти напружила м'язи — і тріснули межі,
і сповзли з твого тіла рови-ланцюги,
щоб ішов я щасливий в твоїм безбережжі,
зачерпнувши із надр твоїх сили й снаги,
щоб думки мої пахли у білому хлібі,
щоб любов моя квітла пилком на житах.
Я кажу тобі, земле:
— Синівне спасибі!
Будь безсмертна
в своїх трудівничих літах.

МІЙ РОДОВІД

Вельможі пихаті і горді
Плетуть родоводів в'язь:
В одного — прапрадід став лордом,
В іншого — прадід князь.

Баньки уп'явши в минуле,
Гордо ця знать рече:
— Про нас хрестоносці чули...
— В нас Рюрика кров тече...

— Мій предок вогнем і залізом
Титул собі добув...
— А мій тисяч сорок зарізав,
За це і в пошані був...

Нічого собі родоводи!
Та киньте свій гвалт і крик:
Я із древнішого роду,
Бо я — полтавський мужик.

Ви скорчите кисло пику,
Коли повідомлю вас,
Що предок мій споконвіку
Хліб сіяв і свині пас.

Щоб жерли ви булки й сало,
Віками пер соху-плуг.
Хіба ж для історії мало
Оцих видатних заслуг?!

Я вами гордую, панове,
Бо я — знатніший од вас.
Звиняйте за грубе слово —
Я з вами свиней не пас!

ПРОРОЦТВО 17-го РОКУ

Гранітні обеліски, як медузи,
Повзли, повзли і вибилися з сил —
На цвинтарі розстріляних ілюзій
Уже немає місця для могил.
Мільярди вір зариті у чорнозем,
Мільярди щастя розвіяні у прах.
Душа горить. Палає лютий розум.
І ненависть регоче на вітрах.
Коли б усі одурені прозріли,
Коли б усі убиті ожили,
То небо, від прокльонів посіріле,
Напевне б, репнуло від сорому й хули.
Тремтіль, убивці! Думайте, лакузи!
Життя не наліза на ваш копил.
Ви чуєте? На цвинтарі ілюзій
Уже немає місця для могил!
Уже народ — одна суцільна рана,
Уже від крові хижіє земля,
І кожного катюгу і тирана
Уже чекає зсувана петля.
Ошукані, зацьковані, убиті
Підводяться і йдуть чинити суд,
І їх прокльони, злі й несамовиті,
Впадуть на душі плісняві і ситі,
І загойдають дерева на вітті
Апостолів злочинства і облуд!
І встане правда і любов на світі,
І на сторожі правди стане труд.

МОНАРХИ

Диктатори, королі, імператори,
Мліючи в димі хвальби,
Роззявляли пащі, мов кратери,
І гукали:
— Ми — символ доби.
— Хто не з нами, той проти бога.
— Хто не з нами, той проти всіх.—
І сипались лаври убогі
До кущих кривавих ніг.
Нікчемна, продажна челядь,
Банда кривляк для втіх,
Щоб мати що повечерять,
Годувала холуйством їх.
Ідоли обслинені, обціловані
Ішли величаві в своїй ході.
А поруч вставали некороновані
Корифеї і справжні вожді.
Вставали Коперники і Джорджоне,
Шевченко підводив могутнє чоло,
І біля вічного їхнього трону
Лакузи жодного не було.
Бо щире, високе небо
Не підмалюєш квачем,
Бо величі справжній не треба
Спиратись на плечі нікчем.

Земля кричить. Шинкують кров'ю війни,
І падають занози від ярма,
І лиш годинник холодно й спокійно
Рахує дні, розтрачені дарма.

І без кінця — окопи, барикади,
Та над громадами кривавих тіл
Гриміли пишні і бучні паради
Нових Тимурів і Аттіл.

Це все було... Були німі кургани,
І війни йшли не на життя — на смерть,
Гриміли залпи, і ятрились рани,
І світ ішов, здавалось, шкереберть.

І вся планета ніби очманіла,
Людина в землю заривалася, мов крит,
А над землею бомби стугоніли,
І падали тіла на рваний дріт.

Це все було... О, не забудьте, люди,
Своїх братів, що нині неживі,
Що руйнували світ тиранства і облуди
І нищили в'язниці вікові.

О, не забудьте тих, що рвались крізь багнети,
В степах поклали голови свої,
Щоб більше нашу голубу планету
Не шарпали розбійницькі бої,

Щоб не здригався всесвіт малярійно
І небо не стогнало від заграв,
Щоб нам годинник радісно й спокійно
Віки ясної дружби рахував!

ЯЗИК

Балада

Привели його на світанні
У багнюці всього, в крові.
Захлиналися постріли дальні,
І дрижали бліді вартові.

Мов примари, гойдалися тіні
На колісках скуйовджених віт.
І було партизану-хлопчині
Вісімнадцять — не більше — літ.

Від втоми не міг стояти,
Від пропасниці — весь горів
І дивився понуро на ката
З-під кошлатих широких брів.

Нила в боці кривава рана,
І, мов кулі, пекли слова:
— Помирати тобі ще рано,
Непутяща твоя голова...

Ти із себе не корч героя,
А розумно себе веди:
Розкажи, що у вас за зброя
І сховався загін куди?

Розкажи — і життя дарую,
І до матері відпущу...
На столі, мабуть, в неї парує
Повна миска смачного борщу...

Що він думав у ту хвилину?
Що ввижалось тоді йому?
Од стіни відступив хлопчина
І порушив мовчанку німу:

— Я не корчу із себе героя,
Тож відкрию правду для вас:
Гнів народний — то наша зброя,
Кожен кущик ховає нас!

Я торттури знести не зумію —
Признаюся зарані вам,
Але більше сказати не посмію,
Коли навіть захочу сам...

Очі з лоба вилізли дико,
Надірвався і тріснув крик —
Хлопець виплюнув катові в пику
Свій навіки німий язик.

Розстріляли його на світанні
За селом у глибокім рові...
І вставало, немов повстання,
Ранком сонце в його крові...

ОШУКАНА МОГИЛА

Отут, де сумно опустили віти
Стрункі тополі на твердий обліг,
В пропахле димом сорок третє літо
Він за неправду у бою поліг.

Його селянки в землю тут зарили
Без почестей, без жалю, без труни...
Шумлять тепер навкруг його могили
Розкішні придорожні бур'яни.

І лиш діди, як сонце похолоне,
Розказують повільно, ніби сон,
Що бивсь він до останнього патрона
І не хотів здаватися в полон.

Та не вінча його героїв слава —
Під небом неосяжно голубим
Тополі українські величаві
Докірливо гойдаються над ним.

Прислужнику лукавих і неситих,
За що поліг в неправому бою?
І сироти твої й тобою вбитих
Дурну відвагу прокляли твою.

Життя твій слід і пам'ять загубило:
Нема хреста, ні імені, ні дат —
Стоїть німа, ошукана могила,
Де спить безславно фюрера солдат.

Можливо, знову заgrimлять гармати,
І танк зімне пшеницю на лану,
І буде плакати і журитись мати,
Коли сини ітимуть на війну.

І хтось востаннє поцілує милу,
І хтось сльозу непрохану змахне,
А може, дехто втратить віру й силу,
Своє життя рятуючи одне.

Але не я... Я квизнути не стану,
Хоч як не буде боляче мені,—
За нашу землю, дорогу й кохану,
Я рад прийняти на себе всі вогні.

За тих дітей, що бігають до школи,
За матерів, змарнілих у труді,
За рідні наші верби довгополі,
За наші дні прекрасні й молоді.

І тут ні сліз, ні відчаю не треба,
І тут не треба страху і ниття —
Живе лиш той, хто не живе для себе,
Хто для других виборює життя.

САЛЮТИ МИРУ

В дні травневі, мріями багаті,
Коли щастя хлюпає з пісень,
Ми щороку зустрічаєм свято —
Перемоги радісної день.

І встають у пам'яті дороги,
Ті, що довелося нам пройти,
Щоб багряний прапор Перемоги
Над рейхстагом гордо піднести.

І живуть у пам'яті народу
Його вірні дочки і сини,
Ті, що не вернулися з походів
Грізної, великої війни.

Іх серцям — віками пломеніти
На червоних наших прапорах,
Іх думкам — перемагати і жити
В наших творчих думках і ділах.

Іх життя, їх помисли високі,
Котрим не судилось розцвісти,
Закликають мир ясний і спокій,
Як зіницю ока, берегти.

І тому, коли надходить свято,—
Кожен рік у травні, навесні,—
Наші грізні бойові гармати
Салютують миру — не війні!

ТРАВНЕВИЙ АКОРД

Я не можу мовчати.
Прощай, мовчання!
Говорить, мої очі!
І серце моє, говори!
Підперезане сонцем,
Устало світання,
І в багрянцях знамен
Заспівали вітри.

Сколихнуться колони —
І рине повінь,
І поширшає обрій
Од щастя, пісень і тепла,
І на площі ввірветься
Завзяття і гомін
Од верстата і плуга,
Од шахти й стола.

Нагинайтесь до мене,
Дерева зелені,
Дайте руки мені,
Земляки і брати!
Це ж до нас
Мружить очі замріяний Ленін,
Той, що землю до сонця
Підняв з темноти.

Я не можу мовчати,
Бо радості тісно,
Бо любов моя бризкає
З серця за борт,
Бо сьогодні народ мій
Дзвенить, як пісня,
Я ж в тій пісні —
Маленький акорд.

НЕВЖЕ?

I

У табунах людинозвірів
Живуть самиці і самці,
Гібриди зміїв і вампірів,
Їх сила й розум — в кулаці.

Пильнуйте, люди добрі й щирі,
Не спіть, учені і женці!
Чатують вас людинозвірі
З страхіттям атомним в руці.

II

Я думаю про тих, що народитись мали
Із плоті вбитих неньок та батьків.
Цивілізовані мавпи в мундирах
Розтоптали їх незачаті життя,
Підірвали на мінах їх вроду,
Погасили пожежами дикими
Їх незапалений розум.
Бачу: геніальних мислителів і поетів,
Закоханих теслів і хліборобів,
Бистрооких красунь і красенів,
Які не народилися тому,
Що батьки їхні розтерзані
Не встигли зустріти своїх коханих.
Я чую: ридає за ними Земля,
Сива, старенька мати,
Одурена своїми синами.
Я волаю:
— Н е в ж е?

Знову вмиратимуть неціловані?
Знову гинутимуть незачаті?

І знову голодні могили
Наситять своє чорне черево?
— Н е в ж е?

III

Ми маємо право на сум і любов,
На щастя, на сонце і трави,
І навіть на булькання зайвих розмов
Ми іноді маємо право.

Ми маємо право померти самі,
І хочеш не хочеш — колись повмираєм,
Та треба зятимуть собі на умі,
Що світ зберегти од водневих громів
Ми з вами обов'язок маєм!

ВАРВАРИ

Круг багаття не танцюють дико,
Не беруться в бійці за чуби
Варвари із атомного віку,
Варвари з космічної доби.

Захищають горді ідеали,
Перегонять в гроші кров і піт,
Крізь холодні скельця-окуляри
Оглядають благодійно світ.

У палацах пишних — не в печері —
Варвари з космічної доби
Мріють дати людству на вечерю
Атомні опеньки і гриби.

БРАМА ЗАМКУ СТЮАРТІВ

Дикими, незнаними речами
Марить брама у тривожнім сні,
Де сторожа брязкає ключами
І скриплять ворота затісні.

Привиди з кривавими мечами
У накидках чорних, ніби ніч,
Граються безформними м'ячами —
Головами, знесеними з пліч.

Кров стіка під флегматичні мури
Зойки захолили на губах —
Сотні літ наруга і тортури
Мертвих повертають у гробах.

І не бачить місто в ніч похмуру,
Як сторожа (вже не при мечах)
Нову жертву кидає під мури
З тряпкою брудною на очах.

* * *

Де зараз ви, кати мого народу?
Де велич ваша, сила ваша де?
На ясні зорі і на тихі води
Вже чорна ваша злоба не впаде.

Народ росте, і множитья, і діє
Без ваших нагаїв і палаша.
Під сонцем вічності древніє й молодіє
Його жорстока й лагідна душа.

Народ мій е! Народ мій завжди буде!
Ніхто не перекреслить мій народ!
Поцезнуть всі перевертні й прибуду,
І орди завойовників-заброд!

Ви, байстрюки катів осатанілих,
Не забувайте, виродки, ніде:
Народ мій е! В його гарячих жилах
Козацька кров пульсує і гуде!

НІ, НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА!

Я зустрічався з вами в дні суворі,
Коли вогні червоні язики
Сягали від землі під самі зорі
І роздирали небо літаки.

Тоді вас люди називали псами,
Бо ви лизали німцям постולי,
Кричали «хайль» охриплими басами
І «Ще не вмерла...» голосно ревли.

Де ви ішли — там пустка і руїна,
І трупи не вміщалися до ям —
Плювала кров'ю «ненька Україна»
У морди вам і вашим хазяям.

Ви пропили б уже її, небогу,
Розпродали б і нас по всій землі,
Коли б тоді Вкраїні на підмогу
Зі сходу не вернулись «москалі».

Тепер ви знов, позв'язувавши кістки,
Торгуєте і оптом, і вроздріб,
Нових катів припрошуєте в гості
На українське сало і на хліб.

Ви будете тинятись по чужинах,
Аж доки дідько всіх не забере,
Бо знайте — ще не вмерла Україна
І не умре!

* * *

Ні перед ким не станеш спину гнути,
Не віддасися ворогу в ясу,
Якщо ти зміг, товаришу, збагнути
Свого народу велич і красу.

КРИВДА

Новела

У Івася немає тата.
Не питайте тільки чому.
Лиш від матері ласку знати
Довелося хлопчині цьому.

Він росте, як і інші діти,
І вистрибує, як усі.
Любить босим прогоготіти
По ранковій колючій росі.

Любить квіти на луках рвати,
Майструвати лука в лозі,
По городу галопом промчати
На обуреній, гнівній козі.

Але в грудях жаринка стука,
Є завітне в Івася одно —
Хоче він, щоб узяв за руку
І повів його тато в кіно.

Ну, нехай би смикнув за вухо,
Хай нагримав би раз чи два,—
Все одно він би тата слухав
І ловив би його слова...

Раз Івась на толоці грався,
Раптом глянув — сусіда йде.
— Ти пустуєш тута,— озвався,—
А тебе дома батько жде...

Біг Івасик, немов на свято,
І вибрикував, як лоша,
І, напевне, була у п'ятах
Пелюсткова його душа.

На порозі заляк винувато,
Але в хаті — мама сама.
— Дядько кажуть, приїхав тато,
Тільки чому ж його нема?..

Раптом стало Івасю стидно,
Раптом хлопець увесь поблід —
Догадався, чому єхидно
Захихикав сусіда вслід.

Він допізна сидів у коноплях,
Мов уперше вступив у гидь,
З оченят, від плачу промоклих,
Рукавом витирав блакить.

А вночі шугнув через грядку,
Де сусідів паркан стирчав,
Вибив шибку одну з рогатки
І додому спати помчав...

Бо ж немає тим іншої кари,
Хто дотепи свої в іржі
Заганяє бездумно в рани,
У болючі рани чужі...

* * *

У маленьких очах відбивається світ —
Гамірливий, гучний і великий —
Буйна радість зелених віт,
Білі хмари і срібні ріки.

В них — червона печаль зірниць
І світанків краса незабутня.
Із маленьких лукавих зіниць
Поглядає на нас майбутнє.

В них відіб'ється простір без меж,
Тиха вулиця й сине поле,
Але клекіт страшних пожеж
Хай у них не тремтить ніколи.

Хай в маленьких очах відбивається світ
Од маленьких ромашок до стартів великих,
Хай в них світиться синій zenit,
А не жах од побоїщ диких.

З ДИТИНСТВА

В мене була лиш мати,
Та був іще сивий дід,—
Нікому не мовив «тату»
І вірив, що так і слід.

Був певен, що батько лишній,
Крикливий, немов сусід,
Коли заставав на вишні,
На мене кричав, аж блід.

Та боляче б'ється, думав,
Не пустить гулять на став,
І тому не знав я суму,
Щасливим собі зростав.

І лиш як минули роки
І я непомітно зріс,
Мені часто кидалось в око,
Як сину сусід той ніс

То нові штанці святкові,
Сорочку, що так до лица,
Або чобітки з підковою
Приносив йому од шевця.

Але мене й це не вабило,
Бо заздрити, знав, не слід,
І звався за обновки «бабою»
У мене малий сусід.

Я вірив, що краще всього
Пісні, які знав дідусь.
Вмощусь на коліна до нього
І в очі йому дивлюсь.

А він вимовляє, виспівує
Гарячі прості слова —
І все давниною сивою
В очах моїх ожива.

Мелькають червоні жупани,
Вирує, кипить Дніпро,
І Байда стріляє в султана,
Підвішений за ребро.

І грізні полки Богдана
Шляхетську орду женуть,
А з півночі десь за бураном
На поміч стрільці ідуть.

Несуться зі свистом-гуком
Богунці у всі кінці...
І я затискую руку,
Мов шабля у тій руці.

І плачу, було, й сміюся,
Як слухаю ті пісні...
Спасибі ж тобі, дідусю,
За те, що ти дав мені...

СТАРІСТЬ

Сім десятків дідові старому,
Сам незчувсь, коли і відгуло,—
Вже лице пожовкло, як солома,
Борознами вкрилося чоло,

Сяють очі глибоко спідлоба,
Тільки пух лишивсь на голові...
Лає син, що ні чорта не робить,
Допіка невістка: ще живі?

Остогидло діду хліб жувати,
Слухати образи від усіх,
Ціле літо горобців ганяти
Та граків сусідові на сміх.

Взять би істик, торбу через плечі
І піти світ за очі з села,
Але звик до хати, до малечі,
Що його, мов батька, облягла.

Все стерпить, хіба заплаче стиха,
Дивлячись на добрих малюків.
Все стерпить — докори, сором, лихо —
Лиш би вмерти на землі батьків!

ГРУДОЧКА ЗЕМЛІ

Ще в дитинстві я ходив у трави,
В гомінливі трепетні ліси,
Де дуби мовчали величаво
У краплинках ранньої роси.

Бігла стежка в далеч і губилась,
А мені у безтурботні дні
Назавжди, навіки полюбились
Ніжні і замріяні пісні.

В них дзвеніло щастя непочате,
Радість невимовна і жива,
Коли їх виводили дівчата,
Як ішли у поле на жнива.

Ті пісні мене найперше вчили
Поважати труд людський і піт,
Шанувать Вітчизну мою милу,
Бо вона одна на цілий світ.

Бо вона одна за всіх нас дбає,
Нам дає і мрії, і слова,
Силою своєю напуває,
Ласкою своєю зігріває.

З нею я ділити завжди буду
Радощі, турботи і жалі,
Бо у мене стукотить у грудях
Грудочка любимої землі.

ЗАСІВНА

Гей, прослала нива
Чорне полотно.
Ллється жовта злива —
Сіється зерно.
Сійся-родися,
Колосом розвийся,
Засівайся, ниво,
Людам на добро!

Хай у дні яснії
Зерно пророста,
Як мої надії,
Як мої літа,
Сійся-родися,
Колосом розвийся,
Засівайся щастям,
Ниво молода!

ВЕРБА

Розлогі верби. Затишок і тіні.
Під ними тихо плещеться ріка,
І дівчина замріяна й струнка
Стоїть на березі у сонячнім промінні.

Як хороше у нас на Україні,
Де пісня нив чарівна та лунка,
І шепіт верб, і поклики гудка
Злились навек в мелодії єдиній.

Розлога вербо, чому ти мені
Миліша дуба, клена і берізки?
Чи не тому, що в роки ненависні
Моїх дідів сікли вербові різки

І що в жовтневі ранки голубі
Панів ми вішали на трепетній вербі?!

МОЯ МОВА

Все в тобі з'єдналося, злилося —
Як і поміститися в одній! —
Шепіт зачарований колосся,
Поклик із катами на двобій.

Ти даєш поету дужі крила,
Що підносять правду в вишину,
Вченому ти лагідно відкрила
Мудрості людської глибину.

І тобі рости й не в'януть зроду,
Квітують в поемах і віршах,
Бо в тобі — великого народу
Ніжна і замріяна душа.

ШУМ ПОЛІВ

(Над «Кобзарем»)

Поля мої! Суворі таємниці
Я відчуваю в плескоті хлібів —
Здається, сотні змучених рабів
Звели до сонця стомлені правиці.

Зелений подих теплої пшениці
Доносить розшум Кобзаревих слів.
Любов і ласка, ненависть і гнів
Спалахують в рядках, як блискавиці.

Скорбота матері, і сльози немовляти,
І задуми безпомічно крилаті
Шукають — не знаходять берегів.

Тут правда з кривди злускала облуду,
Щоб розказали нам з віків минулих люди
Історію насильств і батогів.

КРИЗЬ СТОЛІТТЯ

Ми чуємо тебе, Кобзарю, кризь століття,
І голос твій нам душі окриля.
Встає в новій красі, забувши лихоліття,
Твоя, Тарасе, звільнена земля.

Лягли шляхи нові, широкі й вольні,
Степи, озера й ріки ожили.
Немає тих доріг, що гнали люд у штольні,
Що кріпаків на панщину вели.

Немає тих доріг, де закипілась мука,
Де відчай і журба ходили, мов брати,—
Нові шляхи кладуть твої онуки,
Нове життя прийшло у їх хати.

І бачиш ти із канівського схилу,
Як новий день над світом устає,
Як сивий Дніпр свою могутню силу
По жилах дротяних народу віддає;

Як береже твої, Тарасе, заповіти
Сім'я народів, вільна і нова,
І як, любов'ю партії зігріта,
Розквітла Україна трудова.

У росяні вінки заплетені суцвіття
До ніг тобі, титане, кладемо.
Ми чуємо тебе, Кобзарю, кризь століття.
Тебе своїм сучасником звемо.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Десь вітер грає на віолончелі,
Морозні пальці приклада до скла,
І ти одна в зажуреній оселі
Замріяно схилилась до стола.

Мов раб німий на араратській скелі
Карбує написи про подвиги царя,
Ти на папері почуттів моря
Переливаєш в строфи невеселі.

Ти — хвора дівчина — серед глухої ночі
Врізаєш в вічність огненні, пророчі
Слова з прийдешніх сонячних віків,

Щоб ті слова хитали чорні трони,
Щоб їх несли з собою легіони
Нових, непереможних Спартаків.

КОСАР

А. С. Малишкови

В поле вийшов косар на світанні,
Ждуть його обважнілі жита,
Дзвонять радістю далі туманні,
Мов перейдені весни й літа.

Приступає косар до роботи,
Скісся блискає і співа.
Чисті краплі солоного поту —
Ваговиті, мов чесні слова.

Встало сонце і впало в очі,
Хмари втому зняли з плечей —
Служать людям ці руки робочі,
Сонце людям гріє з очей.

Стали копи рядами на чати,
Залицяється колос до губ —
Так свій полудень зустрічати
Вміє щирий косар-працелюб.

Хай тим стане оце за диво,
Хто під регіт і плач жоржин
Йде косить поетичну ниву,
Позичаючи мозку в машин.

Буде, мабуть, повік «кустарно»
Оброблятися нива оця —
Там пускати машину марно,
Де працюють людські серця!

Устає косар до роботи,
Скісся блискає і співа.
Ніби краплі солоного поту,
Світять чесні його слова.

Верби й тополі, діброви й гаї,
Стежка між нивами плідними,
Гордо я вас називаю — «мої»,
Щиро вважаю вас рідними.
Ваша краса, ваша врода нерушена,
Ваше буяння, сади,
Владно ввійшли в моє серце зворушене
Та й залишилися в нім назавжди.
Вам воно звітне у кожному ударі,
Та пробачайте за правду мені —
Мабуть, якби народився в Сахарі,
То полюбив би степи піщані.
Так би їх пестив руками і мріями,
Так і ступити без них би не міг,
Так би із ними ділився надіями,
Мов наречену, беріг.
Рідні, не будьте за правду озлоблені,
Тим ви для мене миліші од всіх,
Тим дорогі, що ви потом покроплені
Прадідів бідних моїх.
Тому між нами кохання і щирість,
Спільне і щастя й жалі,
Я ж разом з вами підвівся і виріс
Із однієї землі.

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки, і вечірній час,
І в свята гомінкі, і в дні робочі
Ми думаємо, правнуки, про вас.

Ми думаєм про вас — і тому наші руки
Не в'януть біля плуга і станка,
Тому в серцях у нас невитончена мука,
А радість голосиста і дзвінка.

Ні, то не сум промінить риса кожна,
То творчість б'є з натхненних наших віч,
А творчість завжди мрійна і тривожна,
Немов травнева неспокійна ніч.

Ні, сонний спокій зовсім нам не сниться,
Ні, нас не вабить ніжна тишина —
Прийдешне осяває наші лица,
Неспокій творчий з вічністю една.

І тому ми спокійно і суворо
Стрічаємо у праці і борні
Наклепи злобні і тупі докори,
Потоки божевільної брехні.

Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі,
В морозні ранки і вечірній час,
На свята гомінкі і в дні робочі,
Нащадки дорогі, ми захищаєм вас.

Чорні від страждання мої ночі,
Білі від скорботи мої дні
Впали у твої свавільні очі,
Жадібні, глибокі і чудні.
Я тебе не хочу обминуті,
Я тебе не смію обійти.
Дай мені губами зачерпнути
Ніжної твоєї доброти.
Диких орд незлічені навали
Розстрожили пращури мої,
Щоб несла ти гордо і зухвало
Груди недоторкані свої.
Щоб горіли маками долоні,
Щоб гуло моє серцебиття,
Щоб в твоєму соромливім лоні
Визрівало завтрашне життя.
І моє прокляття очманіле
Упаде на тім'я дурням тим,
Хто твоє солодке грішне тіло
Оскверняє помислом гидким.
Стегна твої, брови і рамена,
Шия і вогонь тендітних рук —
Все в тобі прекрасне і священне,
Мамо моїх радощів і мук!

ПОВЕРНЕННЯ

Я йшов і йшов по синім узбережжі,
Мовчали гордо скелі кам'яні.
Лиш паморозь осіння на одежі

Та сутінки і марення нічні
Мене назад вернути закликали
У місто, де світилися вогні.

Я не вертав. Я йшов собі помалу,
Бо щось так владно кликало мене
Туди, де гори ввечері палали,

Окутані у сяйво чарівне.
А нині зорі, лагідні і тъмяні,
Лили проміння рівне і сумне,

Я був один, як тріска в океані,
Навколо мене — тишина і ніч.
А спогади пливли, мов на екрані,—

Я був тоді з собою віч-на-віч...
Та раптом громом розколело тишу.
І я почув суворий, владний клич:

«Куди ідеш?» — Спинився і не дишу,
А серце як не вирветься з грудей,
І я кричу у відповідь скоріше:

— Не йду, а я тікаю від людей
Шукать собі спочинку і спокою
У тишині і маренні ночей...

«Верни назад! — одгримує луною,—
Тобі однак од дня не утекти.
Верни назад і не жартуй зі мною!»

— Не жартувать? А хто ж то будеш ти,—
Волаю в теміль гордо і завзято,—
Що смів мене вночі остерегти?!

«Тут мало слухать, говорит — багато.
Я той, хто крізь скривавлені віки,
Крізь млу жорстокості, нелюдську
і прокляту,

Вам передав огонь робочої руки,
Гарячу кров пустив у сині вени,
Окрилив і підняв людські думки.

Я вічний трудівник. Прислухайся до мене.
І повернися раз і назавжди
Туди, де труд і пісня на знаменах».

— Я праці не боюся, підожди,
Але боюсь, що в справ людських потоці
Мої безслідно згубляться труди.

«Йди назад і май собі на оці:
Твоє життя і щастя між людьми,
Бо правда і любов на їхнім боці.

Ти знидєш в обіймах ночі й тьми,
А той, хто стане краплею народу,
Вже не злякається ні смерті, ні чуми,

Не пропаде в озлоблену негоду.
Твого життя ніхто не відбере,
Коли воно доручено народу.

Бо знай: народ ніколи не умре,
Йди туди, де люди творять світло
І ставлять хрест на темне і старе».

Стояла мла, та промені, як мітли,
Змітали з неба зоряний пісок...
А вдалині казкове місто квітло.

І я пішов, прискорюючи крок,
Назустріч людям і навстріч світанню
Нового дня, нових ідей, думок,
І в серці місця не було ваганню.

* * *

Задивляюсь у твої зіниці
Голубі й тривожні, ніби рань.
Крешуть з них червоні блискавиці
Революцій, бунтів і повстань.

Україно! Ти для мене диво!
І нехай пливе за роком рік,
Буду, мамо горда і вродлива,
З тебе дивуватися повік...

Одійдіте, недруги лукаві!
Друзі, зачекайте на путі!
Маю я святе синівське право
З матір'ю побуть на самоті.

Рідко, нене, згадую про тебе,
Дні занадто куці та малі,
Ще не всі чорти живуть на небі,
Ходить їх до біса на землі.

Бачиш, з ними щогодини б'юся,
Чуеш — битви споконвічний грук!
Як же я без друзів обійдуся
Без лобів їх, без очей і рук?

Україно, ти моя молитва,
Ти моя розпука вікова...
Громотить над світом люта битва
За твоє життя, твої права.

Хай палають хмари бурякові,
Хай сичать образи — все одно
Я проллюся крапелькою крові
На твоє червоне знамено.

СТЕП

Трави в'януть під млосною спекою,
Крутить вихор серпневий пил,
Осокори за даллю далекою
Підпирають в степу небосхил.

А до них між балками та нивами
Вибігає закурений шлях,
Огинає химерними звивами
Жовті стерні на тихих полях.

Тут роботи нема обережному —
Де для нього тут межу найдеш?
Той господар в просторі безмежному,
Хто душею відрікся меж!

ПОЕТ І ПРИРОДА

Пройшла гроза — і знову літня проза:
Парує степ, і оживає ліс.
І горобці, неначе з-за куліс,
Упали табуном на просо.

І знов спадають трафаретні роси
Із сінокосів буйних кіс,
І знову в небі невідомий біс
Підвісив сонце на прозорих тросах.

І, захоловши у дивній грації,
Зітхають свіжістю дівочою акації,
Вітрами обціловані до ніг...

А я дивився, серце розривалося:
Ну що в тім нового, сучасного ховалося —
Так зрозуміти і не міг.

* * *

Найогидніші очі порожні,
Найгрізніше мовчить гроза,
Найнікчемніші дурні вельможні,
Найпідліша брехлива сльоза.

Найпрекрасніша мати щаслива,
Найсолодші кохані вуста,
Найчистіша душа незрадлива,
Найскладніша людина проста.

Але правди в брехні не розмішуй,
Не ганьби все підряд без пуття,
Бо на світі той наймудріший,
Хто найдужче любить життя.

РОВЕСНИКАМ

Ми в світ прийшли успадкувати славу,
Діла, і думи, й чесні мозолі,
Батьків велику полум'яну справу,
Що захистила правду на землі.

Нам не дрімать на тихому причалі,
Не виливать в кімнатній тишині
Свої дрібненькі втіхи і печалі
В меланхолійні вірші і пісні.

Нехай серця не знають супокою,
Хай обганяють мрії часу біг,
І наша юність буде хай такою,
Щоб їй ніхто не заздрити не міг!

СЕРЦЕ МОЄ В КОМСОМОЛІ

Є такі, що тихо жити вміють,
Гнуться під вітрами, як трава.
В двадцять років душі їх сивіють,
Тільки не сивіє голова.

Я ж скажу: хіба у чубі справа,
Коли душу виїла іржа?
Вічна шана, вічна честь і слава
Тим, чия не сивіє душа!

Тим, хто крізь атаки і походи,
Крізь пилюку фронтвих доріг
Виніс правду вільному народу
Й молодість планети оберіг.

Тим, хто біля плуга і верстата
З ручаями поту на чолі
Творить неухильно і завзято
Щастя трудівниче на Землі!

Я горджусь тобою, Комсомоле,
Я щасливий, що в твої ряди,
Щоб шуміло врожаями поле,
Стали ми пліч-о-пліч назавжди.

Бо нема на світі нагороди,
Кращої дороги не знайти.
Як служити партії й народу,
Як в майбутнє з партією йти!

І тому, як владно і поволі
Сивина на скроні упаде,—
Серцем я лишуся в Комсомолі,
Щоб воно не старіло ніде!

Юність в інших завше загадкова.
А своя — проста була чи ні?
Це ж вона уперто й гарячково
Відкривала істини смішні.

Це ж вона, нестримана й криклива,
Повна вихвалянь і недовір,
В поєдинки рвалася сміливо,
Глуздові часом наперекір.

То чого ж стогнати кучеряво:
— Що за діти — хай боронить бог! —
Юність має на тривоги право,
Що ж то і за юність без тривоги!

Хай ми посинієм од натуги,
Поступ не зупиним все одно:
Нові покоління — не папуги,
Щоб товкти заучене давно!

Юність вчать — наука їй не шкодить,
Але рветься зойк у мене з уст:
Хай до неї й близько не підходить
Із своєю міркою Прокруст!

ПУЧОК СУНИЦЬ

У степу не було нікого,
Тільки вітер та ми й ковила.
І мовчала струнка дорога,
Що, здавалося, в небо вела.

Та сміялося сонце в блакиті
Над безмежжям німим цілини.
В курені, що соломою криті,
Ми дівчатам несли кавуни.

І припала ж така година,
Дуже радісна й трохи сумна:
У Миколи були іменини,
А у нас не було вина.

Прокляли ми тоді дорогу,
Що вона подалась не туди —
Пнеться в небо, мабуть, до бога,
А від нього вина не жди...

Гоготіло вночі багаття,
Танцювали зірки у вогні,
І дівчата в святешних платтях
Дарували Миколі пісні.

Чисту воду пили із бочки,
Брудершафти і тости були,
Пап солідних сини і дочки
Круг багаття тамтам вели.

І уже як першій зірниці
Усміхнулася жовта стерня,
Піднесли ми йому суниці,
Що збирали гуртом півдня.

Бо тоді у зелених суницях
Вся фантазія наша жила.
Бачив я: у Миколи в зіницях
Синім полум'ям радість цвіла.

І стояв він, як мак, рум'яний,
Бурмотів невиразно: «Бра...»
Був Микола від щастя п'яний,
Від хмільного людського добра.

ПЕРШОКУРСНИЦЯ

Скромне плаття, хустка білосніжна,
Погляд несміливий та ясний,
Ледь помітна сонячна усмішка
На лиці, як вогник весняний.
Вперше так схвильована, щаслива,
Ти відкрила двері в новий світ,
Де в сім'ї новій трудолюбиво
Будеш вчитись п'ять найкращих літ.
Скільки мрій ти винесла зі школи,
Скільки світлих прагнень і надій...
Вчися ж, юна дочко комсомолу,—
В нас життя прекрасніше від мрій.

МІЙ КИЇВ

В ночі осінні, холодні й нудні
Часто ввижається Київ мені.
Вийду з палатки, у темінь пірну,
Думкою-мрією в Київ майну.
Мріють крізь хмари зорі вгорі,
Мов на бульварі чудні ліхтарі.
Вітер ущухне, то знов загуде —
Аж сторонюся: тролейбус іде.
Парки і сквери, театри і шум.
Як вас прогнати із серця, із дум?
Що мені діять — не можу забути
Площу Богдана, вогні інституту.
Що мені діять і як мені бути —
Київ казковий не в силі забути!
В серці своїм на будову несучу
Киева горду і вічну красу.
Стіни мурую, проспекти кладу,
З степом безлюдним розмову веду:
Бачиш, сюди ми зійшлися усі
Тому, що служимо праці й красі,
Тому, що мріє поставити кожен
Місто, красою на Київ схоже!

Встає над нами сонце, як вставало,
Гудуть вітри в розгойданих дротах.
Зелені верби руки заламали,
І заціміло сонце на вустах.

Приходять ночі. Електричний пояс,
Немов зміюка, місто обвива.
Я лиш тоді, мій друже, заспокоюсь,
Як опустіє зовсім голова.

Як я люблю — давать не буду звіту,
Переді мною два десятки літ,
І в мене серце, мов несамовите,
Вистукує любов у білий світ.

О друже мій, попереду розлука,
А зустрічі — чи трапляться вони,
І наші спільні радощі і муки
Чи впливуть із серця глибини?

Я не скажу того, що сам не знаю,
І лиш бажання щире вироста,
Щоб, як життя наблизиться до краю,
Я міг почати так тобі листа:

Встає над нами сонце, як вставало,
Гудуть вітри в розгойданих дротах.
Зелені верби руки заламали,
І заціміло сонце на вустах.

І ми таці ж, як всі на світі люди,
І я від тебе клятви не беру,
Та лиш тоді я молодість забуду,
Тоді замовкну, як помру.

Бубнявіють думки, проростають словами,
Іх пагіння бринить у завихренні днів —
Цілий тиждень живу і ходжу між левами,
Недаремно ж і місто взивається — Львів.

Є міста — ренегати, є просто байстрята,
Є леви, що мурликають, наче коти,
Божевільно байдуже облизують грати
І пишаються з власної сліпоти.

Але думать про них я сьогодні не хочу,
Бо мені, видно, трішечки повезло —
Я побачив у Львові Міцкевича очі,
Кривоносові плечі й Франкове чоло.

Я до тебе прийшов із захопленням сина
Од степів, де Славути легенди снує,
Щоби серце твоє одчайдушно левине
Краплю сили хлюпнуло у серце мое.

ПРО ПОЕЗІЮ

Поету, кажуть, треба знати мову
Та ще уміти вправно римувать.
Натхнення і талант — і все готово —
Слова самі піснями забринять.

То правда все, але не в тому сила,
Мені здається, що не тим вірші
У дні тяжкі серця наші палили,
Любов і зненависть будили у душі.

Бо не запалить серце точна рима,
Яку хтось вимучив за місяць чи за ніч.
Ні, інша сила, буйна, незборима,
Вогнем і пристрастю напоює ту річ.

Ні, інша сила так цілющо діє,
Словам велику надає вагу,
Бо з нею світ цвіте і молодіє,
І світло б'є крізь морок і пургу.

Без неї рими точні й милозвучні
Не варті навіть драного гроша —
Слова звучать примусить сильно й гучно
Лише одна поетова душа.

* * *

Благословенна щедрість! Все від неї,
Від щедрості думок, сердець і рук.
Краса сповита матір'ю-землею
Від щедрості страждань її і мук.

І ми народжені од щедрості любові,
Нас годувала щедрість матерів.
Ми теж її вихлюпувать готові
Із душ своїх, мов рибу з ятерів.

І все ж прожити, певне, так годиться,
Щоб старість не промовила, бува:
— Ти був, козаче, щедрим на дурниці
І на красиві та пусті слова!..

* * *

І знову сам воюю проти себе —
Два чорти схарапудились в мені.
Один волає: «Зупинись! Не треба!»
Штовхає інший: «Не впиняйся, ні!»

І я іду, і падаю, і знову
Спішу вперед або плетусь назад.
Мені дарма, що брехні і обмови
Об мене торохтять,
Як об гостинець град.

Мені дарма, плюю на остороги,
Топчу улесливості мох.
Мої чорти беруть мене на роги,
І щоб мені не збитися з дороги,
То треба дослухатися обох.

* * *

На білих конях пронеслися роки,
Забризкали водою з-під копит —
І десь далеко дзвонять їхні кроки,
І крешуть іскри із камінних плит.
Так молодість безцільно пролетіла,
Її, бездумну, в далеч понесло.

О, чом я не схопився за вудила
І на пусте не вискочив сідло!
І не помчався в дикому алюрі,
Повітря розриваючи грудьми,
Назустріч сонцю, радощам і бурі,
Назустріч смерті — чорт візьми!

* * *

Минуле не вернуть,
не виправить минуле.
Вчорашне — ніби сон,
що випурхнув з очей.
Як луки навесні
ховаються під мулом,
Так вкриється воно
пластами днів, ночей.

Але воно живе —
забуте й незабуте,
А час не зупиняється,
а молодість біжить,
І миті жодної
не можна повернути,
Щоб заново,
по-іншому прожить.

* * *

Прости мені, земле, дурість мою.
Прости, коли щось не вмію.
Я дурість ледачу працею вб'ю,
Під зливою дум змужнію.

Літа не чекають. Мій шлях нелегкий.
Спішу все пізнати й збагнути.
Прости мені, земле, коли не такий,
Як треба сином твоїм бути.

* * *

Ми усі по характеру різні,
І смаки не однакові в нас,
Та одна нас ростила Вітчизна
У великий розбурханий час.

І які б нас не кликали далі,
Перед нами єдина мета.
Скрізь життя у нестерпному шалі
Нас, гарячих і юних, віта.

Буде в нас і кохання і сльози,
А комусь не забракне і мук,
Та ніякі вітри і морози
Не погасять тепла наших рук.

Ми усі по характеру різні,
І смаки не однакові в нас,
Та одна нас ростила Вітчизна
У великий розбурханий час.

Впало сонце в вечірню куряву.
Тиша виповзла за село.
Нашорошилось небо буряно
І погрозами загуло.

Ніч підходила з гуркотіннями,
Ніч несла божевілля й жах,
Плазувала потворними тінями
У нервово пружних кущах.

Ніч кричала мені, розтерзана,
Оперезана громом навхрест.
І у зойках її березових
Закипівся гучний протест.

Хмари дибились волохато,
Місяць в небі петляв, мов кіт,
Вихор всівся на сіру хату
І закручував стріху в zenіт.

...Та встає перламутровий ранок
Крізь холодний і злобний рев,
І проміння зализує рани
З закатованих ніччю дерев.

Безпорядні агонії злості,
Злість гармонії не порве!
Сонце ходить до нас не в гості —
Сонце з нами живе!

Вирина воно ранками з куряви,
На потрав'я витрушує пил,
І пливе, й ховрахів обурює,
Повне ніжності й повне сил.

КОМЕТА І СІРНИК

I

В холоднім космосі блукаючи без цілі,
Вона Землі хвостом не обмине
І омахів огнисті заметілі
З нічного неба щедро сипоне.

І довго будуть дивуватись люди,
Напишуть вчені тисячі томів
Про те велике і незвичне чудо,
Про фейерверк небачених вогнів.

II

Сірник малий в руках у господині
В кімнаті темній спалахне на мить —
Хитне на стінах чудернацькі тіні,
Щоб потім вмерти й більше не ожить.

І люди всі не бачать в тому дива,
Звичайна річ, до цього кожен звик.
Хоч всім потрібний вогник сиротливий
Видобуває крихітний сірник.

ПОМИЛКА

Помилялись не тільки люди,
Помилялись навіть святі.
Згадайте: Ісус від Іуди
Мав останній цілунок в житті.

Ми не святі, не боги, а значить,
Не варто втішати себе дарма.
Але, як твій промах
Лиш ворог бачить,—
Друзів у тебе нема!

КРАПЛЯ В МОРІ

На світі законів немало,
Я нагадаю один:
Щоб море не висихало,
Потрібно багато краплин.

Але в штормову годину,
Як море бурунить гнів,
Потрібна зайва краплина,
Щоб вийшло воно з берегів.

ПЕРЕСПІВ З НАРОДНОЇ

Гей, у лузі та й не перше літо
Вигляда некошена трава.
Гей, у полі та й не перше жито,
Та й не перше жито дозріва.
Не повернуть козаки з походу,
Не заграють сурми на зорі...
Будуть вік стояти біля броду
Посивілі верби-матері.

* * *

Понеси мене на крилах, радосте моя,
Де на пагорбах і схилах сонця течія.

Де стоять в обновах білих, в чистому вбранні
Рідні хати, білі хати з хмелем при вікні.

Де замріяні дівчата ходять до криниць,
Де послались шовком ниви обіч ґрунтовиць.

Де мене, рум'яне диво з прутиком в руці,
Ухопив гусак сварливий за нові штанці.

Благослови, добра доле, вередухо вперта,
На цій землі мені жити та на ній і вмерти.

* * *

Земле рідна! Мозок мій світліє,
І душа ніжнішою стає,
Як твої сподіванки і мрії
У життя вливається моє.

Я живу тобою і для тебе,
Вийшов з тебе, в тебе перейду,
Під твоїм високочолім небом
Гартував я душу молоду.

Хто тебе любов'ю обікраде,
Хто твої турботи обмине,
Хай того земне тяжіння зрадить
І з прокляттям безвість проковтне!

ЧЕРВОНІ КОНВАЛІЇ

Поєма

Ми ішли через поле.
Двое.
Говорили чи ні —
Хтозна.
Хмари плинули
Над Сулою,
І на них відлітала весна.
І уже задихалося літо,
І зітхали вітри у траві,
І колосся, промінням политі,
Ворушилися, мов живі.
Тільки обрій моргав суворо,
Де тополі, немов списи,
Підняли свої вістря вгору
На сторожі цієї краси.
Вуси-вусики у пшениці,
Стежка-стежечка, мов стріла,
До домівки мене і Фріца
Через лан голосний вела.
Ми зустрілися з ним у вузі,
І не відаю сам, чому
Раптом стали ми вірні друзі,
Полюбилися один одному.
Ми не слухали, ми не чули
Чорний шепіт сліпих віків.
Ми навпіл розірвали минуле,
Що ковтнуло наших батьків.
Поклади мені в руку руку,
В очі глянувши — не моргай!
Виніс край мій жорстоку муку,
Щоб сьогодні ожив твій край.

Бенкет

Після першої дядько Оверко
Говорив ще про се, про те:

Як знімали хрести із церкви,
Як палили письмо «святе».
Після другої — він історик —
Про Хмельницького річ веде.
Як залізе в столітній морок,
То немов із могили гуде.
А як висушив третю чарку
(«Я за ваше здоров'я п'ю!»),
Пригадав дядько тітку Варку,
Ненаглядну кралю свою.
І почав:
«На моєму тілі
Дев'ятнадцять слідів од куль.
Ти мені не мішай, Василю,
І морганням очей не муль.
Я веду все оце до чого?
Жінка в мене, як грім, була.
Може, з виду і надто строга,
А в душі — джерело тепла.
З неї прямо хлюпала сила,
Ніби сік з виноградних грон...
Це вона Курта Шнайдера вбила,
Горлоріза на весь район».
Чому Фріцові стало жарко?
Чому виступив з нього піт?
«Отому, що убила Варка,
Скільки малось од роду літ?» —
«Скільки років?
Хай лічить дідько! —
Дядько входив уже в екстаз.—
А мені про це знати звідки?
Я не бачив його ні раз.
Я тоді, брат, служив у піхоті.
Я тоді, хлопче, був солдат.
І не хвастаю — в нашій роті
Поважали мій автомат...»
Я даремно міняв розмову,
Заганяв її в інше русло.
Фріца ранило кожне слово,
Кожне слово душу пекло.
Тиша раптом вповзла у хату,
Кинув бомбу із рота Фріц:

«Перестаньте!..
Це був мій тато...
Не кажіть
Про його убивць...»
Стало й дядькові раптом жарко,
Ледь промовив: «Оце тобі на!
Та налейте мені ще чарку!
Та горілки давай, не вина!
Ти вже, хлопче, не злись на мене,
Я кажу тобі як солдат:
То не батько твій, а скажений
Був убивця, падло і кат!»
Як побитий, Фріц вибіг з хати
І допізна блукав один...
Хилиталася темінь патлата,
Вечір важко ліз через тин...

Конвалії

Ранком двоє ми йшли по лузі,
Де хлюпоче Сула в береги.
Ми були з ним уже не друзі,
Але ще не були вороги.
Холод з нами ходив у лісі,
Дибки стали уперті чуби.
І мовчали в блакитній висі
Величезні столітні дуби.
А на тулубах їх шершавих
Кров сочилася з-під кори...
Доцвітали конвалії в травах,
Голубої весни прапори.
Білі-білі конвалії милі,
Вас насіяла тут весна.
Йй змагатися з літом не в силі —
Утікає на північ вона.
Утікає ярами, ярками
За далекі ліси і горби.
Йй махають прощально гілками
Мовчазні і суворі дуби.
Йй дорогу обмиють росою
Теплі трави і світлі гаї.
За її неземною красою
Одридають в кущах солов'ї.

Білі-білі конвалії милі,
Перли радості у траві.
Вас обпалять вітри загорілі,
Галасливі вітри степові.
І самі зазітхають у листі,
Пил скорботи їм шлях замете.
Ви вмрете недоторкано чисті,
Недоторкано білі вмрете.
Як ви руки йому не спалили,
Коли він осквернив красу:
«Покажи,
Де його могила...
Я...
Букетик йому однесу...»
І зірвав несподівано пломбу
Із душі зубів перехруст,
Я жбурляв не слова, а бомби
Із обпечених гнівом уст.
«Ти прийшов до моєї хати,
Як приходить любов навесні.
Тож не смій мені в серце плювати,
Не пробуджуй злоби в мені!
Не розхлюпуй моєї печалі,
Душу зрадою не бентеж,
Я тебе прокляну без жалю,
Коли квіти йому понесеш.
І не тому, що помста груди
На шматки мені зараз рве,—
Правди там не було і не буде,
Де ще пам'ять його живе.
Я лякати тебе не смію —
Над тобою не владен страх.
Хочеш ти, щоб минуле зміїв
Пробудило в наших серцях?
Може, хочеш, щоб знову пальці
Затискалися в кулаки,
Щоб зустрілися ми в атаці,
Як в минулому наші батьки?
Тільки розумом подивися.
Правду щиру побач в диму:
Жде ще дехто, щоб ми вп'ялися
У горлянку один одному.

Губи їхні від люті сині,
Злоба щелепи їм звела.
Хай минуле спить в домовині,
Не викопуй з могили зла.
І не гребуй моєю любов'ю.
Ми обидва сильні й живі.
Я ж не хочу, щоб плакали кров'ю
Ці конвалії в чистій траві.
Роздивися тверезо по світу —
Нас нова обнімає доба...
Не неси на могилу квіти,
Де заснула твоя ганьба!»
Він мовчав.
Але хмари з неба
Опустились йому на чоло.
«Це я знаю...
Про це не треба...
Розкажи, як усе було...»

Тітка Варка

Навесні мені вперше мати
Із спідниці пошила штани
І сказала: «Годі гуляти,
Пасти свині, хлопче, жени».
То високе було подвір'я,
В мене аж забивало дух,
Коли вперше вийшов з подвір'я
Не хлопчисько вже, а пастух.
Ми на вигоні в цурки грали,
Заганяли в ямки ошля,
Партизанили й воювали,
Вкравши пруття стальні в коваля.
Раз я біг завертати свині,
Що взяли маршрут на буряк,
І тоді із прозорої сині
Скинув бомбу на вигін літак.
Я кричав надриваючись: «Ма-мо!» —
На зелений упавши едwab...
І зіяла холодна яма,
Де сидів «партизанський штаб».
Потім танки були й машини,

Неполоханий плач і гам.
І криваве намисто шипшини
Замінило цукерки нам.
Тато мій пішов до загону
У Козацький сосновий ліс.
Мама харч їм носила й патрони,
І про це хтось гестапо доніс.
Шнайдер маму одвів на страту,
Йй на шию петлю затіг,
А мене заховала від ката
Тітка Варка в свинячий барліг.
Лиш весною у темні ночі
Виповзав я з свого лігва.
Тітка Варка мене ув очі
Цілувала й шептала слова:
«Виростай для страшної кари,
Виростай на ворожу біду...»
І зірок незліченні отари
Миготіли мені в саду.
Раз вночі розбудив нас грюкіт,
Хрипла лайка й глуха возня:
«Одчиняй, партизанська суко!
Не сховаєш тепер щеня!..»
Тітка — в сіни мене за двері.
«Тільки крикну «тікай» — біжи!
Як повернеться мій Оверко,
Ти про мене йому скажи...»
А сама ухопила сокиру,
Притулилася до стіни
І сказала привітно й щиро:
«Хто там грюкає?» —
«Одчини!»
Двоє кинулись люто в хату.
Я тоді — з-за дверей на поріг.
Прямо в руки потрапив кату.
«Я тебе тут, щеня, стеріг!»
Глухо впала важка сокира,
Я ще й жаху свого не зборов,
Як на чуба мого з-під мундира
Полилася чужинська кров.
Доки тітці крутили руки,
Я, мов миша, пірнув в гарбузи,

Ніби заець, помчав через луки,
Через воду брів до лози.
До світання тремтів між латаття,
Доки люди мене не знайшли...
Тітку Варку в розтерзанім шматті
Того ранку на страту вели.
І вона величаво мовчала,
Дивний спокій світивсь на чолі —
Тітка Варка отак зустрічала
Двадцять першу весну на землі.
Говорити ще можна багато,
Але ти зрозумів, чому
Замінив мені дядько тата,
Став я сином навек йому.

Батько

Фріц мовчав. І мовчало літо.
І отерпли мої вуста.
Закликала нас щиро жити
Солов'їна печаль проста.
Що було — ми того не забули.
Те, що є, — перед нами тут.
Хай звільняється серце чуле
Од туману, брехні і пут.
Поклади мені в руку руку,
В очі глянувши — не моргай!
Виніс край мій жорстоку муку,
Щоб сьогодні ожив твій край.
Сонце впало на сизу хмарку,
Обрій полум'ям запалав...
На могилу селянки Варки
Фріц конвалій букет поклав.
Ми прийшли опівночі в хату,
І тоді, задавивши плач,
Фріц до дядька промовив:
«Батьку...
Ти, дурному мені, пробач...»
Дядько був до розмов охочий,
Але тут не знав, що казати.
Тільки витер долонею очі:
«Ну, хлоп'ята,
Пора вже спати...»

Скільки дядьку Оверку весен,
Запитайте в гаю зозуль.
Ніби русла Дніпра і Нейсе,
Обпекли його шрами від куль.
Він строчити умів з автомата,
Чобітьми толочив лани,
Щоб не знали війни і розбрату
Ворогів колишніх сини.
Хто посмів би його осудити,
Хто б його покарати смів,
Коли б серце його розбите
Осліпили помста і гнів?
Міг би він за глибокі рани,
За любов, що сконала в петлі,
Невблаганним кривавим бураном
По ворожій пройтися землі.
Але смерть він дунив без ліку
На суворих дорогах війни,
Щоб жили у братерстві довіку
Ворогів колишніх сини.
Світ зігрів він своєю любов'ю,
Переміряв шляхи вікові,
Щоб ніколи конвалії кров'ю
Не ридали
Ніде
В траві.

КИРПАТИЙ БАРОМЕТР

І. Замість вечірньої молитви

Ти лежиш іще впоперек ліжка —
Ну до чого мале й чудне!
А до тебе незримі віжки
Прив'язали цупко мене.

Кажуть, носа ти вкрав у баби,
Губи й ноги забрав мої,
Взяв у матері синю звабу
І в очах своїх затаїв.

Спи, грабіжнику мій кирпатий.
Сумнів диханням розігрій,
Я тобі стану в голови слати
Найніжніші подушки мрій.

Розішлю свої думи в дозори,
Щоб у сизому міражі
Не ступило свавільне горе
На кордони твоєї душі.

Бо не змок ще убивчий порох
Од потоків дитячих сліз —
Через трупи надій бадьорих
Твій одвічний і підлий ворог
До усмішки твоєї ліз.

Над народами, над віками
Встало горе, мов чорний гном.
Торохтять бойові тамтами
Над прозорим дитячим сном.

Відгодована злість, і хитрість,
І закута в броню брехня
Атакують добро і щирість
Серед ночі й білого дня.

Гуркотять бойові колісниці,
Свищать ратища і шаблі...
І тривозі моїй не спиться,
Йде вона босоніж по землі.

І встає проти кривди й злоби
Мій обсмалений сонцем гнів,
Щоби спав ти спокійно, щоби
Ти сміявся і жебонів.

І ладнає совість гармати
Проти підлості і обмов,
І виводить зневіру на страту
Безпощадна мов любов.

Наливайся земними силами,
Вдосталь радощів зачерпни —
Над тобою тріпочуть крилами
Тихі-тихі спокійні сни...

II. Погрози ночі

Вибіг він з туману муки, втомлено присів,
Гуртувались мляві звуки у сузір'я слів.

Мав він силу неборну, цей лукавий хтось,
Мені в душу світло чорне від тих слів лилось.

Він казав: «Скона твій спокій на моїх ножах,
Я — на місці, я — стоокий, я — всесвітній
жах.

Дам тобі великі очі і великі вуха,
Страх до смерті залоскоче силу твого духа.

Гей, виходьте, мої слуги, мої вірні діти,
Мою владу, мою силу дурню покажіте!»

Вибігали із туману з галасом і гиком
Довгоруки, волохаті, обплетені ликом.

Вузьколобі й куцоногі, з іклами-зубами,
Заходились вибивати тропака ногами.

Танець пітекантропів

Ми не брешем, не лукавим —
Що подумаєм, берем!
Ми сьогодні світом правим,
Все жерем,
Жерем,
Жерем!
Тільки ми од страху вільні,
Ми — сини Європи!
Ми — могутні,
Ми — всесильні,
Ми — пітекантропи!

Нам живеться ласо й любо,
А на совість ми плюєм —
Що потрапило на зуби,
Те жуєм,
Жуєм,
Жуєм!

Тільки ми від глузду вільні,
Ми — сини Європи!
Ми — могутні,
Ми — всесильні,
Ми — пітекантропи!

Танцювали, гупотіли, раптом провалились,
На їх місці генерали як з землі вродились.

Оточили мою душу й заревіли п'яно,
Били в груди кулаками, мов у барабани.

Хор генералів

Слухай, мрійнику, ідіоте!
Ти — в комедії лицедій!
Ми випльовуємо сотнями з рота
Недогризки людських надій.

Не цяцьками — ракетами бавимо,
А життя не вертає назад —

Син ітиме з очима кривавими
Крізь гарячий атомний чад.

Одсахнеться твоєї щирості
І шукатиме ласки у риб,
Коли з серця у нього виросте
Наша мрія — атомний гриб.

Ми його заберем у тебе,
Вкрадем юність його й любов
І піднімем в розчахнуте небо
Над німим божевіллям дібров.

Здичавілі од крові нації
Будуть щирити ікла, мов звір,
І здихатимуть від радіації
У роззявлених пащах нір.

Як розірве космічну тишу
Передсмертний стогін землі —
Вічність подвиги наші запише
На своєму сивім чолі!

Вони пливли у ніч, як манекени,
Крізь їхні вигуки байдужі і страшні
Прилинув синім видом до мене
Маленький привид і сказав мені.

Монолог маленького привида

Я — твій ровесник. Доля моя куца,
Печаль моя не відає кінця —
Старих світил чіткі орбіти рвуться,
І гаснуть ненароджені серця.

Я — твій ровесник. Плоть моя убита,
Із ребер в мене вирости дуби.
Мое життя потрошене, мов жито,
Ціпами божевілля і злоби.

Коли я біг розхристаний на луку,
Де обрій так прозоро глибенів,

Чужий солдат схопив мене за руку
І до людей у білому одвів.

І я дививсь на них незрозуміло,
В зіницях метушилися зірки,
І кров моя червоно цибеніла
У банку із рожевої руки.

І чорна ніч звелась в очах у мене,
І сон легкий навік мене зборов...
Моїм убивцям у голодні вени
Влили мою дитинно чисту кров.

Я — твій ровесник, пролісок надії,
Розтоптаний жорстокістю нікчем,
Я — син краси і голубої мрії,
Я — автор ненаписаних поем.

Я — твоя мука і твоє сумління,
Мені кати не обрубали крил:
Із ран моїх бере твоє коріння
Для боротьби і ненависті сил.

Немає в мене страху за плечима —
Я розірвав його одвічний гніт.
Великими блакитними очима
Дивлюся я докірливо на світ.

Иди і спопеляй байдужі душі,
І сліпоту, й холопство прокляни,
Щоб не зійшлись, в кривавицю заюшені,
Народів обікрадених сини.

Я — твій ровесник. Доля моя куца,
Печаль моя не відає кінця.
Я кличу вас у відчаї не гнуться,
А вибухати, як нові сонця!

III. Ранок

Над тихим сном мого малого сина,
Над плетивом думок моїх і мрій

Пливла тривога, ніби весь світ, сива,
Гойдаючись на гребнях надій.

Цідилась ніч крізь темне сито неба,
І зорі танули, як вогники малі...
Кирпатий мій! Дивлюся я крізь тебе
У завтрашнє страдалиці Землі.

Я бережу для тебе її квіти,
Тобі несу думок своїх огонь,
Для тебе запускаю на орбіти
Ракети із порепаних долонь.

Ми народились в муках, щоб родити,
Синами обезсмертити свій рід,
Щоб квітував на диво всього світу
Козацький геніальний родовід!

Сини! Сини! Барометри кирпаті
Людського спокою і завтрашнього дня!
Ми перед вами разом винуваті,
Що на планеті бійки і гризня.

Ми винуваті, що міліють ріки
І лисинами світять береги,
Що десь духовні лупляться каліки
І виростають ваші вороги.

Будь проклят спокій! Досить нарікати
На клопітливий і суворий час!
Грядуть сини — барометри кирпаті,
Вони за все спитають завтра нас.

ПРОКЛЯТТЯ

Монолог перед іконами

Давно, давно лампадка вже не блима,
А в хаті тихо й світло, як в раю.
Холодними, бездумними очима
Ви в долю заглядаєте мою.
Мене вам покарати вже несила —
На вільну душу ланцюгів нема:
Моє нещастя правда покосила,
Зітнула кривду лезами ума.
Якби, святі, я зміг вас розбудити,
Якби, святі, ви не були сліпі,
Я вас повів би по новому світі
Без езуїтів, ксьондзів і попів.
Ну що ви бачили? Вам кланялися сохи,
Молилася мотига і сапа.
Ви — чорні ідоли жорстокої епохи,
Порадники лукавого попа.
На покуті недовго вам стояти —
Холодні ви, байдужі і німі.
Ви обіцяли рай нам дарувати —
Живіть, будь ласка, в ньому ви самі!
А нам і на землі живеться — слава богу!
А нам і на землі робити вистача!
І стеле день ясний мені ясну дорогу,
І в душу лле тепло усмішка Ілліча.
Але раптом — що я бачу,
Це ж ікона плаче!
Німба в неї вже немає —
Лиш волосся русе,
Полилися справжні сльози
Із очей Ісуса.

Плач Ісуса

«Мене у соломі родила мати —
покритка вона була.

Ніколи я богом не мріяв стати,
легенда на небо мене завела.
І справді —
маленьким я спав у яслах,
і диханням гріли мене воли,
а влітку ми їх на потоці пасли,
бо ми ж наймитами були.
Зніми з мене німба й попівську рясу,
кадила й жертovní у землю втопчи,
і стану я жить, як легенда прекрасна,
як мрія наївна про сонце вночі.
Мене розпинали катам на догоду,
мене езуїтська точила іржа,
а я був звичайний
хлопчисько з народу,
і людям ніколи
я зла не бажав.
Я сам був у пана й попа у неволі —
дві тисячі років у їхнім ярмі!
Вже мозок і руки у мене кволі
і тіло засохло в небесній тюрмі.
Зірви з мене німба й попівську рясу,
та в шию із хати мене не жени —
я хочу в ній жить, як легенда прекрасна,
як мрія про світло з імлі-давнини».
Мені було не сумно
і не смішно,
я думав і щипав уявний вус,
коли на покуті нестримно і невтішно
ридав одурений Ісус.
Я не спішив його прогнати з хати,
пустити по морозу босоніж.
Я вирішив у діда запитати —
хай скаже він, йому видніш.

Дідова відповідь Ісусові

«Ти хочеш, Ісусе, легендою стати,
бажаєш обшкрябати з себе брехню,
щоб люди тебе називали братом
і гріли тебе біля серця-вогню.

Послухай нехитру, немудру мову,
скажу, як умію,— чого тобі ще?
У мене від кожного блудного слова
у серці червоний клекоче щем.
Було нас чотири брати,
найменший між ними — я.
І дружна була, й завзята
козацька наша сім'я.
Косить Щербані уміли,
валити сокирами ліс.
І вже як робили діло,
то заздри́в і бог, і біс.
Русяві були і чорні,
по пуду — кожен кулак.
Були вайлуваті й моторні,
до праці — кожен мастак.
Мав сильну і горду вдачу
наш батько Щербань Трохим.
Умів так давати здачі,
що всі рахувалися з ним.
Якось ми до столу сіли
кружляти батрацьке питво.
До нас тоді піп Гаврило
зайшов «святкувать» різдво.
Чарчин осушивши з вісім,
до батька звернувся отець:
— Хай хлопці сьогодні з лісу
мені привезуть дровець.—
І звівся обурений тато,
окинув очима всіх:
«Ти ж знаєш, попе,
на свято
робить православним —
гріх!»
А батюшка вицідив з рота:
— На свято — гріх без борщу...
Я вам заплачу за роботу —
хлопцям цей гріх прощу.—
І знову сказали тато:
«Нехай вас цілує кат!
Невже для моїх чубатих
у бога немає й свят?»

Йди собі, попе, додому
і добре затям слова:
хлопці поїдуть по дрова
тільки після різдва!»
Розгнівався піп Гаврило
і крикнув тоді зі зла:
— Узнаєш мою ще силу!..—
Та й вискочив з-за стола...
І справді, попівську злобу
побачили ми в жнива.
Ходила тоді хвороба
якась по селу нова.
Усе вона, люта, зжерла —
від усмішок до пісень.
Три брати моїх умерли
у літній гарячий день.
А піп, розметавши брови,
до тата сказав крізь сміх:
— Хай спершу з'їздять по дрова,
тоді поховаю їх...—
Гнітюча злоба зміїна
нависла над батьком моїм —
уперше став на коліна
гордий батрак Трохим.
Я бачив: за три дні в тата
посивіла геть голова.
Три дні синів не виносили з хати,
а в полі були жнива...
Та знає і відчай міру,
мій тато її знайшов —
під полу узяв сокиру
й просити попа пішов.
Умерло село на годину,
ніхто не відкрив повік,
як батько мій за чуприну
до хати попа волік.
Сказав неймовірно тихо,
і голос, як дзвін, загув:
«Ховайте, бо буде лихо...
Я жарти навек забуду».
А потім всю ніч до знемоги
кричав біля трьох могил!

— Немає на небі бога!
Немає в каміння крил!..—
Не слухав мідяного дзвону,
що ранком до церкви зганяв —
на дровітню клав ікони
й сокиру в лоби вганяв.
Ти хочеш, Ісусе, легендою бути,
ти хочеш, Ісусе, щоб ми,
напившись твоєї отрути,
обмили тебе
сльізьми?
Не вірте йому, онуки,—
він плакав уже не раз.
Сьогодні шкіру міняє гадюка,
аби одурити вас.
На тих, хто повірить в нього,
хто знову за ним піде,
прокляття замучених богом,
одурених предків впаде».

Ти слухав, Ісусе, промову діда?
Вона мені мозок на клапті рве —
століття тяжка обида
у серці моїм живе.
Ісусе!
Плакати годі,
не треба дощу з очей!
Давно ти зрадив народу —
будь проклят
ім'ям людей!

СИМФОНІЯ ПРОЩАННЯ

Над прірвою віків,
розлучений з журбою,
стою,
вдивляючись в тисячолітню млу.
І Голод
зводиться кістляво наді мною,
жене століття-зморшки по чолю.
Він сам не йде —
його ведуть під руки,
бо він уже заслаб
і занеміг.
І жалібно
тремтять в повітрі звуки,
впиваються у душу,
мов батіг.
Гей ви,
його супутники цибаті!
До мене шкапу заведіть свою —
він був не раз
в моїй селянській хаті,
бенкетував не раз
в моїм краю,
не раз давив
за шиї вузлуваті,
на цвинтар нас тягав
за голови патлаті,
на ребрах наших грав
симфонію свою.
Ведіть його сюди
до мене у кімнату —
я на прощання
вас хоч чаєм напою.
І ось вони зайшли —
Неправда і Жадоба,
свого супутника

кістлявого втягли,
розсілись край душі
і зиркають спідлоба
очима,
повними холодної імлі.
Зіперся Голод-цар
на плечі Суховія:
з-під шкіри
пнулися ребра,
мов серпи,
намисто теліпалося
на шиї —
нанизані на жили черепи.
І тільки всівсь,
безсилий, на підлогу,
як скиглити
і хникати почав.
Фокстрот у судоргах
вистукували ноги,
а він крізь піну
жалібно харчав.

Хлипання Голоду

Ой не треба мені чаю! Коли маєш сором,
Дай мені цеберку мўки у прикуску з горем.

Гірко стало мені жити на твоїй Вкраїні:
Де моє вино медове — сльози удовині?

Де моя закуска щира? Я її не бачу!
Піднеси мені хоч ложку сирітського плачу.

Де мої чарівні друзі, рідні, миловидні?
Повтікали з України світ за очі Злидні.

Де мої коханки вірні? Чому їх нема?
Стали трупами красуні Віспа і Чума.

Як я з ними обнімався, цілувався палко!
Як мені без них печально! Як за ними жалко!

А тепер я, одинокий, зовсім перевівся,
Ліг би я на Лихо спати, Кривдою б укрився.

Тільки хто постіль постеле? Ні царя,
ні пана...
Доля моя нещасная, зраднице погана!

Чи не знаєш ти, лукава, чи не знаєш, клята:
На перині на пуховій твердо мені спати.

Хоч ти, гордий і завзятий брате Суховію,
Не убий в моєму серці останню надію...

Тут Суховій
підскочив полохливо,
оглянувся,
відкашлявся і ну:
«Ти бачиш, батьку,
став я вже сопливим,
десь нежить підхопив
на Волзі чи Дону.
Не ті сьогодні
в мене, батьку, сили,
уже і так
ледь ноги волочу:
мені морями
крила підмочили,
тягаться з ними
вже не по плечу...»

Я слухав цих базік
і не хотів їх чути,
я душу хтів замкнути
на замок,
але гірке минуле,
мов отрута,
у душу рвалося
крізь щілини думок.
Я все забув:
образи і докори,
свою досаду
і жалі дрібні.

Але народне
повоєнне горе
довіку, мабуть,
не забудь мені.
Ішли похмурі люди,
мов лелеки,
із косами дідівськими
на лан,
в полукіпках
лишали чорні глеки
і, зуби стиснувши,
виконували план.
І вдови плакали.
Просили діти: «Па-пи!»
А на сніданок —
висівки одні.
І в гарбах пнулися
скелети-шкапи,
худі,
немов тодішні трудодні.
Ледь кінчила війна
кружлять криваве пиво,
як по моїй землі,
ударивши в тарель,
пройшовся Суховій,
обпалюючи ниви,
висмоктуючи воду
із джерел.
На поміч взявши
Пустку і Розруху,
у шапці набакир
ішов узнати він,
чи не згубив, бува,
у битвах сили духу
народ,
що підіймав
півсвіту із колін.
Він нам в обличчя
заглядав суворо,
він роси злизував
жадібно по ночах —
хотів побачить

відчай, і покору,
і тїнь бланннн
в стомлених очах.
І тї йому
бездумно помагали,
хто,
правду обминаючи гїрку,
не бачили
та й бачить не бажали,
як Суховїй
і Горє танцювали
на чорному
порожньому току.
Та плечі
не зігнулися в покорі
і вірить
не втомилися серця,
бо хто б
зумів зібратъ
у небі зорі
і заховатъ собі
до гаманця?
Титани
не ставали на колїна,
могутні
не клонилися в бїді!
І велич вільної
та гордої людини
по-справжньому
розкрилася тоді.
Поки безжально
мозок мїй орали
жорстоких спогадів
суворі лемеші,
Неправда й Жадоба
із Голодом вищали,
усївшись бланально край душі:
«Пусти нас в серце!
Ми його осліпим,
у душу виллемо
свою досаду й жовч,
до мозку

ми присмокчемось поліпом
і будем говорить,
а ти помовч.
Ми світ тобі
навиворіт покажем,
напоїмо злобою досхочу,
а правду —
в дьоготь вимажем і сажу,
лишень ходи
на нашу каланчу...»
— Ні! — я сказав.—
Доволі вам плескати,
не мучте марно
власних язиків:
як зможу
з серцем я сліпим стояти
над прірвою бездонною віків?!
Хай серце дивиться!
Хай тільки правду слуха!
Хай сльози в нього капають з очей!
Ідіть від мене геть,
запроданці і шлюхи,
немає в мене вух
для ваших злих речей.
Над прірвою віків
я з щастям повінчаюсь,
візьму в бояри Правду і Добро.
Хай музику мені весільну грає
турбінами сталевими Дніпро!
Хай ринуть в танок
Чигирини й Шполи,
хай Львів усміхнений
підбори відбива.
І буде батьком — Київ сивочолий
і матір'ю — озорена Москва.

*Полум'я
зорі*

У душі моїй —
Місця немає туманам.
У душі моїй —
Сонце червоне буя,
І регоче, й гримить
Голубим океаном
Нерозтрачена радість моя.

У душі моїй —
Шторми, і грізні прибої,
І тривога,
Мов хмара грозова,
Встає.
Я вродливий з тобою,
Розумний з тобою,
У тобі — моя ніжність
І серце моє.

Облягли нас тумани.
У їхньому клоччі
Піднімаються сумніви,
Мов комиші.
Ти не бійся дивитись
В мої розтривожені очі,
Очі —
Вікна моєї душі.

* * *

Щось нове у серці забриніло,
Мов сп'янило запахом суцвіть,
Будить думку і бадьорить тіло,
Але що — не можу зрозуміть...

Я юності не знав. Нудотно і похмуро
Пройшли мої, можливо, кращі дні
У тісноті і сутінках конури

З думками власними наоднині.
Я не шукав хвилинової утіхи,
Бо соромітними здавалися мені

Вульгарні танці і розмови тихі,
П'янке тепло дівочої руки
І губи, скорчені від сміху.

І все було у мене навпаки:
Коли гриміли духові оркестри
І шарпали підлогу каблуки,

У мене в роздумах проходили семестри.
Були зі мною сум і самота
Та ще нудьга й доука, ніби сестри.

Тепер смішні — дитяча прямота,
І аскетизм, і холодність уявні,
Бо сонне серце сполох калата.

І та моя відчуженість недавня
Мене залишила — і я бажаю жить,
Відкрить на вікнах посірілі ставні,

З людьми сміятись, плакати і любити.

СОБІ САМОМУ

Вже два десятки стукнуло хлопчині,
І вже під носом натяк є на вус.
Лише для мами я в одному «чині» —
Як був малим, так, певне, і лишусь.
Сусіди кажуть: парубок нічого...
Дівчата кажуть: хлопець так собі...
Якби, мовляв, був білий чуб у нього
Та щоб до чубу очі голубі.
Лише одна цих вад не помічає,
А інколи, бува, на однині
Вона мене несміло величає
Найкращим хлопцем в нашій стороні.
І всім я радий вірити охоче,
Бо за похвалами ніколи не женусь.
Чомусь лиш мамі вірити не хочу,
Що я завжди дитиною лишусь.

ЛИСТ

Знов листа мені прислала мати,
Невеличкий лист — на кілька слів.
Пише рідна, що навколо хати
Наш садок вишневий забілів.

Наче вчора бігав я до школи
І садив ті вишеньки малі,
А тепер гудуть над ними бджоли
І поважні пустуни-джмелі.

Слів таких і треба небагато,
Та вони, як весняні пісні,
Принесли в гуртожиток в кімнату
Теплі-теплі спогади мені.

ЧАРИ НОЧІ

Лягла на всьому вечірня втома.
Палає місто, мов дивний храм.
І розтинають ніч невагому
Квадратні очі віконних рам.

Ці чари ночі такі знайомі —
Усі підвладні, покірні вам.
О, скільки вікон у кожному домі!
А там, за ними,— ідилій, драм!

Там гинуть вчені, митці, поети
Але... й виходять вони звідтіль.

МАЛЕНЬКІ СОНЦЯ

Минула ніч, і сонце білогриве
Несе на трості огненному день,
І блискітки, швидкі та метушливі,
Стрибають на асфальті де-не-де.

Мовчать каштани, стомлені і мляві,
Та ось під них, у царство тишини,
Ввірвалися чорняві і біляві,
Блакитноокі дочки і сини.

І вже каштанам ніколи дрімати,
І сонце не надивиться згори
На їх носи, рум'яні і кирпаті,
На витівки, на ігри дівчорні.

І небо теплотою глибиніє,
І радість наливається в серця —
Сміються, бігають, пустують, мріють
Малесенькі замурзані сонця.

•

КВІТИ

Слів на описи не трачу, словом не передаси
Їх земної, безсловесної, дивовижної краси.

Люди дивляться, п'яніють, в них кохаються
віки,
Нареченим їх дарують, заплітають у вінки.

Ними кожен свою радість, власне щастя
назива —
Квіти часто нам говорять втричі більше, ніж
слова.

Скільки ми їм довіряли мрій, недоспаних
ночей!
Але є ще кращі квіти, невидимі для очей.

Не цвітуть вони на клумбах і на тихих
озерцях,
А цвітуть вони у грудях, у людських цвітуть
серцях.

В щирім серці, в чесних грудях — вірю,
знаю! — квіти є!
Щастя їх коріння поїть, радість барв їм
додає.

В них красується, ясніє мрій дитинна
чистота,
Золотими пелюстками в них кохання
розцвіта.

Щоб вони не помарніли в душах чистих
і ясних,
Завжди ніжністю й любов'ю поливайте,
люди, їх.

* * *

Як хороше радіти без причини,
Коли на місто сутінь опада
І чується, як тихо, безупинно
Дзюрчить у стоки весняна вода.

І сну нема, і спокою немає,
І відчаю, і певності нема,
Тебе ж у далеч владно закликає
Напоена надіями п'їтьма.

І хочеться всю землю обійняти,
І йти шукать нечуваних пригод...
О, скільки музики натхненної багато
У шумі каламутних вод.

НІЧ В ОЗЕРІ

В мовчанні вод пригнічено-веселих
Застигли зорі на холоднім дні —
І озеро нагадує мені
Великий таємничий келих.

На дні повільно хмари темно-сині
Повзуть, немов підводні кораблі,
А навкруги ні клаптика землі —
Одні лиш зорі, строгі і красиві.

І я тремчу — у грудях канонада,
Я онімів, бо неземна принада
Мені так душу щастям колиса.

І соромно стає, і розум боре втома:
Адже болото й гнилизну у ньому
Хова ревниво крадена краса.

* * *

Вже день здається сивим і безсилим,
І домліває в зарослях ріка...
Луги, луги, пропахлі сіном прілим,
Чи ви мене впізнали, земляка?

Я тут колись бродив між лепехою
І спочивать сідав на купині —
Тоді ви разом бавились зі мною,
Свою журбу повідали мені.

Чому ж тепер така сумна напруга,
Завмерла мова в тиші верховіть?
Та ви не бійтесь — я вернувся другом,
Я зрозумію все — шуміть, шуміть...

* * *

Флегматично зима тротуаром поскрипує,
Фантастичні плете казки,
Позіхне десь під білою липою,
На шибки покладе мазки.

Вкриє землю габою сріблястою,
І в напруженій тиші нічній
Світ здається чарівною казкою,
Нерозгаданим плетивом мрій.

ЗАВІРЮХА

Ой, зима!
Біжить, регоче біло,
Бубонами брязкає в степу...
Вам усе на світі зрозуміло?
Просвітить, премудрі,
Недозрілу
Душу мою,
Зрячу і сліпу!
Душу примітивну,
Як метелиця,
Білу й зрозумілу,
Наче сніг!
Йй в очах
Чомусь туманом стеляться
Істини одвічні і нудні.
Ну й зима!
Сміється, свище, сіє,
Гонить дум урочистий кортеж:
Як усе на світі зрозумієш,
То тоді зупинишся
І вмреш!

З ВІКНА

Синиця в шибку вдарила крильми.
Годинник став. Сіріють німо стіни.
Над сизим смутком ранньої зими
Принишкли хмари, мов копиці сіна.

Пливе печаль. Біліють смолоскипи
Грайливо пофарбованих ялин —
Вони стоять, немов у червні липи,
Забрівши в сивий і густий полин.

Полин снігів повзе до видноколу,
Лоскоче обрій запахом гірким.
Лапаті, білі і колючі бджоли
Неквапно кружеляють понад ним...

* * *

Зимовий вечір,
Закуривши люльку,
Розсипав зорі,
Неначе іскри,
Пустив хмарки,
Мов кільця диму,
І, проскрипівши чобітьми,
Шепнув морозам,
Щоб готували вікна,
Ліси вбирали
У білий іній
Та готували
Йому постіль.

* * *

Десь на горизонті хмара-хустка
Манить в даль, мов дівчина у сад,
І весни такі пахучі згустки
Розплескалися об голубий фасад.

Дні стоять погожі і привітні —
Розтопилося б і серце кам'яне;
Всі на вулицях — немов знайомі, рідні,
Лиш чомусь не впізнають мене....

* * *

Набігла довга тінь на пристані,
Розбивається об причал,
І різкими гудками освистані
Гонять води за валом вал.

І пливуть каравани низкою —
Ім байдуже — чи шторм, чи штиль.
А мій човен здається тріскою
І на гребені їхніх хвиль.

РУСАЛКА

Легенда

Повела житами стежка неширока
В поле, де тополя мріє одинока.
А над нею плинуть хмари, ніби думи,
Повні весняного трепетного суму.
А до неї гнуться, лащуться ласкаво
Ніжні, нетолочені, росянисті трави.
І стоїть тополя, повна сонця й болю,
Вітами-привітами кланяється полю.
Розкажи, тополе, не ховай од всіх,
Чому слабне вітер в кучерях твоїх?
Розкажіть ви, роси, ніби перли, чисті,
Чому вас роняють трави урочисті?
— Ой, я ж не тополя, я ж не деревина:
Серце в мене людське — я була дівчина.
Трави — мої коси, роси — мої сльози,
Хмари — мої думи, що плекають грози.
Я була дівчина, я колись любила,
Чисту мою душу злоба загубила.
Я журби своєї не ховаю, ні,
Лиш ніхто не слуха ці слова смутні,
А мені дзвеніти кожен день несила,
Як я полюбила, та й не долюбила...
По хмарах місяць стрибав щоночі,
Пірнав до мене на саме дно,
Дивився сумно мені ув очі,
І коси гладив мої дівочі;
І говорив мені одно:

«Ой вийди, серце, з води на волю,
На трави чисті, на срібний луг,
Ковтни повітря хоч раз уволю;
Як я, напийся людського болю —
Війна жорстока іде навкруг».

Тоді кричала йому сердито
Цариця наших підводних нив:
— Я не дозволю на луг ходити,
Війна навколо — можуть убити...—
І сумно місяць над нами плив.

Але на Йвана та й на Купала
Цариця наша добріша стала.
Розчинила вона двері підводної хати
Та й пустила русалочок на луг погуляти.
Небо кров'ю паленіло, тонуло в загравах,
А ми собі веселились на шовкових травах.
Залицялися до вітру, з вихором кружляли,
Вели танок і піснями смуток відганяли:
«Ой ти, місяцю,
Ой ти ясний,
Ми тебе голубить хочемо.
Ти зійди до нас,
Прекрасний,—
Зацілуємо, залоскочемо.
Не ховайся поза хмарами,
Не гребуй речами-чарами».

І раптом — вітер стрибнув угору,
Підняв шалений і дикий рев.
Рвав на деревах трухляву кору
І сльози-роси трусив з дерев.

Кричав, і плакав, і вив завзято,
І кидав хмари, немов м'ячі.
І десь далеко в порожній хаті
Озвались криком сумні сичі.

А потім хлопець прямо з туману
У наше коло веселе вбіг,
Благальним зором у душу глянув
І впав, кривавий, мені до ніг.

За ним свистіли сердиті кулі,
Будила темінь сліпа луна.
А в нього брови — крила зозулі,
А губи в нього — келих вина.

І вітер знову стрибнув до мене,
«Сховай!» — промовив і дибки став.
Я чула крики убивць шалених,
Іх лютий тупіт землю хитав.
І я вербою зазеленіла,
Своїм волоссям хлопця укрила.

Кати снували навколо мене
І люто темінь і ніч кляли,
Убрання рвали моє зелене,
А партизана все ж не знайшли.

Над ним сиділа я довгі ночі,
Ласкала й гріла своїм теплом —
І заясніли у нього очі,
Життя торкнуло його крилом.

Я так манила його до себе,
У нашу сонну, спокійну тиш,
А він сміявся: «Мила, не треба,
Не треба жартів таких! Облиш!

Хіба я можу спокійним бути,
Коли довкола — вістря пожеж?
Це буде зрада, і підла, й люта,—
Твоє б кохання я зрадив теж...»

І я сказала: «Піду з тобою,
Назавжди кину цю тишину...»
Але Цариця, повна злобою,
Мені кричала: «Я проклену!»

Ми з ним тікали, і серед поля
Отут я стала, немов тополя.
Мене Цариця заворожила,
Щоб я ніколи вже не любила,
Щоб я стояла й на сонці мліла,
Щоб сохло з туги дівоче тіло,
Щоб не могла я дійти до річки,
Де веселяться мої сестрички.
Але, убога, вона й не знала,
Що я багатша від того стала:

Я бачу сонце і бачу квіти,
І вітер носить мені привіти.

Я жду, що милий скоро прилине,
Щоб обійняти свою дівчину:
Любов розвіє зловісні чари,
Розіб'ють тугу сердець удари.—

Так стоїть тополя, повна сонця й болю,
Вітами-привітами кланяється полю.
Добра та ласкава, ніжна й молода,
Милого з походу вірно вигляда.

І не зна, що поруч, де життя шумить,
Милий на майдані бронзовий стоїть.
Але їх коханню вічно жить і жить —
Листям на тополі й бронзою дзвенить.

ЛЮБОВ

Дзвенять німою тугою ліси,
Коли їх ніч тремтлива обнімає
І від очей у ревності ховає
Принади їх первісної краси.

Бринять живою радістю ліси,
Як ранок спалахне на небокраї,
Як сонце огняне завісу піднімає
Із їх первісної і чистої краси.

Мені здається,— може, я не знаю,—
Було і буде так у всі часи:
Любов, як сонце, світу відкриває
Безмежну велич людської краси.

І тому світ завжди благословляє
І сонце, що встає, і серце, що кохає.

ПОКАРА

Не всі на світі радощі священні —
Є радощі, народжені з проклять,
Коли, метнувши громи навіжені,
Став Єву бог із раю проганяць.

Він їй сказав: «Ослушниче зухвала!
Мені твого не треба каяття —
Прирік тобі, щоб в муках сповивала,
Живила кров'ю завтрашнє життя».

Адам ходив насуплений, мов хмара,
У розпачі кривила Єва рот,
Бо ще не знала ця наївна пара,
Що та жорстока помста і покара
Дорожча всіх утрачених щедрот!

ТИША І ГРІМ

*Скажи, що делать мне с тобой:
Недостижимой и единственной,
Как вечер дымно-голубой?*

А. Блок

I

Довго спали вітри у ярах на припоні,
Довго тиша гнітюча полями повзла,
І стояли дерева німі на осонні,
Знемагала в пилюці вечірня імла.

І на трави не бризнули роси, мов перли,
Як рум'янець густий ранне небо залив.
І здавалось — життя задрімало, завмерло,
Заблукало в безмежжі неміряних нив.

І здавалось — нема ні початку, ні краю
Цій нудоті німій і нудній німоті...
Найстрашніше, мабуть, тільки тиша карає,
Коли поруч з тобою повзе по житті.

II

Та звелася з-за лиману
Хмара темно-сиза,
Полоснули ятагани —
Блискавки — донизу.

І вітри на перепутті
Загриміли цепом,
Розірвали свої пута
І помчали степом.

І озвалися долини
Гомоном знайомим,
І упала на коліна
Тиша перед громом.

І земля впилась водою,
Мов живою кров'ю.
І обнявся сміх з журбою,
Ненависть — з любов'ю...

Гей, почувте, добрі люди,
Заздрить мені треба:
Грім ударив мені в груди,
Грім з ясного неба.

І убив у серці тишу,
Розпанахав спокій —
Я стою і вітром дишу
На землі широкій!

III

Люди різні між нас бувають —
Симпатичні, гарні, чудні.
Дні за днями, бува, куняють,
А живуть лиш у мріях та сні.

Може, це і не дуже грішно —
Не для всіх же доступна даль,
Тільки чомусь в очах їх смішно
Заплелися журба і жаль.

І життя мовби їх не било,
І дріма в них чимало сил.
Але їм тільки сняться крила,
Наяву ж — вони зовсім без крил.

Я судить їх не маю права,
Я для них не бажаю зла —
Я і сам жив отак «цікаво»,
Доки в мене ти не ввійшла.

Сам я сонний ходив землею,
Але ти, як весняний грім,
Стала совістю, і душею,
І щасливим нещастям моїм.

IV

Пригадаю усе до слова,
До зітхання згадаю все,
І мене — в недосяжне — знову
Хвиля спогадів понесе.

То наївні, а то суворі,
Сколихнуть вони спокій мій,
А за ними в холодне море
Рушить човен моїх надій.

Ой, ті плавання невеселі
(Як від правди себе втаю?) —
Розіб'ється човен об скелі,
Об гранітну байдужість твою.

V

Не жартуй наді мною, будь ласка,
І, говорячи, не мовчи.
Нащо правді словесна маска?
Ти мовчанням мені кричи.

І без слів я усе розумію,
Що сказати маєш мені,
Та в мовчанні живе й надія
Не почути жорстоке «ні!».

VI

Ображайся на мене як хочеш.
Зневажай, ненавидь мене —
Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне.

Хай досада чи гнів жевріє,
Хай до сліз я тебе озлю —
Ти для мене не тільки мрія,
Я живою тебе люблю.

Для кохання в нас часу мало,
Для мовчання — у нас віки.

Все віддав би, що жить осталося,
За гарячий дотик руки.

Влийся сонцем у щирю мову,
У думок моїх течію —
Я люблю твої губи, і брови,
І поставу, і вроду твою.

Ображайся на мене як хочеш,
І презирством убий мене —
Все одно я люблю твої очі
І волосся твоє сумне.

VII

Чому смуток з тобою поруч
Часто ходить у світлі дні?
Певне, є в тебе біль і горе,
Невідомі зовсім мені.

Хоч на щастя життя багате,
Але кожную людину ждуть
І печалі, і сум, і втрати,
І не можна їх обминуть.

Але к бісу цю мудрість убогу!
І догадки під три чорти!
Я бажаю, щоб всю дорогу,
Все життя усміхалась ти.

Щоб ніколи сльоза на вії
Не світилася, мов роса.
Хай же щастям завжди ясніє
Некриклива твоя краса.

Я не йму тобі зовсім віри,
Як сумною побачу тебе,—
Небо в сутінь буває сірим,
А насправді ж воно — голубе.

VIII

Здрастуй, сонце, і здрастуй, вітре!
Здрастуй, свіжосте нив!
Я воскрес, щоб із вами жити
Під шаленством весняних злив.

Хай заляжеться тиша навколо,
Й знову стану, як ви, німим,
Але в серці моїм ніколи
Не замовкне весняний грім.

IX

Пройдуть зливи, замовкнуть грози,
Задрімають вітри на ланах.
І весняного грому погрози
Пронесе стороною луна,

А проміння довге, як мітли,
Обмете сизохмарну даль.
І пройдеш ти, лишивши світлу,
Невгамовну мені печаль.

Та в прекраснім житті важкому
Будуть завжди сіять мені
В душу, повну вітрів і грому,
Сіруватих очей вогні.

КОМПАНЬЙОНКА

Повільно йшли мовчазні до перону,
Пожитки бідні склавши до валіз.
Ти одягла вінок, немов корону,
Така сумна, така близька до сліз.

І сутінки мутні, немов солоні,
Деь виповзали з лісу чи ярів,
І все навкруг — в осінньому полоні,
Лиш твій кісник червоний майорів.

Біля кіоска пінилися бокалі,
Бідовий хлопець пиво розливав...
Тепер я знаю: ти тоді чекала,
Щоб я нарешті все-таки сказав...

Але мене фантазія проворна
Несла галопом у ясні світи.
А ти була, як мрія, неповторна,
Такою зроду не була ще ти.

І я не знав: ти плакати готова,
Ти аж тремтіла, щоб мене побить
За усмішку і за пусті розмови,—
Я був школяр, хіба ж я вмів любити!

І ось ми знов з тобою на вокзалі,
Де пасажирів суєта нудна,
І знову пиво піниться в бокалі,
І ти додому їдеш... не одна.

Він там стоїть, вартує чемодани,
А ти ідеш зі мною на перон —
І зустріч ця, приємна і неждана,
Нагадує мені забутий сон.

Я знов мовчу. Бо що мені казати?
Все — як тоді. А втім, різниця є —
Бо ти тепер уже не хочеш ждати,
Бо ти спішиш до нього у фойє.

УМАНСЬКИМ ДІВЧАТАМ

Умань! Добра ласкава Умань.
Хмари в небі — мов сива шаль.
Я люблю у Софіївці думать,
Із минулого знявши вуаль.

Обійду усі гроти й альтанки,
З водограю нап'юся води.
Розумію, чому уманчанки
На побачення ходять сюди.

Ой дівчата, русяві й білі,
Чорні очі — мов стиглий глід!
Не дивитись на вас не в силі,
А мені вже дивитись не слід.

І блідніють казкові химери,
І німіє антична краса —
Ви не гірші нічим од Венери,
А вона ж цілий світ потряса!

Хто на сонце очей не мружить?
От хіба що сліпі — та й все.
Той, хто вас обмине байдуже,
Мабуть, крем'ях у грудях несе.

Я люблю у Софіївці думать,
Відганяючи спогадів рій.
Від сьогодні, ласкава Умань,
Скільки житиму — бранець твій.

ОСІННІЙ ДИСОНАНС

Небо скуйовджене і розколисане
Дрантя спустило на темні бори.
Сонно місяця сива лисина
Полум'ям сизим горить.

З ротатим, ридаючим риком
Вітри орди хмар несуть,
І ходить за їхнім криком
Бажання лягти й заснуть.

САМОТНІСТЬ

Часто я самотній, ніби Крузо,
Виглядаю з-за обрїю кораблів.
І думка безпорадно грузне
В клейкім баговинні слів.
На своєму дикому острові
В шкіряниці з убитих надій
Штрикаю небо очима гострими:
— Де ти, П'ятнице мій? —
Залпи відчаю рвуться з горла,
Гуркотять у байдужу даль:
— Пошли мені, боже, хоч ворога,
Коли друга послати жаль!

ВОНА ПРИЙШЛА

Вона прийшла непрохана й неждана,
І я її зустріти не зумів.
Вона до мене впливла з туману
Моїх юнацьких несміливих снів.

Вона прийшла, завітчана і мила,
І руки лагідно до мене простягла,
І так чарівно кликала й манила,
Такою ніжною і доброю була.

І я не чув, як жайвір в небі тане,
Кого остерігає з висоти...
Прийшла любов непрохана й неждана —
Ну як мені за нею не піти?

* * *

Коли б тобі бажав я сліз і муки,
І кари найстрашнішої бажав,
Я б не викручував твої тендітні руки
І в хмурім підземеллі не держав.

Ні, я б не став тебе вогнем палити,
З тобою б розквитався без жалю:
Я б побажав тобі когось отак любити,
Як я тебе люблю.

* * *

Осінній вечір морозом дихав,
У небі місяць, немов п'ятак...
Вона прийшла непомітно, тихо,
Голівку мило схиливши так.
Вона пройшла — і мені ні слова,
Лиш на хвилину звела брову...
І сіяв вечір густу полову
На пережовклу суху траву.

Мені здавалась пошлою й брудною
Бравада напускна безвусих юнаків,
Що вечорами, пригасивши світло,
Несли в кімнатах плітки еротичні,
Розповідали про сумнівні вчинки.
І смакували голосно й цинічно
Свої любовні втіхи й насолоди.
Я їх не слухав. Сплющивши повіки,
Про тебе думав і зітхав нечутно.
В кімнаті тхнули прілі сигарети
І різав носа неприємний дух.
А мені ввижались білі ниви,
Знайомі образи витали наді мною,
І ти мені на плечі клала руки,
І обпікала дотиком гарячим
І я мовчав. Я не хотів про тебе
Розповісти завзятим брехунам,
Які б моє кохання осміяли.

Ти стояла під стендом, зіпершись на руку,
М'яла ні в чому не винну хустку
І говорила розгублено й повільно,
Ніби не вірила в свою правоту.
Лише час від часу енергійно підводила
голову,

Благально дивилася на своїх подруг,
На знак протесту махала рукою
І прикушувала пухлу, націловану губу.
Потім різко підійшла до мене,
Підкреслено вільно взяла за руку
І сказала навмисне: «Ходім, сеньйоре,
Я не соромлюся бути твоїм вассалом,
Хоч саме цим і допікають мені...»
Я дививсь на твої розпашілі щоки,
І милі ямочки здавались мені безоднею,
З якої я вже ніколи не виберусь.
І я розумів, що ти — сеньйора,
А я, навпаки, — вассал.

* * *

Спади мені дощем на груди,
Пустелю-душу ороси —
Я стану жить. Я мріять буду,
Як мріють ранками ліси,

Коли салютами-громами
Гуркоче небо навесні.
Ти тільки спокою ні грама
Не дай воскреслому мені.

Якщо ж ти хмара, а без грому,
Якщо ти буря без води —
Пливи у далеч невідому,
А душу збоку обійди...

І чудно, і дивно якось
Відчути, що поруч ти,
Що в серці тривога й м'якість,
На серці — думок бинти.

Ну чим я себе розважу?
Мені не пробачиш ти,
Що я в вечори оранжеві
Тебе не зумів знайти.

Несу я німих докорів
У грудях, напевне, з пуд.
В блискучому теплому зорі
Читаю твій ніжний суд.

Тепер крізь обов'язків грати,
Крізь холод порожніх днів
Збагнув, що не вмів шукати
І ждати тебе не вмів.

Ну чим я себе розважу?
Мені не пробачиш ти,
Що я в вечори оранжеві
Тебе не зумів знайти.

Не знаю — чи був я кволим,
Чи ти загубилась в юрбі?
Та знаю, що й я ніколи
Цього не прощу собі.

* * *

В грудях набубнявіла тривога
Світла, ніби ранок запашний,—
Ти ще не хилила ні до кого
Лобик свій упертий і смішний.

Ти ще не торкалася губами
Вічних і прозорих таємниць.
Чистота твоя тремтить вогнями
У червонім клетоті зірниць.

Тільки манить ввечері дорога
У казково загадковий світ...
В грудях набубнявіла тривога,
Тиха й мовчазна, як динаміт.

* * *

Буду тебе ждати там, де вишня біла
Виглядає з саду тихо і несміло,

Де, здається, спокій і нема нікого,
Тільки завмирає, журиться дорога.

Може, ти не прийдеш, гарна й кароока,—
Буде мене пестить нічка одинока,

Буде мене тішить, лагідна та люба,
Цілувать у щоки, розвівати чуба.

Може, ти не прийдеш, лаяти не стану —
Буду сам гуляти з вечора до рану.

Бо й признатись щиро: не тебе я жду,
Жду свого кохання в білому саду.

ВИШИВАЛЬНИЦІ

Вигаптуй на небо райдугу-доріжку,
Простели до сонця вишивку-маніжку,
Щоб по тій доріжці з лебедями-снами
Плавати до щастя білими човнами.

* * *

Іду, не хрестячись, в дорогу —
Я віру прадідів забув.
Коли б я вірив став у бога,
То бог на тебе б схожим був.

МОРЕ РАДОСТІ

Я із надій будую човен
І вже немовби наяву
З тобою, ніжний, срібномоуен,
По морю радості пливу.

І гомонять навколо хвилі,
З бортів човна змивають мох,
І ми з тобою вже не в силі
Буть нещасливими удвох.

І ти ясна, і я прозорий,
І душі наші, мов пісні,
І світ великий, неозорий
Належить нам — тобі й мені.

О море радості безкрає,
Чи я тебе перепливу?
Якби того, що в мріях маю,
Хоч краплю мати наяву.

ЗАКОХАНА

Ось на тому й ущухла злива,
Розійшлися з під'їзду всі.
Ти брела по струмках, щаслива
В загадковій своїй красі.

Били блискавки ще тривогу,
Розтинаючи небосхил,
І веселка тобі під ноги
Опустилась, чудна, без сил.

Довго вітер уперто віяв,
Але чомусь і він тепер,
Зазираючи тобі під вії,
У волоссі твоєму вмер.

Через вулиці нахололі
Повз очей зачарований хміль
Йшла ти в сонячній ореолі
Невідомо куди й звідкіль.

Йшла, та й годі. Може, з роботи,
В магазини чи на базар.
Дріботіли маленькі боти
Об розчулений тротуар.

Не дивилася ні на кого,
Йшла й не чула, напевне, ніг.
Але щастя твоє ще довго
Голубіло з очей у всіх.

Берези, в снігу занімлі,
Іній на вітах слізьми,
Про що ви мрієте, білі?
— Про сонце мріємо ми...

Дуби в крижаній кольчuzі,
Одягнуті в сиві шовки,
Про що замислились, друзі?
— Про сонце наші думки...

Вітри із морозяним шпаром,
Куди вас несуть чорти,
Чого галасуєте даром?
— Хочемо сонце знайти...

Очі, наповнені горем,
Очі сумні мої,
Чому ви блукаєте зором?
— Хочем побачить її...

Серце, недавно кволе,
Муко моя мала,
Чому щеміш як ніколи?
— Хочу її тепла...

Розуме мій байдужий,
Вируч мене хоч ти —
Над чим ти думаєш, друже?
— Хочу надію знайти...

СУПЕРНИКИ

I

Вітер пісню співа стоголосо,
Але раптом в екстазі німім
Зупинивсь біля тебе і млосно
Зазітхав у волоссі твоїм.

І підслухали зорі і трави,
І підслухали ріки й мости,
Як шептав тобі вітер ласкаво:
«Я такої не бачив, як ти...

Хочеш — хмари для тебе розвію?
Хочеш — землю в дощах утоплю?
Тільки дай мені крихту надії,
Тільки тихо шепни — люблю...»

І хоч ти не сказала нічого,
Бо не слухала вітрових слів,
Він, забувши солодку знемогу,
Розганяти хмарки полетів.

А як глянуло сонце із неба
Через сині зіниці ніш,
Закохалося сонце у тебе,
Засіяло іще ясніш.

II

Вітер в небі за хмарами гониться
І про тебе складає пісні,
Почалася у сонця безсонниця —
І подовшали раптом дні.

І обоє тобі заходились
Говорити у всякий час:
«Ми по вуха в тебе влюбились,
Усміхнися ж хоч раз до нас...»

III

Тож послухайте, сонце і вітре!
Перестаньте скиглити на мить!
Маю річ я до вас нехитру,
Ви послухайте, помовчіть.

Я б хотів, щоб мені ви сказали
Без брехні, без ридань і виття:
Скільки раз ви уже кохали
За своє безконечне життя?

У скількох у волоссі мліли,
У скількох іще будете мліть?
Ви всіх разом так не любили,
Як одну її треба любити!

Я для неї хмар не розвію
І дощами землі не залюю.
І хвалитись, як ви, не вмію,
Але я її дужче люблю.

Те, що кидали ви, як намисто,
Міліонам красунь до ніг,
Я в душі недоторкано чистим
Для одної для неї зберіг.

ПІШЛА

Довго будуть сумніви долати
І морочить голову мені,
Хоч і знаю — назавжди пішла ти,
Назавжди розтала вдалині.

Щастя знов довірилось примарі,
Знов за ним у сіру ніч бреди...
На холоднім білім тротуарі
Білий сніг притрушує сліди.

* * *

Через душі, мов через вокзали,
Гуркотять состави почуттів...
Може, сподіватися зухвало,
Вірити і ждати — поготів.

Та не вірить я не маю змоги,
Обіймає сумніви огонь,
І червоним ліхтарем тривоги
Зупиняю потяга твого.

І стою на березі чекання:
Що ти мені з гуркоту кричиш?
Станеш ти біля мого благання
Чи до інших станцій просвистиш?

Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної,
Із ранкових туманів, з небесних октав,
Коли думи збігалися з мли бездоріжної
І незвіданий смуток за душу смоктав.

Я від тебе жадав незвичайного й дивного,
Щоб з'явилася маревом, видивом, сном,
Щоби я знемагав од дихання нерівного,
Од заклятої радості під вікном.

І не міг я спекатися словесної пишності,
Одсахнутись ураз од кокетливих мрій —
Волочив я тебе в ореолі безгрішності
Крізь хитливих ілюзій розкиданий стрій.

Припливла ти до мене з прибоєм уяви,
Несподівано встала над смутком чекань —
Розцяцькованих мрій павіани і пави
Повтікали лякливо під купол світань.

Розгубили вони свої зваби і почесті,
І сьогодні вклоняється серце мое
Тій земній, соромливій, жагучій жіночості,
Що красою життя — материнством — стає.

Говорю я з тобою мовчки,
Тиша хмарою проплива.
І вовтузиться думка, мов квочка,
В намаганні родить слова.

Тиша важчає. Терпнуть губи,
Тиша репне навпіл ось-ось.
Припаду я шалено й грубо
До безумства твоїх волось.

Упаде розідрана маска,
І сполохана вгледеш ти,
Скільки в тиші чаїлося ласки,
Скільки в грубості — теплоти.

Насміються з своєї беззубості
Прописні допотопні думки.
Джерелом вдарить ніжність із грубості,
Заворкують живі струмки.

Задихнеться від люті сірість —
Нам на щастя, а їй на зло.
Поміж нас підведеться щирість
І з'єднає наше тепло!

* * *

Там, у степу, схрестилися дороги,
Немов у герці дикому мечі,
І час неспинний, стиснувши остроги,
Над ними чвалить вранці і вночі.

Мовчать над ними голубі хорали,
У травах стежка свище, мов батіг.
О, скільки доль навіки розрубали
Мечі прадавніх схрещених доріг!

Ми ще йдемо. Ти щось мені говориш.
Твоя краса цвіте в моїх очах.
Але скажи: чи ти зі мною поруч
Пройдеш безтрепетно по схрещених мечях?

* * *

Розвели нас дороги похмурі,
І немає жалю й гіркоти,
Тільки часом у тихій зажурі
Впливаєш з-за обрію ти.

Тільки часом у многоголоссі,
В суеті поїздів і авто
Спалахне твоє біле волосся,
Сірі очі і каре пальто.

* * *

Може, ти зі мною надто строга,
Та й чого б ти ніжною була?
Але ти в життя моє убоге
Зіркою яскравою ввійшла.

І нехай проміння те не гріє,
Що послала зірка здалека,
Та до неї лине й лине мрія,
Ніби світло, тиха і легка.

І не треба долі дорікати,
Всіх не може обігрить вона:
Нас до тебе горнеться багато,
Але ж ти одна.

АБАЖУРИ

Ступає ніч ногами бурими
На почорнілий сніготал.
Під віями, як абажурами,
Блищить очей твоїх овал.

А я стою з думками хмурими,
Досада смутку додає:
Чому від мене абажурами
Прикрила сяєво своє?

ЧАДРА

Я тебе не сприймаю за істину,
Бо таких, мабуть, зовсім нема.
Ніч, вітрами дурними освистана,
Свою чорну чадру підніма.

І дивлюсь я здивовано в очі,
Що заблискали з-під чадри.
У волоссі — у сірому клоччі —
Причаїлися дикі вітри.

Недарма понад нею пронісся
Ураганний тайфун стихій.
Виповзає на перенісся
Зморшка відчаю і надій.

І куди я до істини втраплю
Через ями й вибоїни слів?
Коли б випив її хоч краплю,
То, напевне б, від жаху зомлів.

Я тебе не сприймаю за істину —
Небо навіть, і те рябе.
Одчайдушну, печальну, розхристану,
Голубу і безжально освистану —
І таку я люблю тебе!

ІКС ПЛЮС ІГРЕК

Чорнявій математиці

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Це ж мені стало вперше відомо:
Ікс плюс ігрек — це будеш ти.

І здається, що я володію
Віковічним секретом краси
Лиш тому, що я розумію
Загадкові твої ікси.

Розумію? Який там розум!
Просто здорово, що ти є!
Що вслухається в ніжні погрози
Збаламучене серце моє.

Я не заздрю уже нікому —
Де ще мудрих таких знайти?
Одному лиш мені відомо:
Ікс плюс ігрек — це будеш ти.

* * *

Дотліває холод мій у ватрі,
Я один замріяний іду...
Ми тоді зустрілися в театрі,
На гальорці в третьому ряду.

І не вірю, що мені здалося,
Бо напевне знаю — так було:
То не скрипка кликала — волосся,
Що тобі спадало на чоло.

Тишина хиталася велично,
Ніжні струни хвилили вниз —
Тож було і солодко й незвично
У твоїх очах читать грозу.

А коли виходили із залу
З думами про вічне і земне,
Довго ти під ліхтарем стояла
І чекала радісна мене.

Ми ішли через блакитне місто,
Мовчки зупинились на мосту.
Ти була така прозора й чиста,
Я не смів порушити чистоту.

Тільки досі знаю: не здалося,
Так і залишилось, як було,—
То не скрипка кличе, а волосся,
Що тобі спадає на чоло.

Дотліває холод мій у ватрі,
Біля мосту стишую ходу...
Часто жду тебе я у театрі,
На гальорці в третьому ряду...

* * *

Я тобі галантно не вклонюся,
Комплімента зроду не зліплю,
Тільки в очі ніжні задивлюся,
В них свою тривогу утоплю.

І коли химерною габою
Спеленає землю довга ніч,
Довго серце тужить за тобою,
Довго сон мені не йде до віч.

Довго білі таємничі крила
Обвивають маревом видінь,
І стоїш ти крихітна, і мила,
І прозора, мов ранкова тінь.

І палають, ніби стиглі вишні,
Владно підкоряючи собі,
Губи неціловані і грішні,
Очі божевільно голубі.

НЕ ВІР МЕНІ

Не вір мені, бо я брехать не вмю,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

Слова ясні, лише мені відомі,
У бурмотіння скучне переллю,
Свою усмішку у холодній втомі
Бездумно, безголово утоплю.

І буду нерозумно обридати,
І недоречно скиглити чомусь,
Але, як треба буде заридати,
Я гомерично, тупо засміюсь.

Не вір мені, бо я брехать не вмю,
Не жди мене, бо я і так прийду.
Я принесу тобі свою надію,
А подарую смуток і біду.

* * *

Ти не можеш мене покарати
Блискавками з-під милих брів,
Бо тебе я навіки втратив
Ще до того, як вперше стрів.

Ти не можеш мене любити,
Ненавидіть не можеш теж —
Ти прийдеш, як гаряче літо,
Тільки грозами обпечеш.

Через теплі зелені трави
Поведе тебе в далеч путь.
Та за мною лишиться право
До кінця тобі вірним быть.

Дні і ночі думать про тебе,
Виглядати тебе щомить —
Лиш для цього, їй-богу, треба,
Тричі треба на світі жить!

* * *

Ну скажи — хіба не фантастично,
Що у цьому хаосі доріг
Під суворим небом,
Небом вічним,
Я тебе зустрів і не зберіг!
Ти і я — це вічне, як і небо.
Доки мерехтітимуть світи,
Буду Я приходити до Тебе,
І до інших йтимуть
Горді Ти.
Як це все буденно!
Як це звично!
Скільки раз це бачила Земля!
Але ми з тобою...
Ми не вічні,
Ми з тобою просто — ти і я...
І тому для мене так трагічно
Те, що ти чиясь, а не моя.

Ніби краплі жовті, в темну воду
Стигли зорі падають вночі.
Ти ідеш крізь синю прохолоду,
Підійнявши місяць на плечі.

Ти ідеш... Іди собі щаслива,
Мрій і смійся, думай і мовчи,
Посміхайся вітрові грайливо,
Травам ім'я милого шепчи.

Ти ідеш... Звичайно, не до мене,
Не мені замріяність несеш.
Ніжна й добра, щедра і шалена,
Іншому в обійми упадеш.

Іншому у душу зрониш слово,
Сумнів розпанахавши навпіл.
Вечір перли вам до ніг казкові
Буде сипать росами на діл.

І від вас між сонних незабудок,
Без злости, досади і обмов,
По росі брестиме босий смуток
І моя нерадісна любов.

* * *

Я дивлюся в твої перелякані очі,
Я тебе заголубить, запестити хочу.
Тільки знаю: не треба! Не треба!
Міг раніше я жить
І не думать про тебе.
Все вривалося в душу, в тривожне чоло —
Все на світі було,
Лиш тебе не було.
А тепер уже й світу, здається, нема —
Тільки ти залишилась сама.
Але я протестую, волаю: не треба!
Та не можу вже жить
І не думать про тебе.

* * *

Снігу, снігу сиплеться довкола,
І садів травнева білизна.
Тільки плаче на морозі гола
Під холодним вітром бузина.

Тільки діти витягли санчата
І, б'ючи підборами об сніг,
Мчать веселі весну зустрічати,
Розсипаючи щасливий сміх.

* * *

Ти до мене прийшла не із казки чи сну,
І здалося мені, що стрічаю весну.
Ти явилась мені — і здалося, що світ
Помолодшав навколо на тисячу літ.
Скільки ніс я для тебе тривоги і тепла,
Але ти, як весна, стороною пройшла.

МОЯ ВИНА

За лісом дим підвівся по спіралі,
І ти, ображена, застигла у вікні —
На віях сльози... І осінні далі
Сумну мелодію навіяли мені.
Про те, як двоє молодих, гарячих
Палку любов зустріли у маю
І через гордість та уперті вдачі
Загубили щастя й молодість свою.
У мене в серці злиток горя й муки,
Та й ти вже, бачу, каєшся сповна.
І я кладу тобі на плечі руки
І говорю: «Пробач... моя вина...»

Я не помру від розпачу і муки,
Лиш в самотній ночі навесні
Все будуть снитися милі, теплі руки
І оченята сині і ясні.

І будеш ти у кожному диханні,
І будеш ти навіки при мені
Гасить зірки очима на світанні,
Палить мене в безжальному вогні.

І буду ждати кожної години
В далекому чи близькому краю
Одну тебе, тебе єдину,
Маленьку милу дівчинку мою.

* * *

Сниться мені невідома Італія,
Сонце палюче та кремені гір,
Платтям принадно охоплена талія
І на вустах — медозбір.
Сняться мені твої плечі оголені,
Ніжна покора натомлених рук,
Губи твої переможно подолані,
Серця стривожений стук.
Палять мене твої фосфорні очі,
Перса солодкі й тісні,
Диханням пристрасним сповнені ночі —
Сняться, прокляті, мені.

* * *

Цвіла ромашка в полі на межі,
До сонця й вітру бісики пускала,
Аж доки руки лагідні, чужі
Ромашку для букета не зірвали.
Ромашко! Ти п'яніла від тих рук,
Ти цілувати їх була готова,
Для них за біль своїх образ і мук
Ти не знайшла докірливого слова.
Благословляла тихо мить ясну,
Коли в його потрапила тенета,
А він тебе і не любив одну,
А лише як прикрасу для букета.

/

ОДУРЕНА

Він байдуже потис її руку
І не чув її милих докорів,
І так довго стогнали по бруку
Перестуки її підборів.
І стояв він, тупий, плечистий
І байдужий, немов колода.
І здалося — на ціле місто
Заридала вона на сходах.

Є в коханні і будні і свята,
Є у ньому і радість і жаль,
Бо не можна життя заховати
За рожевих ілюзій вуаль.

І з тобою було б нам гірко,
Обіймав би нас часто сум,
І, бувало б, темніла зірка
У тумані тривожних дум.

Але певен, що жодного разу
У вагання і сумнівів час
Дріб'язкові хмарки образи
Не закрили б сонце від нас.

Бо тебе і мене б судила
Не образа, не гнів — любов.
В душі щедро вона б світила,
Оновляла їх знов і знов.

У мою б увірвалася мову,
Щоб сказати в тривожну мить:
— Ненаглядна, злюща, чудова,
Я без тебе не можу жити!..

* * *

Всі образи й кривди до одної
Я тобі забуду і прощу —
Жду твоєї ласки хоч малої,
Як земля у спеку жде дощу.

О жорстока! Щастя хоч краплину
В душу мою змучену згуби —
Полюби і зрадь через хвилину,
Та хоч на хвилину полюби!

* * *

Все було. Дорога закричала,
Блиснули байдужі ліхтарі.
Ти пішла від мене до причалу
І згоріла в полум'ї зорі.

Вибухали дні незрозуміло,
І життя котилося моє...
Але там, де ти тоді згоріла,
Кожен ранок сонце устає.

Заграє смерть іржавою трубою,
Та я, забувши, що минає строк,
На край світів блукати за тобою
Піду у жовтій куряві зірок.

Піду блукать по всесвіту широкім,
Незваним гостем побуваю скрізь
І десь знайду невблаганну, жорстоку
Тебе, богине радощів і сліз.

І під шатром розписаного неба
Я поцілую очі твої злі —
Візьму я все, о блуднице, від тебе,
Чим ти людей обходиш на землі!

* * *

Прощай, мій зошите!
Спасибі тобі, друже,
Що ти думок моїх
Не відцуравсь,
Що ти свої клітини
Тепло мружив,
Коли над римами
Я потом обливавсь.

Ти їх сприйняв
Без жодної огуди,
Єдиний мій читач
І шанувальник мій.
Чи сприймуть їх колись
І прочитають люди —
Побачимо.
Прощай, товариш мій.

*ГОСТРИЙ
ПЛУГ*

Кажуть, люди жили табунами,
Спали покотом в млі печер,
Цілувались при зорях ночами
На крутих узбережжях озер.

Говорили, що знали і вміли,
Не таїли своїх думок,
А на брилах поети невміло
За рядком карбували рядок.

І тоді лиш з'явилося горе
В небагату і щирю сім'ю,
Як полізли люди у норі,
І до того ж — кожен в свою.

Найпаскудніший, підлий гаде!
Ти посіяв між нас брехню,
Як украв, вихаючи задом,
Головешку «свою» з вогню.

Ти за кривду усю в одвіті,
Бо від тебе до наших пір
Стільки правд розвелось на світі,
Стільки лисячо-людських нір.

Ти живеш і до цього часу
У смердючій своїй норі,
Обпиваєшся пивом і квасом,
Виповзаєш на світ на зорі.

Будеш, мабуть, ще довго жити,
Але здохнеш нарешті ти,
Тільки треба з усього світу
Головешки докупи знести.

ЛИСТ ДО ВСЕСВІТНЬОГО ОБИВАТЕЛЯ

Не люблю я вас, дурнів приручених,
Ваш елейний холопський тон.
Часто в грудях моїх намучених
Вибухає сто мегатон.

Чи ви чуєте, чи не чуєте?
Будьте прокляті ви усі,
Ті, що нині в перинах ночуєте
Й не купались ніколи в росі!

Вас не будить тривога ранками,
В мозок ваш не впивається піт,
Ядовитими диво-фіранками
Ви закрили од себе світ.

Ви премудрі, багато знаєте,
Ви умієте геть усе,
Анекдотами позіхаєте,
Коли вибухом землю трясє.

З почуттями, немовби гирями,
У турботах своїх дурних
Трясетесь над своїми шкірами,
Ніби хтось зазіхає на них.

Не трясіться, умріть з обидою,
Начадивши, як мокрий гніт,
Щоб дивився на вас з огидою
Мозолястий і чесний світ.

Та чи ж вас ужалити докорами,
Скам'янілі, цинічні дуби?
Ми ж рятуємо всесвіт од сорому,
Од брехні, боягузтва й ганьби.

Жаль залізаних вас і приручених,
З мозком куплених за капрон...
Тому в грудях моїх намучених
Вибухає аж сто мегатон!

ДУПЛО

Одлунала далека пісня,
Гамірливий вечір замовк.
А тобі, видно, вдома тісно,
Що бредеш по дорозі, як вовк.

Сумно бачить тебе самотнім —
Де подруга твоя чи друг?
Ну, чому ти проходиш боком,
Не завернеш ніколи в круг?

Може, в тебе у грудях мука,
То прийди, розкажи їй —
Ми простягнем на поміч руки,
Мозолясті руки свої.

Може, душу пече образа,
Може, впав ти від неї в стум?
Не вагайся, підходь, розкажуй —
Ми у пісні розвієм сум.

Та в очах твоїх завжди спокій,
І обличчя кругле, мов книш,
І проходиш ти завжди боком,
І підкреслено ти мовчиш.

Ніби черва столітню грушу,
Точить пиha твоє чоло,
Тож боїшся, щоб хтось у душу
Не заглянув, мов у дупло.

* * *

Торжествують:
Він не помилявся,
Не змочив —
Ні разу! —
Підошов,
Проти вітру —
Жоден раз! —
Не пхався...
Але ж він нікуди і не йшов!

ДО ПАПУГ

Ви, що слова у юрбу метаєте,
Ніби старі п'ятаки,
Чому ви лише повторяєте?
Де ваші власні думки?
Чи ви їх нікчемність ховаєте,
Чи взагалі їх не маєте,
Чи повсихали у вас язики?

Якщо повсихали, можна пробачити,
Можна простити, але ж...
У вас язики — можна коси мантачити
Або замітати манеж!
Чому ж ви чужими сльозами плачете,
На мислях позичених чому скачете? —
Хотілось би знати все ж!

ДОГМАТИКИ

Втопили в землю порожні очі,
На тім'ях — сивіє рілля.
Мозок не родить.
Піт неохоче
Випаровується з-під бриля.

Позичте їм зерна засіять ниви,
Помийте їх ріллю дощем думок,—
Може,—
Чому б не повірить в диво? —
Вродить якийсь колосок.

Параграфи присіли біля столу,
Примітки причаїлись у кутках,
Очима гострими підсудну прокололи
Цитати із багнетами в руках.

І циркуляр дивився в окуляри,
І грілися роззяви біля груб,
І вказівки скакали, як примари,
Із телефонних мудрих труб.

— Вона чужа,— параграфи сказали,
— Вона не наша,— мовив циркуляр.
— Нечувана,— примітки пропищали.
І в залі знявся лемент і базар.

І циркуляр на них поглянув строго,
І зал заворушився і затих...
...І розп'яли її, небогу,
В ім'я параграфів товстих.

Вона даремне присягала слізно,
Що не чинила і не чинить зла.
Була у суддів логіка залізна:
Вона ні в які рамочки не лізла,
Вона — новою думкою була.

*ПЕРЕСТОРОГА
СЛАВОЛЮБЦЕВІ*

Одійде в морок підле і лукаве,
Холуйство у минувшину спливе,
І той ніколи не доскочить слави,
Хто задля неї на землі живе.

*МІСТИКОВІ,
що неймовірно прудко
втікав од поїзда*

Ти смерть учив любити,
Скажи: чому ж,
Потіючи, од неї мчиш чимдуж?
За висловом твоїм,
Вона припинить муки.
Спинися ж!
І впади в її холодні руки!
Ти ждав її,
То чому ж дикий жах
Замість блаженства
У твоїх очах?

* * *

Люди часто живуть після смерті!
Вріже дуба, а ходить і їсть,
Перепродує мислі підтерті
У завулках тісних передмість. .

Гилить зуби, дає поради,
Носить лантухи настанов,
Підмічає серйозні вади
У діяльності установ.

Не втомляється спати і жерти,
На милицях за часом біжить.
Йй-право, не страшно вмерти,
А страшно мертвому жить.

Навіщо метушитися? Для чого
Обстоювати власну правоту,
Хвалить свої діяння і дороги,
Виправдують мотиви і мету?

Здається, наче просите пощади
В історії, що горда і німа,—
Вона ж однак без вашої поради
Вам вирок винесе сама.

Вона словесні розметає шати,
Каміння лжі прониже, мов бурав,
Ви перед нею будете стояти
Не в тогах слів —
У трусиках із справ.

КРИВЛЯКАМ

Не видумуйте муки і драми,
Не видавлюйте з себе сліз,
Правді в очі дивіться прямо,
Не одводьте погляду вниз.

Не вимучуйте з себе сміху,
Коли серце стогне від мук,
Не благайте у долі лиха,
Коли щастя іде до рук.

Будьте схожі самі на себе —
Чи розумні, чи просто дурні.
Будьте чортом чи ангелом з неба,
Тільки не будьте штучні й смішні.

Я...

Він дивився на мене тупо
Очицями, повними блекоти:
— Дарма ти себе уявляєш пупом,
На світі безліч таких, як ти.—
Він гримів одержимо і люто,
І кривилося гнівом лице рябе,
Він ладен був мене розіпнути
За те, що я поважаю себе.
Не стала навколішки гордість моя...
Ліниво тяглася отара хвилин...
На світі безліч таких, як я,
Але я, їй-богу, один.
У кожного Я є своє ім'я,
На всіх не нагримаєш грізно,
Ми — це не безліч стандартних «я»,
А безліч всесвітів різних.
Ми — це народу одвічне лоно,
Ми — океанна вселюдська сім'я.
І тільки тих поважають мільйони,
Хто поважає мільйони «Я».

ВЕСЕЛИЙ ПОХОРОН

Били в дзвони вітри,
Калатали на сполох.
Зупинялися ріки і череди хмар.
То ховали байдужість.
На ратицях кволих
Тупцювали за гробом ватаги бездар,
Проводжали в дорогу останню.
До ями
Понесли її пишну і чорну труну,
І ридання, народжені холоями,
Покотили на цвинтар
Плаксиву луну.
Танцювали дерева,
Сміялися квіти,
Умивалося небо у синяві рік,
Виривався з грудей,
З-під холодного гніту,
Первозданної радості крик.
Ну чого б їм казитись,
Чого їм бриніти,
Знемагати од сміху й сміятися знов?
Хоронили байдужість.
Ніжнішали квіти,
Били в бубони неба
Розчулені віти —
Воскресала любов!..

* * *

Як не крути,
на одне виходить,
слід би катюгам давно зазубрить:
можна прострелити мозок,
що думку народить,
думки ж не вбить!

ПИЛЬНОМУ

Чого вдивляєшся так пильно й підозріло
У тих, хто сумніви свої явля на людях сміло?
Якщо ти дійсно служиш правді, а не злу —
Чому ж у щирості вбачаєш крамолу?
При людові не стане ворог горло дерти,
Бо тільки добрий друг бува завжди
одвертим,
Ти краще придивляйся, як належно,
До тих, хто мислить і говорить обережно.

* * *

Не лицемірити, не чванитись пихато,
Не дуракам пускати в очі дим,
Не з м'удрим виглядом зазубрені цитати
вигукувати голосом худим,—

Я не цього бажаю, не папуга,
Щоб віддаватись цьому ремеслу.
Я хочу правді бути вічним другом
І ворогом одвічним злу.

* * *

Навіщо бундючитись пихато,
Грїться в похвалах?
Слава не ртуть:
Мало великим себе уявляти,
Треба великим бути.

ЮВІЛЕЙНИЙ ЄЛЕЙ

Збіглись кури та індик,
Підняли страшний базар:
— Слава Півневі навіки!
— Півень!
— Півень!
— Ювіляр!
Крекчуть селезні з заплави,
Гуси хлипають з Дніпра:
— Ювіляру вічна слава!
— Слава генію!
— Ура!
І розчулено ридає
Із трибуни Горобець:
— Рівних Півневі немає,
Півень — перший наш співець!
Молодець!
Станьте, птахи, на коліна!
Заздрить Півневі, півні!
Він співає солов'їно
Голосні свої пісні.
Дай вам боже стільки сили,
Щоб по разі на віку
Ви, як він, сказати зуміли
Голосне, дзвінке, стокриле,
Граціозне, свіже, миле,
Дуже мужне й дуже сміле,
Сонячне
«Ку-ку-рі-ку!»
Ніби роси-росяниці,
Сльози капають з очей,
Мов, навчилися ці птиці
Ювілеїти в людей.

МУДРА ПАЛЯНИЦЯ

Пухка, рум'яна Паляниця
Колись у кошику на ферму забрела
(Ясніш сказать — Петрова молодиця
Її поснідати взяла).
От поки поралися люди,
Хлібина, щоб розширить кругозір,
Грайливо випнула пшеничні груди
Та й стала оглядати двір.
І раптом — жах який!
Якраз перед собою
Побачила велику купу... гною.
«Тьху! — скрикнула,—
А що це за проява?
Чому отут розлігся у дворі?!
Либонь, тебе не для забави
Вивозять від зорі і до зорі.
Обридло всім тебе тут обминати,
Морочитись з тобою день при дні...
Ох, як ще гною в нас багато —
Аж соромно мені!..»
Тут Кошик обіззавсь:
— Чого ти усіх ганиш?
Від того розумнішою не станеш!
Забудь свої чванливі болі,
Вгамуй свої дурні жалі —
Бо як гнойку не буде в полі,
То й паляниць не буде на столі.

Не Паляниця в байці хай шукає зміст,
А ті, хто паляниці їсть.

РІКА Й ЗАПЛАВА

Буває так, що у гаряче літо
Заплава ремствувати стане на Ріку:
«Куди вона так пре несамовито?
В таку жару не гріх і відпочити —
Ще вистачить роботи на віку.
Нехай, дурна, сама до Моря плине,
А я косу піщану протягну
І тут собі спокійно відпочину,
А восени притулок свій покину
Та ще й Ріку, дивись, пережену —
До Моря першою прилину».
Подума так і пересохне скоро.
Ріка сама уперто попливе —
Не тільки воду донесе у Море,
Але й запліднить спрагнучі простори
Та силою напоїть все живе.
Заплава ж вляжеться, куняючи ліниво,
Під сонцем висихаючи щомить.
Коли ж не висохне розумниця спесива,
То жабурина розведе на диво —
Вода в ній зацвіте і засмердить.

Скажу я вам, що звіку-зроду
І між людьми воно так є:
Хто спокою шукає у негоду —
Хоч здохне, хоч живим згниє.

ГОДИННИК

Годинник бідкався: «Здоров'я препогане.
А що ж то скоїться, як цокать перестану?
Це ж час зупиниться!
І всесвіт пропаде!
Ой-ой, біда! Рятуйте мене, люди,—
Без мене ж і для вас життя не буде...»

Давно Годинник той лік часу не веде,
А час іде!

ХМІЛЬ НА ДУБИ

Довився якось Хміль аж до верхів'я Дуба
І, зиркнувши на світ з такої висоти,
Надувся вельми, закопирив губу
Та й став ректи:
— Хвала мені!
Тепер я вже при чині —
Не те, що вивсь раніше по тичині.
Тепер я на такій височині,
Що неможливо вже не заздрити мені.
— Мовчав би ти, базікало ледаче,
Ціна твоєму росту — гріш.
Куди б не вибравсь ти, одначе
Нікчемою zostавсь, як був раніш.
Який би виріс ти, охота подивитись,
Коли б не мав по чому витись?

Це, певне, Дуб сказав. А жаль,
Я б ці слова поставив за мораль.

ВОВК-МИРОТВОРЕЦЬ

Голодний Вовк, що лиш розбій творив,
Якось вночі Вівчарці говорив:
«Нема за мною й крапельки вини.
Я зовсім вже не той, що був допіру,
Я з вівцями давно бажаю миру,
Аби лишень погодились вони.

Отож прошу — пусти мене в кошару,
Бо з ними я сьогодні віч-на-віч
Бажаю повести правдиву річ...»

Вівчарка, хитрість бачачи наскрізь,
Сказала Вовку: «Ти в кошару лізь,
Але, як хочеш говорити любо,
Залиш надворі пазурі і зуби».

«Говориш ти зовсім не до ладу!
А як же без зубів я правду доведу?» —
Промовив кисло Вовк
Й пішов кричать по світу,
Що Вівці з ним не хочуть в мирі жити.

ДВА ОСЛИ

На ринок до сусіднього села
Повіз господар продавать осла.
І так втомився, що напівдорозі
Прип'яв осла та й захропів на возі.
Прокинувся під вечір, глянув і заквиснув:
Осла давно якийсь бродяга свиснув.
Та дурень став себе втішати:
— Як добре все-таки, що ліг на віз я спати!
Якби заснув на ішаку своїм,
Мене б украли також разом з ним.

ВОВКАМ НА ЗЛО

— Чому в тебе куций хвіст? —
В Зайця запитали.
— Бо не хочу, щоб вовки
Його одірвали.

ЛЕВ У КЛІТЦІ

Залізні пруття обламали зуби,
Тепер ти — курка після зливи,
Лежиш у клітці, стомлений, лінивий,
Облизуючи спраглі губи.

Тебе цікаві розглядають косо —
Невже це ти, великий і всесильний,
Розбійнику жорстокий і свавільний,
Невже тебе приборкати вдалося?

Що ж, їм пора б уже збагнуть,
Що ти носив лиш ненависть і лють
В своєму серці кам'янім і дикім,

Свободи не любив, як Ватікан корана,
А тому можеш бути рабом або тираном,
Рабом — нікчемним, деспотом — великим.

.

ДИВНИЙ ХАН

Прийшов великий Хан і так сказав Муллі:
— Я неба син і господар землі,
Тебе озолочу, віддам аж півкраїни,
Лиш вимоли мені в аллаха сина.
Мулла засяяв і, зігнувши спину,
У хана запитав ім'я його дружини.
Та Хан розгнівався: — Якби була,
Чи я б прийшов до тебе, о Мулла?!

ГАВРИЛОВА АГІТАЦІЯ

Гаврило нап'ється сивухи щодня
І б'є себе потім у груди:
— Ну, чим я сьогодні, скажіть, не свиня?
Дивіться і кайтеся, люди!
Не пийте горілки — це зілля дурне!
Ви ж бачите, як я бідую:
Собака зустріне — і та обмине,
І гавкнуть на мене гидує...
Хто тільки почує Гаврила слівце,
То й в рот не бере самогону.
Недавно, говорять, Гаврило за це
Одержав подяку з району.

СЕБЕ Ж НЕ ВИДНО

Олень із Барана хотів покепкувати:
— Який же ти,— сказав йому,— рогатий!

ДВА ДУРНІ

Зустрілися два дурні незнайомі.
Після розмови думав кожен з них:
«У того тее... видно не всі дома,
Бо розкусити він мене не зміг».

ЯКЕ ЗУХВАЛЬСТВО!..

Сів Горобець і скаргу пише в суд:
«Від Солов'я життя мені немає —
Мої пісні, весь мій натхненний труд
Цвіріньканням, бездара, називає!»

МУДРА СОВА

Стара Сова, знай, все своє веде:
— Йй-богу, світ навиворіт іде —
Вночі всі сплять, а вдень спішать робити...
І не обридне ж їм навпомацки ходити!

Навіщо? Навіщо? Навіщо
Отой катехізис заслуг?
Залиш мені в спадщину
Думку найвищу,
Перепнуте небо і гострий плуг.
Не треба! Не треба! Не треба
Читати мені букваря!
Залиш мені правду
Про час твій і тебе
Без дріб'язку, без «ура».
Ну, як тобі, друже,
Не гріх докоряти
За те, що родивсь я
Від тебе пізніш?
Навчи мене краще землю орати,
У правди із серця виймати ніж.
Навчи мене всьому!
Навчи мене мріять,
Кувати, і сіять,
І жати навчи!
Я буду твій час не словами мірять —
Ділами мені кричи.
Кому зрозуміла твоя скорбота,
Що я не вчорашнім —
Прийдешнім живу?
Дав час мені вдосталь
Турбот і роботи,
І клопіт новий, і насагу нову.
Навіщо? Навіщо? Навіщо?
Закрий катехізис заслуг —
Залиш мені в спадщину
Правду найвищу,
Якщо ти мій вчитель і друг.

ОДНОМУ САТИРИКОВІ

Господь на смерть його прирік,
Велів камінням повернути
За те, що прагнув чоловік
В калюжі глибоко пірнути.

ГЕРОСТРАТ

Нащо мене засуджено до страти?
Нікчемні люди, ваш нікчемний суд
Не обезглавив слави Герострата —
Я єсть живий, і я творю свій труд!

Забуті зодчі, муляри забуті,
І прахом взято скульптора ім'я.
На попелі їх дум встаю із каламуті,
Іду у весь світ і в безсмертя я.

Клянїть мене, кривїться від огиди,
Несїть мені прокльони і плювки —
Вже чорна слава вбивці Артеміди
Мені під ноги кинула віки!

Ви всі — ніщо. Ваш труд, і ваші болі,
І ваші мрії — порошок все і тлін!
Над вами — я. Вулкан моєї долі
Веде мене крізь хаос поколінь.

Над світом галасливим і патлатим,
Що чварами гуде і клекотить,
Затис я в жмені божевільний атом,
І слава мені груди лоскотить.

Творіть красу! Дерзайте і не спіте!
Та пам'ятайте, що над вами — я,
Готовий все убити і спалити,
Щоб обезсмертити своє ім'я.

БАЛАДА ПРО
ЗАЙШЛОГО ЧОЛОВІКА

На свято зелене з густих заплав
Прийшов чоловік і надію посіяв:
— Мене, люди добрі, пан бог послав,
Щоб я вам зачав Месію.
Гріхами задавлене ваше село,
Брехня розлилася, як море,
Та встане мій син і лукавство та зло
За божим велінням поборе.
Ведіть мені дочок сімнадцяти літ,
Я виберу суджену богом,—
Сказав і присів біля шинку на пліт,
Припікши всіх поглядом строгим.
Коли ж привели перед нього дівчат,
Він мовив, махнувши рукою:
— Ну, що ж, доведеться наступного року
чекать:
Нема поміж ними святої.

І хто тільки міг, той прибуді служив,
Ніс їсти і пити до хати,
Щоб їх визволитель безжурно дожив
В селі до наступного свята.
І знову ведуть перед нього дівчат,
А він лиш хита головою:
— Гай-гай, доведеться наступного свята
чекать:

Нема й поміж цими святої.
І зими біліють, і весни дзюрчать,
Роки пропливають, мов хмари,
А він подивляє паради дівчат,
Та все не знайде собі пари.
Лиш сумно щоліта кива головою:
— Нема й поміж цими святої...

І люди принишкли, покірні й сумні,
І моляться, хто тільки може:
Як треба, життя укорочуй мені
Та шли йому суджену, боже.

На свято тридцятье слухняні осли,
Втомившись присуду ждати,
Навшпиньки до зайди у хату зайшли,—
Він мертвий лежав серед хати.

Коли ж, проклинаючи грішних дівчат,
Оमितь його люд позбігався,
Побачили раптом: безплідний кастрат
Месію зачать нахвалявся.

ТІНЬ

Біг чоловік через поле дике,
Біг чоловік через темний ліс,
Повну вулицю лементу й крику
У легенях набряклих ніс.
Біг чоловік через сонні луки,
Вибився з сили від голосінь.
Тенором, повним черствої муки,
Допитувався:
«Де ж моя тінь?
Тиха, сіренька, на мене схожа,
Завжди зі мною ходила тінь —
Жити без неї не можу,
Ніби дерево без корінь.
Вона мене в скрутї завжди виручала,
Зі мною ходила і спати лягала.
Як день — то казала, котра година...
Бувало, до сонця повернеш спину,
І прямо перед тобою стелеться власна тінь —
Милуйся до ночі, якщо не лїнь.
І раптом втекла.
Я один залишився.
І відразу ж без неї у дурні пошився,
Бо не второпаю, котра година,
Куди повертати потилицю й спину
І як узнати — чи день, чи ніч...
Раз тінь моя пурхнула прїч...»
І побїг чоловік по світах блукати,
Знемагати від слїз і квилїнь,
Спотикатися, шукати, благати:
— Поверніть мені тінь!..
А тіні байдуже. Живе сама.
І видає себе за людину.
І хоч нічого людського в нїй нема,
Нїхто не помітив зміни.

ЛИСТ ЧИТАЧІВ ПОЕТУ

Твої вірші — думок великих злиток:
У них епоха і життя нове —
Від екскаваторів до шоколадних плиток —
Яскравими картинами пливе.

І трактори, що заповзли в аули,
І літаки над хмарами шугають —
То не біда, що те сто раз ми чули,
То не біда, що те і діти знають.

І хоч про все те знаємо з газети,
Любов до тебе все-таки лелієм,
Бо нам приємно знать, поете,
Що ми й самі писати так умієм.

ЗАЯЧИЙ ДРІБ

Ім справді однаково

— Нема прогресу,— вирішили блохи,—
Однак нас били й б'ють у всі епохи...

Балакучий ліхтар

— Я Сонце б засліпив,— розхвастався
Ліхтар,—
Якби мене хтось підійняв до хмар.
За що йому та слава? Аж обидно:
Воно ж сія, коли надворі видно!

Що правда, то правда

Жалілася Свиня: — Ніяк не зрозумію,
За що так люди хвалять Солов'я!
Адже він навіть хрюкати не вміє...

Камінь

Він мовчки світ навколо оглядає,
І дехто думає:
«Мовчить!
Напевне, щось він знає...»

Крилатий та безкрила

Сів Горобець бідовий на Ракету,
Струсив із пір'я подорожній пил:
— Тобі не долетить до іншої планети,
Бо в тебе он немає зовсім крил.

За діло б'ють

Орлові Муха скаргу подала:
— Мене всі б'ють, бо дуже я мала.
Орел їй відповів суворо, та правдиво:
— Тебе всі б'ють, бо дуже ти шкідлива.

Я хочу, щоб отак завжди судили:
Дивилися, кого й за що побили.

Така служба

Собака день і ніч на всіх гарчить сердито.
А що ж йому робить!
Собаці треба жити.

А в кого ж...

Над Пуголовком Жаба поглумилась:
— І в кого ти таке гидкеньке уродилось!..

Хвалилися миші:

— Людей із світу ми могли б звести,
Якби не підсобляли їм коти...
А комірник радів у вечоровій тиші:
— Я у тюрмі б сидів, та виручають миші.

Квочка і Сито

Курчаток Квочка висиділа в Ситі,
Тепер воно оповіщає всіх:
— Курей би зовсім не було на світі,
Коли б я не родило їх...

Ховрах

Ховрах-мислитель думав у норі:
— Нащо те Сонце крутиться вгорі? .

Однобоке виховання

Думки спокою не давали Толі:
— Нащо садить на вулицях тополі,
Коли дубців у татка й так доволі?

Є чого дивуватися

Кислиця не второпає ніяк:
— Чому від мене кривить губи всяк?

Свіженька новина

— Ви чули новину? — розказував Петро.—
Сула й Десна впадають у Дніпро...

Аби почастували

Данило з радістю ковтне й дубову глицю,
Аби почастували на дурницю.

Є за що...

Одне ледащо Сонцю докоряло:
— Ну хоч би раз ти до обід проспало...

Мрія дармоїда

Побачив море й вигукнув Онисько:
— Якби мені таку завбільшки миску!..

На конкурс кмітливих

Не загадка, не ребус, а морока.
Допоможіть, будь ласка, ви мені:
Виходить, дні бувають по півроку,
Якщо в Грицька за рік два трудодні?

Чорна зрада

Господар довго з Чаркою дружив,
Без неї і не дихав, і не жив.
Тепер вона забутою стоїть.
— Що ж сталося? Облишив пить? —
З надією у Чарки Квас питає.
— Та ні, тепер він кухлями кружляє...

Пророчий сон

Омелько протоптав не менше ста дорожок
До різних ворожбитів і ворожок.
«Що означає сон, — питав усіх він з бодем, —
Що ніби я лишився зовсім голим?»
Не знаю, чи ворожки й ворожбити
Зуміли те пророцтво розкусити,
Але простак до них до того доходився,
Що справді майже голим залишився.

Згадав про правду

Кирило правди захотів,
Кирило гнівом дише,
Кирило в крісло сів,
Кирило скаргу пише:
«Зі мною не по правді учинили —
З роботи за брехню звільнили.
А де ж закон?
Де наша правда-мати?
Уже людині, бач,
Не дозволяють і збрехати!»

Жертва закону

«Чому виходить так, — Івана запитали, —
Багато заробив, але одержав мало?»
Іван лише зітхнув та пробурчав сердито:
«Хіба де правда є? Грабують рідні діти!»

Я діток народив, пустив на світ їх жити,
Та ще й за це повинен їм платити!»

Чиряк

Чиряк на шиї в чоловіка запишався:
«Чи ба, якої шани я діждався!
Про мене більш за все господар дбає:
Бинтами вкутує, на сонці вигріває,
Щодня до мене прикладає мазь —
Живу на шиї в нього, ніби князь!»
Розумний, бач, який! Але того й не розуміє,
Що не з добра ж господар його гріє.

Дуби не гнуться до землі

Скрізь Вітер нашумів,
Що Дуб сякий-такий:
«Упертий дуже він
І зовсім не гнучкий.
До того вже, нахаба, загордився,
Що, скільки я не дув,
Ні разу не вклонився!»

Неважко зрозуміти вітрові жалі:
Дуби ні перед ким
Не гнуться до землі!

Молот

— У тебе тільки й слави, що важкий,—
Якось до Молота озвався Кий.—
Дивись оно, маленького Ножа
І то усякий більше поважа.
А ти, мабуть, як буде треба,
Не зможеш і постояти за себе.
— Нічого,— Молот рубонув з плеча,—
Як буде треба, викую Меча!

Чи додумається?

Влетіла Мошка в око до Вола
Та й богу душу, звісно, віддала.
Побачила здивована Коза,
Як з ока у Вола скотилася сльоза.
Тепер вона все ходить та гадає:
— Чому так Віл за Мошкою ридає?..

Помстилися

На Грубу Дрова затаїли злобу
І вирішили добре припекти
Оцю не раз обсмалену особу.
Не довго думали, вхопилися за діло.
— Ну й що ж?
— Нічого. Погоріли...

МАНДРІВКА ПО ЦВИНТАРЮ

Низка епітафій

Бюрократові

Тепер спокійно можна спочивати,
Ніхто його не потурбує вже —
Від клопотів щоденних бюрократа
Смерть-секретарка пильно береже.
Робить їм, правда, нічого обом —
Ніхто до них не рветься на прийом.

Не дочекався...

Він ладен з себе шкуру здерти,
Аби як-небудь виправити зло.
Посмів нещасний
самовільно вмерти,
А помирать вказівок не було.

Брехунові

І в спеку, і в мороз
Тут всяк сказати вагається:
Чи він умер всерйоз,
Чи тільки прикидається?

Ледареві

Цьому однаково, чи помирать, чи жить —
Живим лежав і тут лежить.

Злодієві

Його за те всевишній покарав,
Що він коси у смерті не украв.

Плазунові

Цей плазував на череві
І догоджати звик,
Начальникові килимом
Під ноги слав язик.

Тепер з могили темної
Благання шле у світ:
«Переверніть, о людоньки,
Зі спини на живіт!»

Хабарникові

Він тут себе вважає випадковим,
Досада йому тім'я протира:
— Я був би досі ще живим-здоровим,
Якби підсунув смерті хабара...

Любителю вказівок

У цього пика від досади кисла:
Нема в могилі телефону й крісла.
А хочеться ж, їй-богу, хоч разок
Ще надавать підлеглим вказівок...

Епігонові

Він, певне, ще тягнув і в наші дні
На лан краси своє убоге рало,
Та вчасно пригадав, що видатні
І знамениті помирали.

Кляузникові

Отрути й жовчі стільки в нім засохло,
Що черв'яки в його труні подохли.

Кокетці

Вона в труні веде змагання з часом
І стогне у вечірню каламуть:
— Якби хоч раз пройтися вихилясом,
Якби хоч раз піжонові моргнуть!

Заздрісникові

А цей ночами все сичить і свище,
Хоч вже перетворивсь на порошок:
— Чого могила у сусіда вища
І домовина довша на вершок?..

Роззяві

Цей у могилі з горя занеміг,
Що власний похорон побачити не міг.

Менторові

Нарешті люд знесилений спочив
Од язика, що всіх і всюди вчив.

Холуєві

Він тут снує свої тупі думки:
«Хіба такі за морем хробаки?
Хіба там так гризуть?
Хіба так просто точать?
На наших хробаків
Там і дивитись не захочуть!»

Майстрові засідать

Він смерть благає: «Не карай,
О матінко сувора!
Хоч раз на рік мене пускай
В президію на збори!»

Затискувачеві критики

Він не виносив сміття з хати,
Щоб хтось комусь не мовив щось.
І ось тепер йому лежати
У купі сміття довелось.

П'яничці

Від щастя грішник аж сія:
— Яку не вдію шкоду,
Однак у витверезник я
Не попадуся зроду!

Кривляці

Тепер і він пробрався в люди —
Принаймні вже ганьбити мавп не буде.

Псевдовченому

Натомлений діяльністю своєю,
Почие тут в науку кандидат,
Тож прямо перед вами під землею
Закопано два рептухи цитат.

Метушливому

Весь вік спішив і метушився —
Попав у пекло, в рай — спізнився.

Підозріливому

Він хмуρο тут лежить
І знай підозріває,
Що тут усі живі,
А мертвих тут немає...

Запис у книзі вражень

Я не знайшов тут тих,
кому імення — люди,
хто хлюпав у життя
із серця чистоту,
хто з світу обскрібав,
немов луску, огуду,
прожектором думок
розгонив темноту.
Я зустрічаю їх
щодня у праці й поті —
вони ідуть ламать
віджиле і старе,
вони живуть в простій,
земній своїй роботі,
і смерть минає їх —
вона їх не бере.
Ніякі хробаки
не можуть розточити
ні мислі, ні діла,
ні мрії щирій злет —
краса їх душ
стає красою світу,
обличчям міст,
материків,
планет.

Казки

Цареве сімейство

Там, де гори і долини,
Де гуляє вітровій,—
Там цвіте краса-країна
З дивним ім'ям Сльозолий.
І колись в країні тій
Був на троні цар ПлаксіЙ.
Голова його, мов бочка,
Очі — ніби кавуни.
В ПлаксіЯ було три дочки
І плаксивих три сини.
Старша звалася Нудота,
Середульшенька — Вай-Вай,
Третя донечка — Плакота,
Всі сльозливі через край.
А цареві три сини
Так і звались — Плаксуни.
Отака була сім'я
У царя, у ПлаксіЯ.
Цілі дні вони сиділи,
Голосили, та сопіли,
Та стогнали, та ревли,
Сльози відрами лили.
Цар ПлаксіЙ велів сердито:
«Хай із ними день при дні
Плачуть всі в країні діти,
Бо сміятись і радіти
У моему царстві — ні!
Хто всміхнеться — в часі тім
Я того негайно з'їм!»
Ще була у ПлаксіЯ
Грізна гвардія своя:
В ній служили молодці
Забіяки-сльозівці.

Хто сміявсь — вони хапали
І нагайками шмагали,
Так що в царстві тому скрізь
Вистачало плачу й сліз.
Цар любив, як плачуть діти,
Бо любив їх сльози пити.
Отакий був цар Плаксій
У країні Сльозолий.

Дядько Лоскотон

Але в тому диво-царстві,
Зневажаючи закон,
Жив у мандрах і митарстві
Добрий дядько Лоскотон.
Він приходив кожний вечір —
Хай чи дощ іде, чи сніг —
До голодної малечі
І усім приносив сміх.
Мав він вдачу теплу й щиру,
Ще й лукавинку в очах.
І була накидка сіра
В Лоскотона на плечах.
Лоскотливі мав він вуса
І м'якенькі, наче пух,
І м'яке волосся русе
Розсипалося до вух.
Він як прийде, залоскоче,
То сміється, хто й не хоче.
Тільки де він появлявся,
Зразу плач там припинявся
І приходив до усіх
Голосний та щирий сміх.
Не любили Лоскотона
Цар Плаксій і Плаксуні,
Видавали заборони
Проти лоскоту вони.
І за дядьком Лоскотоном
Із нагайками в руках
Охоронці злих законів
Полювали по хатах.

Але дядько Лоскотон
Не боявся цих заслон:
Він ходив по всій країні
І носив з собою сміх
В розмальованій торбині,
В пальцях лагідних своїх.

Арешт Лоскотона

Розізлився тоді Плаксій —
Цар країни Сльозолий.
Гнівno він гукнув із трону:
«Гей, ледачі сльозівці!
Хто впіймає Лоскотона,
Буде муж моїй дочці!
Хто його посадить в льох —
Вибирай одну із трьох!
Бо уже цей Лоскотон
Скоро нам розвалить трон:
Що тоді ми будем пити,
Як не будуть плакати діти?»
І завзяті сльозівці
Понеслись у всі кінці,
Щоб скарати по закону
Баламута Лоскотона.
Довго скрізь його шукали,
У всі шпари заглядали,
Перерили всі двори,
Перерили всі бори,
Час потратили дарма:
Лоскотона скрізь нема,
Бо його завжди і всюди
Од ловців ховали люди.
Опівночі Лоскотон,
Коли всіх колише сон,
Йшов собі в бідняцькі хати
Іхніх діток розважати.
Був тоді у Плаксія
Лютий посіпака,
Віроломний, як змія,
Капітан Макака.

Так хотілося йому
Царським зятем стати,
Що ні разу в ту зиму
Не лягав і спати.
Все ходив, усе він слухав
І нарешті все рознюхав.
На світанку Лоскотон,
Насмішивши діток,
У міцний поринув сон
Між кленових віток.
А лукавий капітан
Підікрався змієм
Й Лоскотонові аркан
Зашморгнув на шиї.
Руки вивернув назад,
Міцно спутав ноги
І мерщій у Плаксоград
Рушив у дорогу...

Весілля в палаці

Лоскотона посадили
За вузькі грати,
А в палаці порішили:
— Час весілля грати...
Гей, зійшлися царенята
І придворних свита
Наречених шанувати,
Сльози діток пити.
До вінця веде жених
Висохлу Нудоту,
Та дивитися на них
Зовсім неохота.
Хоч Макака був бридкий,
А вона ще гірша,
Ім поет один гладкий
Присвятив ще й вірша.
Стільки там було хвальби,
Так скрасив їх вроду —
Навіть жаби від ганьби
Булькнули у воду!
Але цар ходив, пишався,
Він із зятем цілувався,

Похвалявся: «Ну, тепер
Лоскотон, вважай, умер!
Недоступним став для всіх
Голосний та щирий сміх.
Тож від радості стрибайте!
Тож від радості ридайте!
Ми тепер встановим скрізь
Віковічне царство сліз!»
Так розхвастався Плаксій —
Цар країни Сльозолий.

Звільнення Лоскотона

Та поки гуло весілля,
То п'яниці вартові
Напились якогось зілля
Та й поснули у траві.
А вночі йшли до в'язниці
Батраки й робітники,
Щоб звільнити із темниці
Лоскотона навіки.
Рознесли всі перепони,
Гнули ґрати, мов пруди:
— Гей, веселий Лоскотоне,
Це прийшли твої брати!
Йди до нас, веселий брате,
В нашу здружену сім'ю!
Підем разом догравати
Ми весілля Плаксію...

Продовження весілля

У палаці кожен скаче
Та від щастя гірко плаче,
Ллються сльози, як ріка,—
Бачте, радість в них така!
Раптом цар упав на трон:
— Ой, рятуйте — Лоскотон! —
Всі відразу «ох» та «ах»,
Жах у кожного в очах.
А веселий Лоскотон
До царя стрибнув на трон

І сказав йому якраз:
— Насмієшся ти хоч раз!..—
Став царя він лоскотати,
І Плаксі́й став реготати.
Так сміявсь — аж заливався,
Аж від реготу качався,
Кулаками очі тер —
Потім лопнув і помер.
Ох, була ж тоді потіха —
Цар Плаксі́й помер од сміху!
З ним придворні одубіли,
Бо сміятися не вміли.
А цареві три сини,
Три завзяті Плаксунни,
Так сміялись-реготали,
Що штани з них поспадали —
Тож всі троє без штанів
До чужих втекли країв.
Три царівни теж навтьоки
У чотири бігли боки.
Кровопивці-сльозівці
Стали п'явками в ріці,
А Макака-забіяка
З'їв себе із переляку.
Так веселий Лоскотон
Розвалив поганський трон.
Сам же він живе й понині,
Дітям носить щирий сміх
В розмальованій торбині,
В пальцях лагідних своїх.

Схочеш сам піти в цей край,
То маршрут запам'ятай:
Треба йти спочатку прямо,
Потім вправо завернуть.
А тоді поміж дубами
Поведе наліво путь.
Після цього вже помалу
Чимчикуй куди попало:
Як од втоми не впадеш —
В цю країну попадеш.

ПОДОРОЖ У КРАЇНУ НАВПАКИ

Лесик, Толя й два Володі
Сумували на колоді.
Лесик скаржився: «Хлоп'ята,
Страх як тяжко жить мені —
Слухай маму, слухай тата,
Умивайся день при дні.
Ох, і тяжко жить мені!»
Толя теж сидить бідує:
Вилива жалі свої:
«Дуже Тоня вередує,
Розважай весь час її...»
А Володя скиглить: «Тато
Змусив квіти поливати...»
І зітхає вся четвірка:
«Як нам тяжко!
Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними
Бородань малий з'явивсь,
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
І сказав до них суворо
Цей химерний чоловік:
«Я почув про ваше горе
Й через доли, через гори
Свою бороду волік —
Поспішав мерщій сюди
Виручати вас з біди.
Недалеко звідсіля
Є чудна одна зсмля —
Там ні дня нема, ні ночі,
Кожен робить там, що схоче...»
Тут всі четверо до нього:
«Поможіть нам, допоможіть!
Як пройти в оту країну,
Розкажіть нам, розкажіть!» —

«Поможу я вам охоче,—
Каже власник бороди,—
Ви на мить заплющіть очі —
Я відправлю всіх туди».
Тільки так усі зробили,
Всіх як вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над лісами
Аж під небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Закричали:
«Тру-лю-лю!
Я роблю тепер, що схочу,
Що захочу, те й роблю!
Ми потрапили-таки
У країну Навпаки!»
Ну, а цей чудесний край
Для малечі просто рай:
Там в річках тече чорнило,
Там ніхто й не чув про мило!
Всі-замурзані по вуха,
Галасують всі щодуху,
Оком чують, вухом бачать,
Догори ногами скачуть.
Сажотруси хати білять,
Землеміри небо ділять,
Косарі дерева косять,
Язиками дрова носять.
Взявши торби, малюки
Ходять в небо по зірки.
Наберуть їх повні жмені,
Ще й напхають у кишені
І додолу з неба — скік! —
Хто на скирту, хто на тік.
Лесик, Толя, два Володі,
Як малі телята в шкоді,
Цілий день брикали, грались,
Реготали і качались,
То з якимись хлопчиками
Воювали галушками,

То в густих чагарниках
Танцювали на руках.
І кричали:
«Тру-лю-лю!
Що захочу, те й роблю!»
Потім, стомлені й щасливі,
Спали, висячи на сливі.
Одіспавшись, ласуни
Рвали з дуба кавуни
І з кущів серед левад
Смакували шоколад.
Якось їх біля млина
Стріла гвардія чудна —
Ці вояки в штанях синіх
Верхи їхали на свинях.
«Хто такі? — спитав похмуро
Найстрашніший мацапура. —
Це перевертні, не діти!
Гей, хапайте їх, в'яжіте!»
І вояки той наказ
Так і виконали враз
Та й погнали неборак
До палацу Невмивак.
Ждав їх в будці для собаки
Цар Великий Невмивака —
Він найстаршим тут вважався,
Бо сто років не вмивався.
Як побачив цар малих,
Закричав, завив на них:
«Що це, в біса, за прояви?
В них праворуч руки праві?!
Чом вони очима бачать?
Що це, слуги мої, значить?
Треба їх обмить чорнилом,
Бо від них одгонить милом.
Потім всім їм для науки
Треба викрутити руки,
Ще й відтяти треба вуха
Та навчить очима слухать.
Лиш тоді ці диваки
Зможуть жити в Навпаки.
А тепер цих недотеп

Замуруйте в темний склеп!»
Так, зіпершись на ломаку,
Гаркнув грізний Невмивака,
І дітей всіх чотирьох
Слуги кинули у льох.
У льоху в холодній тиші
Шаруділи сонні миші,
Од стіни та до стіни
Сновигали таргани
І, забившись в кутки,
Пряли пряжу павуки.
Пронизав усіх хлоп'ят
Страх нечуваний до п'ят,
Тож всі четверо щосили
У тюрмі заголосили.
І від тих солоних сліз
Льох увесь по швах поліз:
Спершу стіни тануть стали,
Потім двері з цукру впали.
І щаслива дітвора
З криком радісним «Ура!»
Задала стрімкого дьору
Од царя страшного з двору.
А вояки в штанях синіх
Мчали назирці на свинях
І кричали, й докоряли,
Й помідорами стріляли.
Ось-ось-ось були б спіймали,
Але свині раптом стали
Й повернули до лози
Смакувати гарбузи.
Як вояки не галділи,
Свині й слухать не хотіли —
Гільки рохкали й хрумтіли,
Гарбузи все їли, їли.
А наївшись, як одна
Всі чкурнули до багна.
Тож вояки всі чимдуж
Мчали слідом до калюж
Та благали:
«Любі паці,

Вже пора вставать до праці!»
Свині добре все те чули,
Та й бровою не моргнули
І пролежали в багні
Дві секунди ще й два дні.
А тим часом наші діти
Мчали мов несамовиті
Через поле й сінокіс
Та й потрапили у ліс.
Тут, у лісі на поляні,
Квіти бавились рум'яні —
Грали в гилки, в коперка,
Танцювали гопака.
Як побачили малих,
Прудко кинулись до них,
Застрибали, заскакали,
У листочки заплескали:
«Ідіть до нас!
До нас у коло —
Потанцюєм як ніколи!»
Квіти діток гратись кличуть,
А вони стоять кигичуть:
«Там вояки в штанях синіх
Доганяють нас на свинях.
Хочуть ці лукаві круки
Повикручувать нам руки.
Ой! Ой! Ой! Де наші мами,
Що без них тут буде з нами?»
Квіти з жаху стали сині:
«Нас також потопчуть свині!..»
Тут до них підскочив дід
Кущовик Червоний Глід:
«Не сумуйте, не кричіте,
Я поляну оточу
І свиней топтати квіти
Відучу!»
Глід, Шипшина й Терен дикий
Вмить без галасу і крику
Всю поляну оточили,
Нашорошили голки
Й заганяли їх щосили
Свиням в ноги і боки.

І воякам шматували
Пишний одяг і тіла —
Впало ранених чимало,
Кров з них ріками текла.
Вже вояки як не брались,
Тільки геть пообдирались —
В колючках, усі в крові
Повтікали ледь живі.
Розізлився Невмивака,
Що зірвалася атака,
І звелів поставить, клятий,
Круг поляни вартових,
Щоб зухвальців упіймати —
Хай чи мертвих, чи живих!
Він сказав:
«Дітей схопіть
І в чорнилі утопіть!»
І вояки в штанях синіх
Сновигали скрізь на свинях,
Доглядали, щоб малечі
Не було шляхів до втечі.
Ну, а діти, бідні діти,
Стали худнути, марніти,
Стала їх бороти втома,
Закортіло всім додому.
І зітхала вся четвірка:
«Як нам тяжко!
Як нам гірко!»
Раптом трісь — і перед ними
Бородань малий з'явивсь.
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
«Хто із вас додому хоче,—
Каже власник бороди,—
Хай лишень заплющить очі —
Віднесу його туди...»
Тільки всі отак зробили,
Всіх як вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над ярами

Попід небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Гульк — уже в своїм дворі!
Іх стрічають, обнімають
І бабусі, й матері.
І кричать мандрівники:
— Нас тепер ніяким дивом —
Навіть бубликом красивим! —
Не заманите віки
У країну **Н а в п а к и!**

*ВИНО
З ТРОЯНД*

ВИНО З ТРОЯНД

На неї задивлялися навіть дідугани, і вже рідко який хлопець не міряв очима з голови до п'ят. В одних у зорі світилося захоплення, в других — неприхована хіть, а треті милувалися нею, як шедевром краси. Коли вона кидала чорні коси на пружні груди і пливла селом з сапкою на плечі, хлопці божеволіли. Приходили боязко до її воріт і натхненно говорили про кохання, а вона тільки слухала і мовчала. Ніхто не наслідювався торкнутися її, мов боявся осквернити дотиком красу. Вона ніким не гордувала і ніколи не ганила, а тільки прохала прощаючись:

— Не ходи до мене більше. Добре?

І в тернових очах було стільки благання, що ніхто не зважувався їй заперечувати. Минало в хлопців оп'яніння від краси, закохувалися вони в звичайних кирпатих і гостроносих дівчат, а Ольга ставала для них приемною згадкою.

Андрій ніколи не зважувався підійти до неї. Та й куди йому, кульгавому горбаневі, було сікати, коли й не такі, як він, од неї гарбузи качали. Вона часто ловила його погляд на собі і завжди у відповідь світилася привітністю, але він вбачав у тому образливу жалісливість.

Хлопці ставали трактористами і шоферами, йшли в льотчики і моряки, а він і мріяти про це не міг. Він копірсався в колгоспному саду, а вдома розводив квіти.

До квітів принадився, відколи померла мати. В його садибі не росла ніяка городина, лише виноград, яблуні, вишні і квіти, квіти. І могила

матері з ранньої провесни аж до бабиного літа квітувала, мов клумба.

Він дарував розкішні букети нареченим, і всі були йому вдячні, і всі шанували його, а йому ж хотілося випити хоч краплю кохання.

— Чи й мені ти подаруєш букет на весілля? — запитала якимось Ольга, коли в саду трусили яблука.

Він мало не отерп від несподіванки, але мовив:

— Ти вибереш сама, які захочеш.— Потім він посміливішав і сказав: — У мене їх дуже багато. І ще, коли захочеш, до твого весілля я зроблю вино з пелюсток троянди.

— Вино з троянди? — здивувалася дівчина.— Таке й вигадеш.

— Не віриш? — захвилювався він.— Те вино — як ніжність. Коли прийдеш по квіти, покуштуєш.

І він зашкунтильгав до куреня, куди його кликав сторож.

Андрій чомусь вірив, що Ольга прийде по квіти. Він виглядав її кожен вечір. Його збентеженість помітили навіть сусідські хлопчачки, які щовечора щебетали на подвір'ї. Це були вірні Андрієві друзі і надійні охоронці його квітів та саду. Того, хто насмілювався зірвати без дозволу бодай гроно винограду чи квітку, піддавали безпощадному остракізмові. Його цькували так настійливо і жорстоко, як це можуть робити лише діти.

Ці голомозі квітникарі вечорами, як мухи, обсідали Андрія. Він розповідав їм, що бачать у снах квіти, як вони перешіптуються з сивими зорями, вигадував казки про дивовижні краї, де квіти не тільки пахнуть, але й розмовляють, і ходять, і граються в піжмурки, а в'януть лише тоді, коли в тій країні з'являється хоч одна нещаслива людина.

— Квіти люблять щасливих. У нас від нещастя вони не в'януть, а плачуть. Ви бачили, скільки вранці на них роси? Ото їхні сльози. Хто росяного

ранку знайде незаплакану квітку, той буде дуже щасливий.

— А ви знаходили незаплакану квітку?

— Ні, я не знаходив та, мабуть, і не знайду...

Висіло над ними добре і щире небо, і малюкам здавалося, що всіяне воно не зорями, а квітами, і що посадив ті дивовижні квіти дядько Андрій.

Ольга прийшла в неділю зранку. Вона була така прекрасна, що відразу якось похнюпились квіти, а господар відчув себе нікчемою і не знав, де подітися.

— Це правда, що суха квітка, знайдена росяного ранку, віщує щастя? — запитала вона в Андрія.

Язик у хлопця прикипів до піднебіння, очі застигли від подиву.

— Хто... Від кого ти чула про це?

— Я приходила до тебе вчора ввечері і слухала, що ти казав дітям. Так то правда чи ні?

— Ні. То я сам вигадав.— Андрій заховав очі в куш півоній.

Ольга зітхнула.

— Жаль, що я не вмію так гарно видумувати.

«Для чого тобі це? — дивувався хлопець.— З тебе досить тієї вроди, якою наділила мати. А в мене... Що я робитиму, коли зрадять мене ще й ті химерні вигадки?»

Перегодом вони сиділи в заплетеній хмелем і диким виноградом альтанці і смакували вино з троянд.

— Ти дуже гарний хлопець, Андрію,— мовила Ольга.

— Ти хотіла сказати, що я непогана людина? — перепитав.

— Я хотіла сказати те, що сказала,— засміялася Ольга і без усякого зв'язку стала побиватися: — Мені багато кажуть, що я гарна і тому мене люблять. Гадають, мені приємно від того. А хіба я винна, що я гарна? Хіба моя врода — це я?

Вона грайливо перекинула коси зі спини на груди.

— Я хочу, щоб хтось полюбив мене, а не мою красу, чорні брови та рожеві щічки.— Вона помітила, що Андрій хоче вклинцювати своє слово, і заговорила ще швидше: — Що та краса? Вітри видублять шкіру, дощі змиють рум'янець! Натягаєшся ящиків на токах, попогнеш спину на буряках — де та й врода дінеться...

Вона замовкла, і Андрій не знав, що сказати.

— Ну, скажи, Андрію, коли висушить мене праця та негода, чи буду любою для того, що спокусився красою?

— Не знаю, Ольго,— щиро зітхнув хлопець.— Не знаю, хто б тебе зміг не любити отаку!

— Я не весь вік такою буду, Андрію,— мовила сумно.— Так мені можна нарвати квітів?

Андрій кивнув головою, і дівчина побрела в барвисте живе озеро. Вона ходила між квітами, а за нею ходили його закохані очі. Ольга прискіпливо обдивилася чи не кожну пелюстку і вернулася до альтанки з порожніми руками.

— Мені жаль рвати їх,— соромливо зізналася.— Вони такі гарні. Краще я зайду іншим разом. Добре?

Він іде з нею до хвіртки і мовчить. Дівчина виходить на вулицю і, дивлячись у синій неспокій його очей, тихо каже:

— А до весілля ти неодмінно приготуй вино з троянд...

В Ониськи дерев'яніли ноги, коли десь поруч дзвенів його голос. Вона завжди йшла повз нього ледве жива і не сміла повести навіть бровою в його бік.

А Віктор кричав:

— Онисько! Коли ти скажеш, що я для тебе найкращий?

— Як надоїш од цапа повну дійницю молока,— шмагнула дівчина.

— Я не буду бігати за тобою,— кепкував парубок.— Я просто прийду сватаця.

— Приходь, гарбузи вродили добрі,— мов крізь щідилку, пропускала слова, тамуючи за білизною зубів і образу, і біль, і надію.

Іноді дояркам уривався терпець, і вони починали заступатися за Ониську.

— Ти її мізинця негоден! — казали йому.

— Ов-ва! Аби тільки сказав «ціп-ціп», то прибіжить, мов квочка,— не вгавав обліковець.

— Гляди, щоб не довелося самому на яйцях сидіти,— рубала Ониська під загальний регіт.

Тільки татові могла Ониська довірити, чого коштувала їй та розв'язність. Тато був зовсім юний. Він пішов на війну тридцятилітнім і таким залишився навіки. Ониська часто хотіла побачити його сивим і вусатим. Не виходило. Мати поздоровкалася зі старістю, а тато залишився молодим. Час уже втратив над ним владу.

— Ой, як мені важко, тату,— казала Ониська, опускаючи до пояса чорну тугу своїх кіс.— Як я його люблю і як... ненавиджу! — тупала маленькою ніжкою.— Що мені робити, тату?

Але батько мовчав, і тоді дуги дівочих брів сповзалися до кирпатого носа, а вії швидко-швидко кліпали, заганяючи назад неслухняні сльози.

Осінні світанки тривожні, як марення. Ониська заспаними очима обмацувала їх сиву бездонність і пірнала в їхню тривогу. По дорозі до ферми вона додивлялася свої дівочі сни.

Одного разу її розбудив Віктор.

— Чого йдеш, мов лунатик? — засміявся він біля самого вуха, і Ониська знов відчула, як терпнуть ноги. Але голова і язик у неї ніколи не терпли.

— Скажи краще, а чого ти так рано з пелюшок виліз?

Він змовчав, а потім якось неоміливо взяв за руку. Онисьці зовсім не хотілося випручувати її.

— Ніколи не думав, що в тебе такі тендітні руки...

— Мужик не повірить, поки не помацає,— сховала досаду в посмішці.

— Підеш за мене? — раптом ні сіло ні впало запитав Віктор.— Підеш?

— Може, й піду за тебе... обліковцем працювати.— Вона таки випручила руку і йшла немов по гострих лезах.

— То я прийду сватаця,— сказав, ніби не чув її слів, і так само раптово, як з'явився, розтанув у сивій прозорості.

Цілий тиждень за Ониською, куди б не йшла, повзли перешіптування та хихоньки. Під неприховано цікавими поглядами її плечі сутулилися, а думки гнітила образа: «На все село розцвірінкав». Мука туго стискувала груди.

Віктор прийшов у суботу. В кепці набакир, у начищених до блиску хромовиках, вродливий і прилизаний, мов плакат. Він розсівся на лаві, закинув ногу на ногу, ніби виставляючи напоказ нові чоботи. І відразу ж завів якусь порожню розмову з матір'ю. Говорив довго і одверто хизувався, а потім, наче між іншим, мовив:

— Я оце, тітко, прийшов сватати вашу Ониську...

Мати здивовано звела голову і сказала ображено:

— Хіба, Вікторе, тепер про це з батьками тор-

гуються? В Ониськи своя голова на в'язах.— І, ніби підкреслюючи свою непричетність до того, що діється в хаті, повільно видибала на подвір'я.

Вони довго сиділи вдвох у хаті і мовчали. Кукурікали півні на рушниках, і од їхнього мовчазного співу дзвеніло у вухах.

— То що ж ти скажеш мені, Онисько? — здалеку хлюпнув тривогою Вікторів голос.

— А ти в мене нічого не питає.

— Ти ж знаєш, чого я тут.— Він дивився так благально і винувато, що в неї все тіло сповнилося лінивою жагою.

— Ти ще не втоптав стежки і до моїх воріт, а вже стукаєш у серце,— струснула з себе млявість.

— Але ж ти кохаєш мене...

— Звідки ти знаєш? — насмішкувато підвела очі.

— Про це говорить усе село...

— Але одна людина цього не говорить.— Ониська відкинула на покуть вишивання і не знала, що робити з своїми руками. Гнівом спалахнули карі зіниці.

Віктор немов уперше побачив її.

— І ти осоромиш мене на все село? — зразу ж збагнув безглузду жалюгідність свого запитання.

— Який ти, Вікторе,— не слова, а сльози текли з її вуст.— Іди звідси геть і можеш набрати на грядці скільки завгодно гарбузів. Хоч підводою приїжджай.— Ониська глумилася над своєю мукою.— Одного тобі мало, бери цілий віз і годуй ними свою пиху...

Він пішов згорбившись, ніби й справді ніс на своїх плечах підводу гарбузів.

Ониська ридала над вишиванням.

ЧОРНА ПІДКОВА

Хмари повзли так низько, що перехожі несподівано виринали з них і так само несподівано тонули. Дівчина задерла голову, ніби хотіла протаранити очима їх клубчасту похмурість. Довгими віями вона торкалася країв хмар, а її очі були єдиними синіми цятками серед передгрозової сірості.

— Я не люблю тебе,— сказала дівчина, дивлячись у небо.— Ти брехав мені...

— Я не брехав тобі...

— Ти не любив мене.

Він дивився в землю і не бачив, що коїться над ними.

— Я люблю тебе.— Хлопець нервово човгав черевиком по зеленому горбику і вже вибив на ньому чорну підкову.— Я люблю тебе...

— Ти просто боїшся втратити мене і залишитись самотнім.

— Дурниці! — раптом загарячився він.— Коли я став байдужим тобі, то...

Вона метнула на нього дві сині блискавки.

— Чому ти весь час дивишся в землю?

Він важко, мов гирі, підняв свої очі і спідлоба глипнув на неї, але за мить його очі знову впали в траву.

— Це не має значення, куди я дивлюся.

— Ти ніколи не дивився мені в очі. Ти завжди був жадібним і нетерплячим,— розстрілювала вона його сумніви.— Ти не хотів бути щасливим зі мною, ти просто хотів ошчасливити мене.

Вона раптом заплакала і ледве втрималася, щоб не припасти йому до грудей.

— Я теж хочу бодай одну людину зробити щасливою,— сердито ввігнала підбор у глевку землю і прожогом кинулася геть.

— Почекай! — Він рушив за нею.

Тягуче закашлявся грім, і об листя заporо-
щали великі, мов боруб'яхи, краплі. З хмар ви-
ринули двоє. Вони трималися за руки і бігли
прямо під клен. Зупинилися захекані і мокрі, ща-
сливі, що знайшли таку густу крону.

— Дивися, підкова,— вигукнув хлопець.

Вони присіли біля чорної дуги, впаяної в зеле-
не божевілля. І якимось несподівано зустрілися їхні
очі, потім руки і губи.

— Підкову знаходять на щастя,— прошепесті-
ли її вуста.

Ті, що знаходять підкову, ніколи не думають
про того, хто загубив її.

ВІН ЗАВАЖАВ ІЙ СПАТИ

Інколи його за груди хапав довгий і тягучий кашель. Від куріння.

— Гнате, мені обридло твоє бухкання! — кричала вона тоді зі спальні.— Ти заважаєш спати.

Він винувато дивився на коричневі портъери і казав:

— Добре, Лі, я не кашлятиму.

— Взагалі ти міг би йти на кухню і кашляти там хоч до ранку! — солодко тягнула слова та, котру він називав Лі.

Світло разом з ним переходило до тісної кухні. Перед світом воно втомлювалося і гасло. Мабуть, втомлювався і він. Короткий нервовий сон сповнювався химерними видовиськами. Колись він глузував над позитивними героями убогих романів. Позитивним завжди снівся верстат або трактор. А йому тоді снилися всі дівчата, крім Лі. А як не хотілося розлучатися з нею навіть уві сні!

Тепер йому снилися формули, снилися паралельні жирні лінії і вуса головного конструктора. Правда, в Якіма Івановича зроду над губами не було щетини, але Гнат у сні чомусь твердо знав, що то все ж його вуса. Одного разу він сказав про це Якимові Івановичу.

— Добре, намотаю це на вус,— відбувся той жартом.— А взагалі такі сни спроста не сняться. Ти, мабуть, виснажився.

Яким Іванович любив Гната, але не виявляв своїх почуттів, щоб не було зайвих розмов. Як-не-як, а Гнат був його зятем. Того разу несподівано для самого себе він запитав:

— Ви часто сваритеся з Лідією?

— Ні, ми ніколи не сваримося...

— І вона ніколи не сичить на тебе?

— Буває. Але тільки тоді, коли я заважаю їй спати...

— Я так і знав, що ти заважаєш їй спати,— кинув Яким Іванович, і його добрі карі очі раптом стали сивіти. Так було завжди, коли він сердився.

— Боже мій, що ти зробив з кухнею! — щоранку жахалася Ліда, оглядаючи купи недопалків.— Ти сам скоро перетворишся в пунктирну лінію...

А Гнат любив свої прокурені ночі. Він любив свої сигарети, свій кашель і свої креслярські знаряддя. Звісно, без кашлю він міг би обійтися, але без таких ночей — ніяк! Він любив свою втому і свої химерні сні. І ще любив сонне бурмотіння дружини.

— Як ти насмалився цих смердючих сигарет...

Ліда не розуміла ні його сигарет, ні його кашлю, ні його снів. І не любила його втому і його ночі.

Коли Гнат зв'язав докупи всі свої думки, коли його безсоння втілилося в химернім павутинні креслень, він прибіг у спальню і схопив Ліду за плечі:

— Лі, як усе здорово вийшло...

— Ну, чого ти? — кризь сонну лінь запитала вона.

— Лі, я знайшов те, що шукав!

— Але ж, милий, хіба через це треба будити все місто?

Він до ранку сидів на кухні і заїдав тютюновим димом її байдужість. Ранком він складав речі в чемодан і говорив їй образливі слова. Вона плакала і відповідала йому тим же.

А потім він стояв у кабінеті тестя, чи то пак головного конструктора, і виливав йому свою образу.

— Я пішов од неї, щоб не заважають їй спати. Я поїду на Північ і ніколи звідти не вернуся...

У Якіма Івановича очі були сиві, а голос байдужий.

— Иди й сідай за роботу. Нічого нюні розпускати,— сказав Яким Іванович. І замовк.

Увечері він сам прийшов до Гнатового столу:
— Ліда приходила до мене...

Гнат відкинув з чола чорну чуприну і немов з ями глянув на тестя.

— Що вона говорила?

— Тільки те, що завжди кажуть жінки в таких випадках.— Він обмацував очима незграбну постать зятя і думав, мабуть, про щось дуже далеке.— Я сказав їй: коли люблять — не носять своїх сліз до посередників.

Гнат одягався і ніяк не міг всунути лівий черевик у калошу. Потім вони спускалися з третього поверху і курили сигарети.

На вулиці реготав осінній вечір. Вони йшли крізь його регіт.

Несподівано Яким Іванович вхопив Гната за плечі і повернув лицем до себе:

— Я сказав їй, що ти, може, повернешся до неї, коли вона проснеться. Тоді ти не заважатимеш їй спати.

Він пішов, майже побіг од Гната.

Гнат прийшов у готель і дуже рано вклався в ліжко. Йому снилася Ліда, паралельні лінії і неіснуючі вуса головного конструктора.

ВЕСІЛЛЯ ОПАНАСА КРОКВИ

Ніхто не розумів, що гелготів довготелесий та сухоребрый каратель. Але всі бачили, як з його рота виповзали гадюки. Вони довго сичали у вухах, а потім їхнє сичання перекладав на людську мову переляканий учитель з сусіднього села.

— Він каже, що під вашим хутором вчора застрелено троє солдатів. Якби це трапилося тут, вони б забили всіх до одного. А так хочуть повісити лише тих, у кого в сім'ях є партизани. Якщо ж ви не видасте партизанських родичів, то будете знищені всі.

Двісті дідів, бабів, жінок та дітей стояли під божевільно гарячим сонцем, але їм було холодно. Цівки морозу струменіли з чорних отворів автоматів і кулеметів, націлених у всіх разом і ні в кого зокрема. Над натовпом висіли переджнивна спека і передсмертне мовчання. Потім знову з есесівського рота поповзли гадюки.

— Він каже, що ви можете мовчати ще десять хвилин, а тоді він звелить стріляти.

Десять хвилин бігали зморшки по чолах, десять хвилин стікало мовчанням сонце, десять хвилин задубілими очима вдивлялися в закручений шпориш, ніби хотіли віднайти в ньому який порятунок. Потім натовп заворушився, і озерце людей вихлюпнуло наперед тисячолітнього Опанаса Крокву. Він забув навіть уклонитися людям, а пішов прямо на вчителя.

— Скажи цьому кнурові, що то мої сини забили тих вилупків. І ще скажи, хай не сміють мене бити, бо я коростявий. Хай просто вішають.

— Скільки ваших синів у лісі? — переклав учитель запитання есесівця.

— Та всі до одного.

— А хто у вас є дома?

— Була баба, та вмерла.

— А щоб тобі язик не відсох! — висунулася з юрби сива жіноча постать, хіба на яке століття молодша від Опанаса.— Живою мене до могили кладе, та ще й прилюдно. Не втечеш ти від мене, іроде, і на той світ!

Есесівець реготав довго і смачно, коли вчитель переказав йому цей монолог старої.

— Це ваша баба? — спитав Опанаса.

— Угу. Моя. А чия ж іще?

— Правду казав дід, що ваші сини в партизанах? — допитувалися в баби.

— А правду. Хіба такий збреше? Усі соколята наші в лісі гніздяться...

Іх повісили на гігантському в'язі біля колишньої церковки. Здивованими очима дивилися вони на врятованих ними людей і показували вслід карателям свої сині прикушені язики.

Опанас Кроква зроду не мав дітей, а баба Орися, що поєдналася з ним вірьовкою, ніколи не була його дружиною. Кажуть, у юності вони дуже кохалися і хотіли побратись, але батьки не дозволили. Видали Орисю за багатшого.

Може, це правда, а може, людська фантазія творить нову легенду про велику любов, яка вже на смертному одрі зачала життя.

ДУМА ПРО ДІДА

Сиджу під клунею, а дід на низу змагається з сонцем — хто першим закінчить свої денні турботи. Довга тінь од горба вже облизує його ліву ногу, а права ще ступає по сонячній смужці. Гос-тра коса аж висвистує — так не терпиться дідові докосити останню ручку і нарешті спочити. А тінь уже сягнула дідових колін, потім раптово підскочила до пояса, поповзла на груди.

Я підвівся з місця і став навшпиньки.

— Іванку! — доноситься до мене дідів голос. Він стоїть уже по шию в тіні і жмутком сіна витирає косу.— Чуєш, Іванку?

— Ні, не чую,— кричу, склавши долоні човником.

— То чого ж озиваєшся, ледащо? — Голос у діда лагідний, і я знаю, що він зовсім не сердиться на мене.— Принеси кисет, бо комарі з'їдять.

Це дід, звичайно, лякає мене. Комарі ніколи не з'їдять його, бо він дуже великий і в сто разів сильніший від усіх комарів, що живуть на нашому болоті. Але мені приємно зробити послугу дідові. Я притьмом біжу через грядку до дідового піджака, добуваю з кишені кисет, вибігаю на сінокіс і, стрибаючи через покоси, мчу до діда.

— Ноги не поколи,— чую його настанову.— Летиш, мов заєць переляканий.

— А хіба перелякані зайці швидко бігають?

— Та вже ж що швидко.

— Так, що й ви не доженете?

— Не знаю, не пробував.

— А чому не пробували?

Дід слинить цигарку і лукаво посміхається у вуса.

— Бо за це трудоднів не пишуть.

— А якби писали?

— Однак не взявся б. Не люблю дурне діло робити.

Відповідь не влаштовує мене, і я мов з торби висипаю перед дідом купу запитань.

— Гей-гей,— сміються його пожмакані вуста.— Бери краще косу та неси її до клуні.

Ми йдемо через сінокіс, і темніє над нами небо, і дзвенить земля на тисячу ладів, і я слухаю. Слухаю небо, і слухаю землю, і слухаю дідову мову. І в серце моє вливається якась незрима сила, що на віки вічні прив'яже мене до цієї землі, до співучої тихої мови.

...Чим густіша паморозь падала на дідову голову, тим більше він любив мене і щедріше розкривав свою душевну скарбницю. Він старів на моїх очах, і йому здавалося, що сила його і навіть саме життя його переливаються в мене, бо не було в діда синів — покосили їх пошесті та кулі...

— Безсмертячко ти моє кирпате,— шепотів дід, коли я засинав під музику його слів.

То були дуже гарні слова, бо поганих дід не говорив мені.

Я часто ображав і кривдив діда то своєю нетямучістю, то жорстоким дитячим егоїзмом. Але дід великодушно пробачав мені, як уміють пробачати великі люди. А дід був великим і простою своєю, і тим, що не канючив од життя більше, ніж заслужив.

Любив дід читати історію та географію, а ще любив Шевченка та Горького, бо Шевченко — це, мовляв, селянський письменник, а Горький — городський.

— Правди такої, як у них, ні в кого немає. Інші теж розумні, але не такі. Не селянській і не робочий розум у них. Якщо я не зрозумів, їх, то попроси у них за мене пробачення, коли виростеш.

Що ж, пробачте йому, графе Толстой і Антоне Чехов, не ображайтеся на нього, могутній Франко і ніжна Лесю, не гнівайтесь, Олександрє Блок, Володимирє Маяковський і Олександрє Довженко. І ще й ще інші. А ті, хто бачив, як сам відривав

від рота, оддавши останню зернину фронтові, як годував на трьохсотграмовий трудовень своїх внуків,— ті, що бачили це і мовчали або цвірінькотіли римами про кохання, нехай самі підуть до його могили і попросять у нього пробачення. Не збагнули вони ні сили, ні краси, ані роботи його. І якщо не простить він їх, то нехай сплять свої книжки і візьмуться за іншу працю, щоб не була їх старість убогою.

...Я ходив тоді в восьмий клас. Дев'ять кілометрів було до школи. Як на мої чотирнадцять років, то це не так вже й мало.

В неділю дід цілий день читав. Географію, мабуть.

— Іване, піди врубай дров,— сказала мати.

— Чого це саме я?

— Бо я вже не можу,— промовив дід.

— Ви самі книжки читаете!

— Не пащекуй, Іване! — гримнула мати.— Тільки на язик і проворний.

Я цюкав сиру лозу біля дровітні. Дід повз мене пройшов у клуню. В нього в руці теліпався цупкий конопляний налігач. Я цюкав лозу, а в клуні було тихо.

Раптом ніби обухом хтось гепнув по серцю. Я кинув сокиру в сніг і кинувся в клуню.

— Ді-дусю!

Він стояв і робив мішанку для корови. А від ясел за кожним його рухом жадібно стежила прип'ята цупким налігачем Лиска. Дід глянув на мене і, забачивши переляк на обличчі, стурбувався й сам.

— Що з тобою, Іване?

— Ви йшли з налігачем, і я подумав...

Я припав до його древнього кохужа, і ревів, мов дитина, і просив прощення.

Увечері дід сказав:

— Ганно, нехай Іванко завтра не йде в школу.

— Чого?

— Раз кажу, то треба.

— Добре, Іванко не піде.— Мати здвигнула плечима.

Але то не була примха. В понеділок діда вже не було. Суворий і прекрасний, він лежав у домовині на старезній дубовій лаві. А надворі світило сонце, скрипів сніг і кукурікали півні на відлигу.

...Я нікого так не люблю, як дідів. Це жива мудрість, неписана історія нашого народу. На своїх зігнутих плечах несуть вони стільки краси і ніжності, що може позаздрити їм будь-хто.

І коли в автобусі я бачу сідоглавого предка мого з в'язанкою бубликів, я чомусь думаю: зараз прийде в хату, добуде свій нехитрий гостинець і скаже своєму Іванкові:

— А глянь, що я приніс від зайця...

Він посадить на коліна своє чорняве чи біляве безсмертячко, і воно, роззявивши ротика, слухатиме його простодушні оповіді, в яких переплететься дійсність і фантазія. І колись обов'язково проснеться в його душі дідова краса, і живитиме його дідова мудрість і дідова мова.

Дерева цілий день вимітали небо своїми зеленими мітлами, і надвечір з-за хмар таки виглянуло сонце. Воно було велике і засоромлене. Гроза обмила втому не лише з вродливої природи — я майже фізично відчував, як у грудях забрунькувала радість. Якась безпричинна і вже зовсім нестатечна радість.

Я сів на лавку в скверику і усміхався деревам, сонцю, пошматованим хмарам і перехожим. Потім поруч зі мною сіла дівчина. Вона, теж радіючи всім еством, жадібно впивала очима красу надвечір'я. На її безпроглядно темних бровах втомлено присіли невидимі клаптики вологи, і від того брови стали трішечки сивуватими і неймовірно красивими.

— Чому ви посміхаєтесь?

Вона здивовано глянула на мене і відповіла:

— Хіба я знаю?

Ми сиділи і посміхалися всім і всьому, а я — трішечки — посміхався лише до неї, і вона — трішечки — посміхалася лише для мене. І нам було прекрасно і весело, і між нами не було нічого, крім німої щирості.

А потім на нашій лавці сів сивий-сивий чоловік і теж заходився дарувати всім і всьому свою вечірню посмішку. Він не заважав нам, а ми не заважали йому — простору для посмішок вистачало.

— Боже мій, до чого тепер безсоромна молоді! — зупинився біля нас перехожий, сповнений гніву. Це був такий дисонанс у надвечірній радості, що різнув навіть мої немусикальні вуха. Але я посміхнувся йому й мовив:

— Це ви, мабуть, не про нас кажете...

— Ні, я про вас! — Перехожий аж тупнув ногою.

— Даруйте, але ми нічого не робимо.

— Хіба можна так зухвало показувати всьому світу своє щастя?

— У нас немає ніякого щастя,— посміхнулася йому дівчина.— У нас є тільки радість.

— І до того ж у кожного своя,— докинув я.

— Ви ображаєте людей, ви своєю поведінкою наводите тінь на теперішню молодь,— вичитував нас перехожий.

— Хіба посмішка може когось образити або накинути тінь? — допитувався я, хоч не сподівався ніякої відповіді.

Я знав, що він повчатиме нас, доки не зіпсує настрою і мені, і дівчині, і вечорові. А потім піде, задоволений собою так, ніби й насправді утнув щось дуже гарне.

— Ну, чого ви сидите перед очима у всіх і шкірите зуби? — дошкульпувався він.— Хіба для вас мало закутків?

— Чого це посмішки треба шукати по закутках?

— Бо треба поводитись пристойно.

— Ви, певне, думаете, що ми... закохані? — раптом запитала дівчина.

— У всякому разі, якісь там фіглі-міглі між вами є, і не треба ними муляти очі порядним людям.

— Та ми навіть незнайомі! — засміялася дівчина.

Від несподіванки він ледве не став кам'яним монументом.

— Як? Ви навіть не знайомі? І ви сидите поруч і посміхаєтесь одне одному перед очима цілого міста?

Мені здавалося, що він репне від гніву. Він так заходився шпарувати нас банальностями, що навіть сонце спіткнулося і нахромилосся на вістря тополі. Я хотів уже заткнути вуха і сторчма кинутися куди влучу, але тут озвався отой сивий-сивий чоловік.

— Якого дідька ви прилипли до цих молодят? Нехай собі посміхаються, це ображає тільки бегемотів.

— Через таких потуральників, як ви, і молодь у нас розбещена,— з жовчю напереваги ринув захисник цнотливості на сивочолого.

— Та йдіть геть, бо покличу міліціонера,— втомлено відповів той.— Зануда.

— Це вас треба в міліцію! Безсоромники! — зарепетував ображений, але такі ушніпився йти, і за хвилю його постать, сповнена обуренням і прописними істинами, зникла за остріхом кущів.

А ми знову сиділи і посміхалися. І небо реготало так, що аж видно було його червоні ясна.

СІРИЙ ПАКЕТ

Коли поїзд смикнув вагони і Слава скочив на підніжку, ми збилися до купи і скандували щосили:

— Славі — слава! Славі — слава!

Слава махав нам на прощання якоюсь брошурою, щось кричав, але ми не чули і не хотіли чути,— тоді він висолопив язика і скорчив таку гримасу, що йому могла б позаздрити мавпа.

Таким він і пішов з мого життя, а якщо повернеться,— то, я певна, таким самим. У мене в сумочці лежав сірий пакет. Цю коштовність Слава вручив мені вже на пероні і попрохав:

— Прочитаєш, коли поїзд удаль загуркоче...

Чудний, милий кривляка цей Слава. Я через нього набралася стільки лиха і неприємностей, що повинна б ненавидіти його, як кажуть, усіма фібрами душі. Передусім він недолюблював мою маму, а вона платила йому тією ж монетою так щедро, що навіть при ньому казала мені:

— Коли вже ти віднадиш оце опудало?..

Слава реготав і дражнився:

— Ображаючи мене, тьоха Зінет, ви ображаєте майбутнє. Ми — ваша зміна. Коли ви гратимете в шахи з Магометом або Ісавом, я ще швендятиму по землі і вноситиму посильний вклад у розвиток цивілізації...

— Боже мій, цей дикун базикає про цивілізацію! — драматично вигукувала мама.

У мене на столику стоїть Славине фото, яке я сама в нього попросила. Мама ненавидить цей відбиток, бо Слава на ньому ніби живий. Лукавим поглядом спідлоба оглядає він наше житло, і здається, що з його великих губ ось-ось зірветься насмішка. Невеличку бородавку біля носа

я перетворила на симпатичну коричневу мушку, і від цього Слава став ще чуднішим.

...Ми поверталися з вокзалу, потім довго ще в нашій квартирі харчала радіола і дзвеніли чарки, але все було не так, як раніше. А може, це тільки мені було не так, а всім іншим — так. Може, інші попрощалися з Славою навіки ще на вокзалі. Може, інших він не образив так, як мене, отією мавпячою гримасою. Я чекала, що він хоч попрощається зі мною по-людськи. Кривляка!

Коли всі нарешті розповзлися по домівках, я, стомлена, сіла на канапу і роздерла пакет. Роздерла зубами, бо ніколи було шукати ножиці. Роздерла і дістала з пакета... конверт! Звичайнісінький поштовий конверт з маркою в чотири копійки. Мені хотілося побити вчителя, котрий навчив Славу так красиво, каліграфічно писати. На конверті були слова: «Розкривати лише в тому разі, якщо кохаєш». Жахливим каліграфічним почерком написав Слава цю засторогу. Жоден раз його рука не здригнулася. Філолог!

Спочатку я кинула конверт на підлогу і люто топтала його ногами. Я мстила тому кривляці за чотири довгих роки, що він забрав у мене. Забрав свавільно, віроломно і кат його знає для чого. Чотири порожні, нікчемні роки! Тисячу чотириста шістьдесят один день морочив мені голову, щоб піднести в дар оцей жалюгідний конверт вартістю в п'ять копійок!

Потім я вхопила конверт і розірвала його. Ні, звичайно, не на шматочки, я просто дістала з нього мікроскопічно малий аркушик паперу і прочитала:

«Ще цілий рік ти колекціонуватимеш у залікову книжку дорогоцінні автографи екзаменаторів. Я чекатиму тебе цілий рік (Нахаба! Я чекала чотири роки! Одну тисячу чотириста шістьдесят один день), хоч не знаю, чи зважишся ти кинути Київ задля якогось пришелепкуватого баламута. Але я чекатиму. Я кохаю тебе до божевілля. Слава».

І все. Більше ні слова. Навіть клякси не зна-

йшла я на цьому холодному клаптикові паперу.
Він таки справді божевільний. Завтра ж куплю
гамівну сорочку і відправлю йому терміновою
посилкою. Нехай носить на здоров'я!

Невже зараз він уклався на свою плацкарту
і спить?..

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОЄДИНОК

В Опанаса Шворня завжди збиралася літературна публіка. Невизнані генії всідалися за круглим столом і починали дискусії. Ці словесні поєдинки були такі гарячі, що за якихось півгодини кімната наповнювалася димом. А диму ж без вогню не буває.

Одного разу, коли письменники вже порозкривали роти, щоб здивувати світ новими великими думками, Шворень схопився з свого (точніше, позиченого в сусідки) стільця і закалатав:

— Товариство! Я пропоную влаштувати конкурс.

— Як? — підвів голову гуморист.

— Гм,— чиркнув сірником послідовник Ремарка.

— Що? — перепитав сатирик.

— Коли? — недбало кинув поет, готовий у будь-яку хвилину виявити своє обдарування.

— Валяй,— підвів підсумок реаліст. ♪

— Ну, то слухайте.— Шворень хотів стати на стілець, але сусідка з дверей показала йому електричну праску, і Опанас змушений був продовжувати з підлоги.— Вчора я підслухав прощання двох закоханих. Як ви думаєте, що говорила дівчина юнакові? Певен — не вгадаєте: вона просила, майже благала, щоб він не їхав автобусом, а йшов пішки. Так от: нехай кожен логічно обгрунтує це її прохання. Хто буде найближче до істини, той перемаже.

— А хто буде арбітром? — не втримався від запитання реаліст.

— Я дівчину приведу,— роз'яснив Шворень.— Хто перший?

Усі замовкли. За хвилину поет підвівся з місця і закотив очі під лоба. Він належав до новіт-

ньої школи, яка,— на заздрість тим, що відмовилися від розділових знаків,— творила красу, користуючись лише останніми.

Риска, дужка, знак окличний,
Знак питання симпатичний,
Три тире, чотири коми —
От вже й істина відома.

— Геніально! — вигукнув Шворень і так заплескав у долоні, що на смерть перелякав рудого kota, який дрімав посеред столу і був його єдиною прикрасою.

Після цього взяв слово послідовник Ремарка:

— Вона знала, що в той вечір він випив багато вина і пива. Отже, йому на кожній зупинці доводилося б вискакувати з автобуса. Тим паче що в нього слабкий сечовий міхур.

Сатирик теж не примусив себе довго чекати:

— Він не мав постійної прописки і до того ж був п'яний. Дівчина боялася, що в автобусі його затримає міліція. Вона, по-моєму, спекулянтка.

Реаліст, почухавши тім'я трохи більше, ніж слід було, випалив одним духом:

— Вона ревнувала його до кондукторші.

Не встиг він знову піднести руку до тім'я, як затараторив гуморист:

— Вона працювала з ним в одній установі. Була дуже скупа. Вона боялася, що юнак потрапить під автобус. В такому разі з усіх працівників збирали б по карбованцю на вінок, а дівчина не бажала розлучатися з карбованцем.

Цей феноменальний дотеп так розсмішив Шворня, що на нього напала гикавка. Нарешті, зібравши всі сили, щоб подолати регіт, Опанас звернувся до сусідки:

— А тепер, Пашо, скажи, хто з них був найближче до і-і-і-стини?

— Найближче до стіни сидить оте опудало,— сказала Паша на замріяного поета.— Але я не розумію, для чого таке дурне запитання?

— Я питаю, хто з них найближче був до правди?

— Та всі плели чортзна-що! А я просила хлопця, щоб він не їхав автобусом, бо хотіла, щоб стояв він зі мною до світанку. А останній автобус відходить дуже рано — всього о першій годині ночі. Дійшло? — відповіла Паша і, показавши язика невизнаним геніям, вибігла геть.

НЕЙМОВІРНЕ ІНТЕРВ'Ю

Ранком Шворня розбудив телефонний дзвінок. Опанас узяв трубку.

— Слухаю.

— Шворень? Це з редакції «Поетичний дріб'язок». Зараз до вас прийде наш кореспондент. Зустріньте його у всеозброєнні.

Опанас кинув трубку і зарядив пугача.

Скоро в кімнату ввалився незграбний і заявлений юнак. Його руда морда була обдерта і вкрита вуграми. Дивився спідлоба полохливо, але нахабно.

— Добрий ранок! Ягоди поспіли. Не ждали? А я от — ніжним тілом у віконце вліз і став.

— Хто ти? — дико вигукнув Опанас, спантелений появою цього суцільного виродка.

— Я репортер. Я гібрид поезії та прози і газети незаконний син. Ясно? Я мислю образами. Все сказане тут ви можете знайти в моїй збірці «Лакований бруд». Спробуйте зрозуміть.

— Ви з «Поетичного дріб'язку»? — нарешті вибрав паузу Шворень.

— Я скроплюю там поетичну палітру. Питання перше: де, коли, яким чином ви народилися?

Шворень розкрив рота, але виродок не вгавав:

— Мене мати не родила, я родився сам. Мій таланти — це мускули машинні, голова — лабораторний лабіринт. Я останнє слово науки. Стою край шляху в жовтім молочаї — відсидів за ділом я в калині. Да, бувало. Ех, летить жирафа понад житом. До речі, де пройшло ваше дитинство?

— Я народи...

— Ага. Я й забув. Біля хати я серцем порожнім напуваю голодних гусей. Кажуть, каламбур. А дозвольте запитати вас, що таке таланти? Не знаєте? Ну, от. Таланти — це... Стривайте, я відхилився. Отже, де ви навчалися?

Балакучий виродок навіть не збирався замовкнути.

— Я знаю, що прийде мій час і на мою сорочку тріпотливу ручища покладе. Що? Мене дивує ваша нескромність. Ви не смієте перебивати гостя, особливо мене. Ага! Я взяв тебе по голосу і звуку. Крокую рибною землею, скидаю чоботи сушити. Гарно? Сам собі заздрю. А ви знаєте: сіно пахне космосом і бронзою, що мені на пам'ятник кують. До вас не дійде.

У Шворня трусилися руки, він гарячково виробляв план дій.

— Над чим ви зараз працюєте? — захлинався «терорист». — Я очима чую, вухами я бачу, на моїй долоні всесвіт спочиває.

Він підійшов до дзеркала, глянув у нього і здивовано запитав:

— Це що за злодій? Вбивця? Грабіжник?

— Геній, — просичав Шворень.

— Справді? А я гадав, що тільки я...

— Дайте йому руку, — порадив Шворень.

«Терорист» повернувся до дзеркала і простягнув руку... Шворень стукнув його карафкою по тім'ї і жбурнув гостя за двері.

Хвилину було тихо. Потім під міцними ударами двері затріщали і в свіжі щілини ввірвався життєстверджуючий вірш:

Зорі кукурікають в квасолі,
Сіріус присів на перелаз.
В ковдрі неба в зорянім наколі
Віз я Київ милій напоказ.

У Шворня не було вибору. Він кинув писати вірші. Двійник більше не з'являвся.

БІЛІ ПРИВИДИ

Білі привиди заходили до вестибюля, гупотіли незграбними ногами, ляскали долоньями, і молочні хітони осипалися з них на підлогу.

— Оце так зима! — вигукували одні, бо фантазії на більше в них не вистачало.

— Привіт від Прадіда Мороза! — намагалися жартувати інші, кидаючи вологі пальта через бильце гардероба.

Ліна автоматично посміхалася їм, бо треба ж бути ввічливою. «До чого всі вони нудні і невиразні», — прялася думка. Нудні і невиразні піднімалися в танцзал і приймалися монотонно шліфувати паркет, залищалися до таких самих нудних і невиразних дівчат або збивалися табунцями і страшенно бездумно патякали бозна про що й для чого.

Ні-ні, Ліна не зневажає їх, просто їй страшенно жаль оцих бундючних гиндиків, що з дня на день тринькають свій час та енергію на танцюльках. Так, саме на танцюльках, бо вона не сміє кощунствувати і називати танцями оце шаркотіння.

— Про що задумались, міледі? — рве Лініне прядиво занадто вкрадливий голос. Ага, це той самий, що вчора і позавчора намагався полонити її дотепами й мімікою, взятими напрокат з індійських фільмів.

— Ви знову забули цигарки? — обминає очима його цукеркову посмішку.

— Ви вліпили прямо в десятку, мем.

— Номер? — збагачена його інформацією, Ліна добуває з правої кишені дешевого імпортного півпальта замусолену пачку «Казбеку». Немає сумніву, що цей галантний джентльмен смалить звичайнісінькі гільзи, котрі щовечора набиває

якимось дешевеньким тютюном. Але з якою помпою він стукає мундштуком цигарки об коробку! Як велично чиркає сірником!

— Може, ви підніметеся зі мною на один танець?

— Ні, я не опускаюся до цього.

— О, ангел показує зуби! Але все-таки?

— Слухайте,— каже вона роздратовано,— це гардероб, а не колекціонерня компліментів з позаторішніх фільмів.

— Громадяни, будьте взаємно ввічливі,— мєтає лозунг чемний кавалер.

— Відвідувачі, не заважайте працівникам виконувати свої службові обов'язки,— ультратрачено посміхається Ліна.

— Може, леді назвуть своє ім'я?

— Макбет.

— Я чекатиму вас біля виходу.

— Якщо балеро мають зайвий час, вони можуть скоротати його в товаристві однієї з балерин.— Ліна показує пальчиком угору.

— Ты меня не любишь, не жалеешь...

— Гурток художнього читання працює у вівторок і п'ятницю після третьої,— дає йому безплатну довідку. Хвала всевишньому, заграли прощальний фокс, і тоненька цівочка людей потягнулася за одягом.

Ліна ненавидить свою «професію», але їй страшенно подобається одягати і роздягати людей. Щось є в цьому магічне й незрозуміле, і коли вона нарешті підшукає собі справжню роботу, їй ще довго ввижатимуться букети людських облич, сміятимуться, сумуватимуть і проситимуть очі. Кінець кінцем сюди, крім професійних шаркунів, знічев'я забивається і чимало гарних хлопців та дівчат. Куди не зажене нудьга! Може, і їй колись доведеться марнувати свої вечори в отакому танцзалі, і помирати від нудотних та порожніх розмов, і вислухувати комісовані компліменти, і танцювати, «як поведе партнер»...

Хух!.. Нарешті останнє пальто, останнє «до побачення». Можна й додому, але в тьоті Паші

сьогодні жах скільки роботи — нанесли снігу, багна, накидали недокурків біля урн. Ліна пурхає по вестибюлю, а тьотя Паша бурчить і проганяє її додому.

— Може, тебе хтось ще й чекає...

— Хто чекає, той дочекається.— Ліна торохтить совком, шастає віником і обстрілює тьотю Пашу кулеметними чергами вражень, а та докоряє їй за нерозсудливість.

— Колись і кортітимо, щоб залицялися, та ніхто не захоче... Дівування, воно стече, як вода навесні...

Ліна похапцем одягається і водночас перекоує тьотю Пашу, що вона зроду-віку і не подумала виходити заміж, бо тепер тільки й чути, що про розлучення, а путніх хлопців дуже мало.

— Та йди вже додому, мороко ти моя гостроноса!.. А в хлопцях ти тямиш, мов коза в рогозі...

Біля виходу її справді чекає білий привид. Він іде поруч, і від його розв'язної галантності не лишилося й сліду. Мимрить щось про погоду і неохочливо жартує. Лініне роздратування дрімає в найтихішому закапелку душі.

— Мені подобається, що ти не ламаєшся і не кривляєшся,— каже білий привид.

— То чого ж сам граєшся в денді?

— А так...

— І мене чекав «а так»?

— Трішечки «а так», а трішечки не «а так».

— Мені не треба твоїх трішечок!

— А мені треба!

— Слухай, ти негідник чи ні? — ставить вона питання руба.

— Може, й негідник, але не дуже,— зітхає хлопець, і вони замовкають, і йдуть поруч, і думають про своє.

— Можливо, я дурень,— раптом каже Недуженегідник.

— Дійсно, це ймовірно,— погоджується Ліна.

— А ти розумна?

— Хтозна. Мама каже, що я злюка.

— Твоя мама — великий чоловік!

І вони йдуть, а місто спить, а сніг валить і валить, і ліхтарі від снігу такі чудні й казкові, що Ліні здається, ніби вона ступила на іншу планету. І скільки загадок і несподіванок чекають її в цьому дивному, незнайомому, білому, рідному місті!

Він так і не посмів узяти її під руку і попрощався біля під'їзду, не прохаючи, як інші, постояти з ним «хоч хвилинку».

Ліна впала на біле як сніг простирадло і зітхнула тривожно й легко. У сні в неї з очей росли фіолетові квіти.

БЕНКЕТ НА ТОКУ

Омелько Гужко, сухорлявий балакун, скаржився на току вантажникам:

— Що в тих інститутах, ідрі його навиворіт, тільки думають? Понавчають усяких дівок, а тоді маєш з ними рахубу. Ні побалакать, ні виматюкатися.

Кучерявий секретар сільської Ради Трохим Канівець, якого в жнива одірвали від паперів, повчально замітив:

— Положим, без матірщини прожить можна. Оно жінки ж не матюкаються...

— Так то ж баби,— скорчив порепані губи Омелько.— А в нашому чоловічому ділі без цього важко. Прийдеш рано до тракторів, зразу ж тебе обступають з усіх боків — того дай, цього дай, отого дістань. А де його візьмеш? З носа ж не висякаєш... Пошлеш їх усіх к такій матері, і якось мов легше стане. А хлопці дадуть тобі здачі, то й самі підбадьоряться.— Він пихнув цигаркою, вивалив густу хмару диму.— В нашому ділі без цього ніззя.

Парубки дружно загиготіли, Данило аж навприсядки зайшовся. Омелько обминав оте капосне «ніззя», мов турок сало. І якщо воно таки випурхувало з його рота, всі знали, що бригадир тракторної бригади чимось дуже клопочеться. «Ніззя» — то його вуличне прізвисько, і Омелько вже не одну пляшку самогону ставив, щоб його так не дражили. На тому латалося чимало любителів заправитися надурняк.

— Чого іржете? — вилаявся Омелько.— Однак тепер самогону не сискать. А балакав я оте до чого? Прийшла сьогодні до мене агрономша та й каже: «Ви думаете що-небудь, коли трактори на оранку пускаєте?» — «А що?» — питаю.

«А те,— вона мені,— що ондечки ваш Федько посеред борозни «рятьуйте» кричить. Трактор зупинився». — «Е-е, баришня,— пояснюю їй,— тут не думки потрібні, а запчасті». — «Ти диви,— прикидається янголом,— а я думала, що до трактора, крім запчастин, ще й голова не зашкодить». Ну мене й заіло. «Багато таких премудрих тут вештається,— одказую агрономші,— та тільки за весь їх розум копійку нову жаль дати». Ну, а потім зірвався язик з цепу, і я, значить, закрутив їй кілька обичайок. Вона попервах рака спекла, а потім оговталася і каже: «Матюкаться можна й ворону навчити. А трактор заправляти ворона не втне. А вам треба вміти. То везіть Федькові пальне. Механізатори мені!» Я ледве не провалився від сорому, а вона сміється очима і промовляє: «Як будете матюкатись, то поскаржусь, що поле засмічуєте. Від матюків же бур'ян росте».

— Ну це вже вона заливає! — вигукнув Трохим.

— Я теж казав їй таке,— провадив своє Омелько.— А вона гомонить, що про це і в книжці написано.

— А може, й правда,— озвався лінивий на слова здоровань Данило.— Мені батько теж казали, що земля любить усе чисте — і зерно, і слово, і совість.

— То, може, до неї треба й руки печатним милом мити? — пирснув Трохим.

— Для чого? — щиро здивувався Данило.— Хіба то брудні руки, якщо в них земля в'їлася?

— Руки треба мити до їжі. Гігієнічно.— Трохим вставив учене слово.

— А бідова ж дівка і на язик клепана,— захоплювався Омелько.— Щоб скинуть оце років п'ятнадцять, оддав би жінку сусідові і до агрономші підсипався б. Але ніззя,— зітхнув чоловік, і знову звалився на нього мішок парубоцького реготу. Все село знало, що бригадир любив свою Олену шалено й несамовито. Колись посмів її вдарити, вона забрала руденьких близнят й майнула до матері. Він благав її повернутися, став

навколішки, але марно. Тоді Омелько ліг під ворітьми й сказав, що не встане і ріски в рот не візьме, доки Олена не простить йому.

— А не простиш, то вмру. Тільки перед смертю собі кулака відрубаю.

Він лежав колодою біля воріт два дні і дві ночі,— добре, що літо було,— а третього дня сипонув дощ. Змилювалась тоді Олена й забрала його в хату.

— Ой, скажу тітці,— давився реготом Трохим,— доведеться вам язика рубати.

— Ну, вона не така дурна, як ти, і поміає, де в жарт, а де до діла,— насупився бригадир.— А на твоєму місці я не ловив би гав. Таку дівку, як агрономша, не зустрінеш, хоч три дні пішки шмаляй.

— Що це ви, дядьку, мене тут висватуете? — сполохав тиху балачку грудний дівочий голос.— Ще подумують, ніби я вас найняла.— Вона стояла перед хлопцями і грала карими очима. Губи ясніли посмішкою, а ніс задиркувато стирчав угору.

— Та це я не про тебе,— огризнувся Омелько.— Яка з тебе краля, коли ти підстрижена?

Примхливість відразу як вітром здуло, і на її рожевому обличчі вже малювався інший клопіт:

— Чи йтиме ще машина в село?

— Та ждемо ж оце. Тут хіба на одну ходку лишилося,— сказав Данило.

Всі почули себе ніяково і мовчали. Сонце з-за обрію прощально махало червоною косинкою, і дівчина впивалася тим прощанням. Вона втомлено присіла на ручній каламашці та й засумувала під перехресним вогнем парубочих зіниць.

— А в якій же книжці написано, що від матюків бур'яни ростуть? — порушив мовчанку Данило. Дівчина повела бровою на Омелька. «Ич, старий брехун, а казав — не про мене теленькав»,— торжествував її погляд.

— Забула, як зветься. Дуже давно читала.— Вона знову була весела і жвава, і ніхто не повірив би, що дівчина взагалі сумувала колись.—

А чого ви, хлопці, такі похнюплені? Не обідали, може? Так у мене цілий вузлик ласощів усяких.— Вона спурхнула з свого сідала, блискавично послала газету і припрошувала: — Хто не боїться, що причарую, їжте! Тільки щоб потім називали мене Тамарою, а не агрономшею. Добре?

Вони відщипували від крайця дрібні шматочки, кидали їх у роти і дякували їй очима не за їжу, а за щирість.

У небі вже проростали перші зорі, а в душах крізь кірку настороженості проштрикувалися перші пагони довір'я. І капосні цвіркуни підгледіли те проростання й розплескали про це по всьому полю, а коники не вірили їм і спросоння виплигували на тік, щоб на власні очі пересвідчитися в тому.

Коли довгождана машина намацала своїми довгими віями каламутний тік, бенкет каламашки вже закінчився, і Омелько Гужко подавав на десерт щось дуже легке й приємне, бо всі навпередки пред'являли йому паспорти щирості — посмішки.

НАІВНЕ ДІВЧИСЬКО

Вітер лагідно підштовхував її в спину. Вона вимахувала сумочкою і заgravала з вітром — підставляла йому рум'яні щоки або раптом обкручувалася на одній нозі, і він грайливо окреслював її непорочний стан. Дівчина відчувала, що на ній схрещуються цікаві погляди, і їй це явно подобалося. Може, вчора, а може, тільки-но ранком вона відкрила в собі жінку і трепетно переживала це відкриття.

Вона ніби вдруге народжувалася на світ. На сіруватих великих очах раптом заіскрилася блискуча вогка поволока, конопляні пасма волосся чомусь поніжнішали і прищулилися до лобика, а тіло стало таким легким і слухняним, що вона й сама дивувалася, як це вітер не вхопить її на свої легкі лапаті крила і не понесе кудись далеко-далеко.

Дівчина була об тій порі, коли кожного манить щось загадкове, незбагненне і таємниче. Вона ще не знала, що та загадковість і таємниця — поруч, що то звичайна потреба юності кохати і бути коханою. Вона тільки знала, що прагне чогось дуже гарного і ще не звіданого, чогось такого, без чого й жити не варто.

Дівчина йшла на роботу. Цілий вечір і ранок мати начиняла її інструкціями і годувала повчаннями, а вона дослухалася лише незрозумілої бентеги свого ества. Ну й що, коли вона вперше йде на роботу? Колись вона й до школи йшла вперше, а потім це стільки разів повторювалося, що аж обридло.

— Тато насилу підшукав тобі місце, — наставляла мати. — Тримайся його. Робота чиста, і люди там гарні.

Подумаєш, люди там хороші! Ніби в іншому місці немає ще кращих. Ось вона стоїть в автобусі, і всі на неї дивляться такими добрими очима. Хіба в поганих людей бувають добрі очі? І взагалі хіба погана людина стане дивитися на гарну?

Вона випурхує з автобуса і, заграючи з білим сніговієм, біжить до заводууправління.

— Де тут завком? — довірливо запитує у вахтера.

— Це, дочко, на третьому поверсі праворуч, — каже він їй цілком серйозно, як і личить вахтерові говорити з дорослою людиною.

— Я прийшла на роботу. Мене звуть Оксана Оришечко, — на повному серйозі доповідає вона вже підтоптаному чолові'язі з темними очима і галвиною серед чорної чуприни.

— Ага. Дуже приємно, — відповідає той і міряє її лінивим поглядом. — Я голова завкому Крекотень. Для відвідувачів товариш Крекотень, для вас — Микола Панасович.

Він запалює цигарку і не дуже доречно запитує:

— Де вчилися друкувати?

— У мами. Вона друкарка.

— Сідайте за машинку.

Він диктує їй метрів сорок бездумності з протоколу чи газети, а потім безбарвним голосом підбадьорує:

— Добре. Молодець. Зрідка це нам ставати-ме в нагоді. А тепер підшійте газети, бо тут справжній кавардак. — І простує до свого кабінету.

Оксана мугиче пісеньку про сніг і вітер, газети тріпотять в її руках сірими крилами і слухняно лягають одна на одну. Вона з легеньким вихлясом огинає стола з підшивками і заходить до кабінету.

— Миколо Панасовичу, газети підшиті.

— От і добре.

Якусь хвилину чути лише його важке дихання.

— Якщо будуть відвідувачі, кажіть, що прийматиму з другої години. Зараз зайнятий. — Пе-

ред ним лежить розгорнутий журнал, у голосі його лінь і втома.

— А що мені робити? — вихоплюється в неї.

— Не спіши поперед батька в пекло,— несподівано переходить на «ти».— Будеш потрібна — скажу.

Знічев'я вона гортає підшивки газет, друкує листа знайомій у село, скорботно заглядає в маленьке дзеркальце. Часом її викликає Микола Панасович:

— Надрукуй список заочників.

— Зніми копію з цього листа. Два примірники.

Стікає день. Проповзає тиждень. На незриму вісь часу намотуються одноманітність і нудота. Шурхотять папери, і стукає серце.

— Коли вже я почну щось робити? — питає вона одного разу.

— Ти прекрасно справляєшся з обов'язками.

— А хіба в мене так і не буде справжнього діла?

— Справжнього діла? — Микола Панасович навіть осміхається.— Наївне ти дівчисько. Кожне діло справжнє. Так нас учать.

Вона починає щось палко доводити, а він поблажливо і докірливо хитає головою. Йому смішно чути її докази. Він — син свого часу. Колись якось висунувся, його підняли і посадили в це крісло. І він сидить. І сидітиме без жодних нарікань, доки не пересадять в інше. Як це завжди буває з людьми низької культури і убогої душі, совість його не турбує. Він навіть зверхньо дивиться на людей, особливо неспокійних, і вважає себе незамінимим. Порожнечу справді нелегко замінити чимось.

— Знаєте, Миколо Панасовичу,— несподівано для самої себе каже Оксана,— завтра я не прийду на роботу...

Вона не чує, що він бубонить їй услід. Вона вже біжить по східцях, сумочка викреслює кола, а в грудях оживає щось незмірно дороге і ніжне, відвойоване в байдужості.

Оксані знов хочеться, щоб на неї дивилися. І справді, в автобусі вона ловить чийсь погляд. Ага, це он той чорнявий. Він зводиться з місця і пропонує:

— Сідайте, будь ласка.

— Я зараз сходжу,— прямує дівчина до виходу,— почувавши на собі його незвичайний погляд. Перед тим, як зійти, вона озирається, раптом показує парубійкові кінчик язика і виплигує на асфальт.

Вітер підхоплює Оксану на свої білі крила, вона кокетує з ним і зовсім не думає про те, що мама страждатиме від її нерозважного вчинку.

НАША РІДНА ВІТЧИЗНА¹

Кожна нація і народ створили десятки тисяч слів. Одні з них звучать вагомо і живуть довго, інші з часом стираються, темніють, як мідяки, і щезають з пам'яті людської. Але є слова, які можуть зникнути тільки тоді, коли зникне сам народ, що створив їх. До таких належить прекрасне і просте слово — «Батьківщина». Воно вічне, як вічний народ.

Воно вічне тому, що за ним стоїть цілий світ. Це слово начинене силою людської любові і ненависті, освячене потом і кров'ю кращих синів народу. Важко знайти ніжні й сердечні слова, які б не були вже сказані про Вітчизну. Велика, священна і прекрасна любов до Батьківщини жила, живе й житиме у всіх чесних і щирих серцях. Але було б примітивно й убого мислити, що ця любов є лише вдячністю за добро, за ласку, за щедрість землі, на якій живеш.

Для багатьох Вітчизна ставала мукою, раною душі, але від того любов до неї не згасала, а спалахувала ще яскравішим полум'ям. У чорну годину самодержавного гніту Вітчизна ставала совістю кращих умів. І не ті, що плазували перед катами, любили її по-справжньому. І не ті, що обжирались плодами землі, розуміли її по-справжньому. І не ті, що під брязкіт кайданів провадили в тюрми борців, захищали честь своєї Вітчизни.

¹ Стаття була опублікована в газеті «Молодь Черкащини» 27 липня 1962 року.

Любов до народу, до рідного краю перекреслювала лицемірну мораль експлуататорського суспільства, спопеляла блискавками ненависті усталених, прикритих лускою позолоти ідолів.

В ім'я цієї любові Іскандер-Герцен з берегів туманної Темзи бив у свій «Колокол», щоб розбудити Русь, щоб підняти її на боротьбу проти кривавих катів. На нього сипалися прокляття, його називали зрадником і боговідступником, але він крізь це чорне виття чув гуркіт лавини народного гніву, яка змете з лица землі богів і божків, звільнить Вітчизну від нечисті.

Ті, що гнобили і грабували народ, кричали про свою любов до Вітчизни, розпинали «за веру, царя и отечество», хоч служили лише своїм шлункам. «Ти, брате, любиш Русь, як хліб і кусень сала»,— глузував з них великий Іван Франко. Ханжество офіційних «вітчизнолюбців» з убивчою силою висміяв у своїх творах і Тарас Шевченко.

Любов до Вітчизни у революціонерів-демократів містила в собі любов до народу і невгамовну ненависть до гнобителів. Той, хто любив матір, не міг шкодувати ненависті для байстрюків, що, мов голодні вовки, шматували її живе тіло, по коліна брьохалися в народній крові і сльозах.

То сердце не научится любить,
Которое устало ненавидеть,—

проголошував одностумець і сучасник Т. Г. Шевченка великий гуманіст М. Некрасов.

Ця ненависть — світла ненависть, бо вона заперечувала хижість і мракобісся, бо серцевиною цієї ненависті була любов до Вітчизни, до її багатостраждального, окутого ланцюгами рабства, але нескореного і гордого народу. Крізь морок чорної самодержавної ночі ця світла ненависть наближала час, про який так добре сказав Кобзар, час, коли

...на оновленій землі
Врага не буде супостата.
А буде син, і буде мати.
І будуть люди на землі.

І цей час, на який так чекали світлі уми людства, настав у жовтні 1917 року. Хвиля народного гніву, мов'пщинку, змела жалюгідний трон, і розсипалася в порох тюрма народів, яку хотіли підтримати своїми рахітичними плечима керенські і родзянки. Над руїнами старого світу звелася вільна і від того ще прекрасніша Вітчизна.

Ми часто говоримо, що Велика Жовтнева соціалістична революція була вибухом народного гніву і ненависті проти експлуататорів. Це так. Але революція була і вибухом народної любові до своєї Батьківщини. Гніву і ненависті вистачає лише для того, щоб зруйнувати щось. Але ненависть не може будувати. Перетворює, оновлює і завітчує землю тільки любов — любов до рідної землі, до людей, до праці.

Але справжня любов до краси не може бути нейтральною і байдужою до потворного. Справжня любов войовнича, вона відкидає бруд і сміття, утверджуючи свої високі ідеали. Свідченням цього є майже півстолітня історія першої в світі робітничо-селянської держави, яка стала Батьківщиною всіх трудящих, всього мислячого на нашій планеті. Соціалізм, утверджуючи рівність, братерство, мир, дружбу і щастя народів, відкидає на смітник історії расизм, ворожнечу, війни і злидні. Утверджуючи комуністичні ідеали, ми заперечуємо і відкидаємо геть блюзнірство, лицемір'я і рабську залежність від грошового мішка, які взяла собі на озброєння вовча мораль капіталістичного суспільства. Але утверджуючи міжнародну солідарність пролетаріату, інтернаціоналізм і дружбу, ми не заперечуємо патріотизму і любові до Батьківщини. Навпаки, комуністична ідеологія відкидає геть гнилі теорійки безбатченків — космополітів. Священна любов до соціалістичної Вітчизни є однією з важливих заповідей морального кодексу будівника комунізму.

Соціалістична Батьківщина стала рідною матір'ю всім роботящим рукам і світлим душам. На нашій землі немає місця неправді і гнобленню.

І тому радянський патріотизм став якісно новим патріотизмом. Дружба і братерство народів, об'єднаних у велику співдружність соціалістичних націй,— одна з головних і суттєвих рис радянського патріотизму. Пліч-о-пліч сини всіх радянських народів, об'єднаних у велику співдружність соціалістичних націй,— одна з головних і суттєвих рис радянського патріотизму. Пліч-о-пліч сини всіх радянських народів добували і захищали в боях свободу, пліч-о-пліч ідуть вони до світлої вершини людських сподівань — комунізму.

Наша любов до рідної Вітчизни — творча любов. Патріот не той, хто вміє виголошувати пишні фрази, а той, хто своєю кропіткою щоденною працею множить багатства рідної землі, прикрашує, перебудовує свою Батьківщину. Наша любов до Вітчизни заступає греблями дорогу рікам, оре споконвічні цілинні перелоги, запліднює пустелі, височіє корпусами нових заводів і фабрик. Наша любов до Батьківщини штурмує космос ракетами, творить поеми і романи, допитливим оком заглядає в глибину земних надр і океанів.

Це — любов простих і гордих людей, енергія яких звільнена від гніту і експлуатації. Це та любов, яка, за словами видатного поета нашої епохи Володимира Маяковського, вносить свій труд у труд своєї республіки. Прикрашена нашою працею, зігріта теплом 200 мільйонів сердець, овіяна Ленінським прапором, наша Вітчизна стала окрасою і гордістю планети. Ми безмежно любимо цю Вітчизну.

ДЕКОРАЦІЇ І ЖИВІ ДЕРЕВА

Кажуть, чукчі знають сорок «сортів» снігу. Зате в їхній мові немає узагальнюючого поняття сніг. Є сніг рипучий, є сніг сизий, є сніг лапатий і навіть гарячий, і кожен з них існує осібно, уперто відмовляючись об'єднатися зі своїми братами в слово-федерацію, тобто в узагальнююче поняття. Не зрозуміло, як чукотські поети миряться з таким неподобством. Адже їм, бідолашним, треба знати всі оті сорок «сортів». І це в той час, коли, як засвідчує наш досвід, варто запам'ятати, що сніг білий, і можна пересипатися ним у віршах скільки заманеться.

Безперечно, кожна високорозвинена мова має безліч узагальнюючих понять. Нарікати на це було б нерозумно, але мені здається, що письменнику чи художнику треба згадувати про них вряди-годи. Принаймні, малюючи ліс, не слід малювати дерево взагалі, а краще взяти на олівець певну конкретну породу, скажімо, липу. Тим паче, що це прекрасне дерево згадують лише тоді, коли в кулуарах обговорюють чиюсь дисертацію чи статтю. Коли їдять мед, то забувають, що й він буває липовим.

Мені часом здається, що в нашому літературному гаю, особливо в поезії, «проізрастає» дуже багато синтезованих рослин, котрі, маючи всі ознаки дерева (зелені, і таки ж дерев'яні), не мають ні своєї крони, ні свого глибинного коріння. І ще мені здається, що найкращим ґрунтом для таких диво-рослин є наша непомірна, прямо-таки безмежна любов до загальних слів і понять. Візьмемо хоча б таке священне для всіх нас поняття, як праця, і краєчком ока глянемо, як ми поводимося з ним.

Те, до чого старші письменники йшли через

творчі муки, з людськими болями і ваганнями, що для них було відкриттям і знахідкою, ми з самовпевненістю і настирливістю дилетантів перетворюємо в банальність. Коли ми пишемо про працю, то твердо знаємо, що вона буває фізичною і розумовою. Якщо оспівуємо фізичну — «дайш» мозолі і піт, якщо розумову — замислене чоло і натхненні очі. Висновків ми не шукаємо. Висновок уже давно готовий, відкритий ще Адамом «на другий день живота свого»: всяка праця возвеличує людину, всяка праця потрібна суспільству, отже, спасибі тобі, Марійко, за мозолясті руки, за недоспані ночі і за кухоль смачної моні.

Все це дуже правильно і дуже благородно. Але все це не поезія, а тільки інтелігентське сюсюкання, тільки профанація літератури. Та й чи може бути поезією бездумне одописання, позначене «школярським підлим прагненням зробити все гладенько-правильним»?

В теперішній пересічній молодій поезії відбувається парадоксальне явище — відокремлення праці від людини. Якщо вже вірш «трудовий», то оспівується в ньому не індивідуальність, а якийсь середньоарифметичний трудар, що перевиконує виробничі завдання, кохається в своїй справі, а вертаючи додому,

Каже Тоня гордо:
— Попрацюю від душі,
Буду мати орден.

Не знаю, якими словами можна дошкульніше образити людину. Мабуть, автори подібних шедеврів забувають, що не всяка навіть потрібна праця може бути предметом захоплення. Зрештою, працюють і воли, правда, про ордени вони не мріють. Людська праця має свій внутрішній зміст, і коли поет не бачить його, а милується механічними рухами, які виконує, скажімо, токар біля верстата, то він пише не про людську працю, а кат його знає про що. Виробничі процеси можна і треба механізувати, але поезія була, є і буде творчістю, а не механізованим процесом віршування.

У Максима Рильського є невеличкий цикл «В косовицю». Написаний він настільки людяно й сердечно, що після першого знайомства я буквально марив ним.

Одспівала коса моя,
Сохнуть теплі сіна.
Переходжу лісами я —
Тишина, тишина...

Коли читаєш цей цикл, якась несамовита, пристрасна, шалена радість рокоचे в душі, просинається в ній щось незрозуміло ніжне і прекрасне. Поет не придивлявся, як хто з косарів вивертає п'ятку, а вихлюпнув на папір свій сонячний настрій — і диво дивне сталося! Слова задихали хмільним ароматом сіна, терпкою радістю і солодкою втомою від праці. І тоді zarazом стільки бачиш, чуєш і відчуваєш.

Ти цілий день в густі валки гребла
Напоєне вином і медом сіно.
Жарота без жалю тобі пекла
Відкрите без лукавості коліно.

І навіть оте граціозне «люто», що так несподівано постає в середині третього рядка («жаЛЮ ТОбі») — яке воно тут доречне і скільки говорить! Дозволю собі процитувати ще заключний акорд цієї невеличкої симфонії.

Ой зелена земля моя,
Голубі береги!
Велетенською плямою
Вітер кинув луги.

В праці радісній тону я —
Сотні радісних кіс...
Від хустини червоної
Вітер пісню доніс.

Це про людську працю, бо це згусток емоції і мислі. Про косарку так не напишеш, як би не пнувсь. Можна ще нагадати, що згаданий цикл написаний майже 30 років тому, але час не торкнувся його, та й не торкнеться. Бо це — справжнє, а не підробка. Таку поезію не можна не любити, з такою поезією треба по-хорошому змагатися.

Дуже радісно, що найталановитіші молоді

поети підходять до себе з великими вимогами, з усвідомленням тієї елементарної істини, що вони не зачинають українську літературу, а розвивають її. Кажучи це, я думаю про поезію Ліни Костенко, котра позначена печаттю зрілості, вишуканою, майже віртуозною простотою почерку та глибиною думок. Не крикливий, але щедрий і потужний талант поетеси — дуже вдячний матеріал для сенсації, і, очевидно, саме через це критики майже не помічають його, хіба часом галантно піднімають капелюхи та ввічливо розкланюються або затівають безгрунтовні балачки про «камерність» і «відірваність» від сучасності таланту поетеси. В полемічному запалі один критик закреслив геть усе, зроблене поетесою, і навіть «довів», що вона... не любить Батьківщини. Даруйте, а про що ж тоді поема «Чайка на крижині»? Очевидно, критика вразила відсутність тих зовнішніх атрибутів, що, на думку декого, є ознаками громадського пафосу. Але це невелике горе, бо Л. Костенко робить те, що повинен робити кожен поет, — вводить нас у світ людських почуттів і роздумів. Щоб пересвідчитися в цьому, варто прочитати хоч би вірш про нічні вогники, що ранком перетворюються в людей, чи вірш про робітницю, котра, вертаючи зі зміни, схилилася на плече сусідки по автобусу і заснула. Скільки тут любові до людей праці, наших сучасників, зодчих майбутнього.

Мене дужче турбує те, що багато молодих поетів усе ще в полоні загально-декларативних понять і, пишучи про працю, обмежуються вигуками та закликаннями. Дуже багато меду точиться там, де його не гріх було б економити. Скільки, наприклад, славослів'я про доярок та свинарок довелося перечитати мені за своє куце життя! Зворушені та розчулені поети бачать щастя цих чесних робітниць у тому, що вони вдосвіта приходять на ферму, а повертаються звідти вже присмерком. А якщо подумати, може, цим і не варто захоплюватися? Може, краще було б, якби вони мали більше часу?

Безперечно, праця доярки — подвиг. Але ж не треба забувати, що подвиг — це майже завжди самопожертва. Іноді те, що ми називаємо подвигом, є великою людською драмою. Чесна трудівниця, мати, дружина — де вона бере сили і час годувати сім'ю, створювати домашній затишок, півдоби клопотатися на фермі та ще й зрідка цікавитися, що пишеться в книгах і показується на екранах? Захоплюватися тим, що в наш час на жінці ще висить такий тягар, по-моєму, блюзнірство. Захоплюватися треба людиною. Більш того, треба бути їй вдячним. Але разом з тим треба дивитися правді у вічі, а не в потилицю.

Саме безкомпромісною чесністю припали мені до душі «Дві сестри» та «Похорон голови колгоспу» Івана Драча. Він тверезими очима подивився на ті речі, якими часто захоплюються люди з ледачим мозком. І головне в них все-таки не формальне новаторство, а новаторство духовне. Бо якби поезія Івана Драча несла в собі лише формальну новизну, повторюючи сто разів спожиті думки, то вона навряд чи когось захопила б.

Певен, що кращі поезії Ліни Костенко, Івана Драча, Миколи Вінграновського, Роберта Третьякова, Віталія Коротича та деяких інших молодих поетів можна і треба цінувати без жодної знижки на молодість. Та й взагалі поблажливості не місце в літературі, вона тільки псує письменників. Потрібна суворота і нещадна критика. Така критика, яка б розвивала і збагачувала наш мозок, а не самолюбство. Повірити в свою геніальність можна без улесливості рецензентів. Для цього особливих розумових задатків не треба. А вчинити суд над самим собою може далеко не кожен. Якщо ж поет уміє тільки ображатися на критику, він уже не поет.

Дуже багато розмов точиться про чутливу, тонку, вразливу душу письменника, яку, мовляв, треба оберігати від усяких неприємностей. Але що ж то за чутливість, коли вона не чує, де правда, а де базікання? Що то за духовна тонкість, коли вона у чесній критиці вбачає лише

прикросі? Ображатися не обов'язково навіть тоді, коли тебе хочуть образити. Не треба забувати, що від надмірного споживання цукру людина втрачає зуби.

Про все це кажу тому, що, мою гадку, критика для письменницької праці має величезне значення. Тільки тоді, коли в літературному гаю частіше працюватиме гостра критична сокира, у нас менше «проізростатиме» дерев невизначених порід.

- 5 Олесь Гончар. Витязь молоді української поезії
11 Лебеді материнства

ЗЕМЛЕ, ЛЮБОВЕ МОЯ

- 14 «Світ який — мереживо казковел...»
15 «Де я не буду, що робить не стану...»
16 «Гей, нові Колумби й Магеллани...»
17 Чуття великої любові
18 «Я закоханий палко, без міри...»
19 «Ти знаєш, що ти — людина...»
20 «Я чую у ночі осінні...»
21 Безсмертні предки
22 «Є тисячі доріг, мільйон вузьких стежинок...»
23 Русь
25 Завжди ми, Росіє, з тобою
26 «Я не бував за дальніми морями...»
27 Україні
28 Чую
29 «Стільки в тебе очей...»
31 «Люди — прекрасні...»
32 Матері
33 Перший
34 Жорна
36 Дума про щастя
38 Баба Онися
39 Піч
41 Одинока матір
43 Прощання Федора Кравчука, колгоспного конюха, з старою хатою
44 Дід умер
46 «Скільки б не судилося страждати...»
47 «О земле з переораним чолом...»
48 «Вихвалять, і славити, й кричати...»
49 Перехожий
50 Спасибі
51 Мій родовід

- 52 Пророцтво 17-го року
53 Монархи
54 «Земля кричить...»
55 Язик
57 Ошукана могила
58 «Можливо, знову заgrimлять гармати...»
59 Салюти миру
60 Травневий акорд
61 Невже?
63 Варвари
64 Брама замку Стюартів
65 «Де зараз ви, кати мого народу?..»
66 Ні, не вмерла Україна!
67 «Ні перед ким не станеш спину гнути...»
68 Кривда
70 «У маленьких очах відбивається світ...»
71 З дитинства
73 Старість
74 Грудочка землі
75 Засівна
76 Вєрба
77 Моя мова
78 Шум полів
79 Кризь століття
80 Леся Українка
81 Косар
82 «Вєрби й тополі, дїброви й гаї...»
83 «Ми думаєм про вас. В погожі літні ночі...»
84 «Чорні від страждання мої ночі...»
85 Повернення
87 «Задивляюсь у твої зіниці...»
88 Степ
89 Поет і природа
90 «Найогидніші очі порожні...»
91 Ровесникам
92 Серце мое в комсомолі
93 «Юність в інших завше загадкова...»
94 Пучок суниць
96 Першокурсниця
97 Мій Київ
98 «Встає над нами сонце, як вставало...»
99 «Бубнявють думки, проростають словами...»

- 100 Про поезію
101 «Благословенна щедрість! Все від неї...»
102 «І знову сам воюю проти себе...»
103 «На білих конях пронеслися роки...»
104 «Минуле не вернуть, не виправить минуле...»
105 «Прости мені, земле, дурість мою...»
106 «Ми усі по характеру різні...»
107 «Впало сонце в вечірню куряву...»
108 Комета і сірник
109 Помилка
110 Крапля в морі
111 Переспів з народної
112 «Понеси мене на крилах, радосте моя...»
113 «Земле рідна! Мозок мій світліє...»
114 Червоні конвалії
122 Кирпатий барометр
128 Прокляття
133 Симфонія прощання

ПОЛУМ'Я ЗОРІ

- 140 «У душі моїй...»
141 «Щось нове у серці забриніло...»
142 «Я юності не знав. Нудотно і похмуро...»
143 Собі самому
144 Лист
145 Чари ночі
146 Маленькі сонця
147 Квіти
148 «Як хороше радіти без причини...»
149 Ніч в озері
150 «Вже день здається сивим і безсилим...»
151 «Флегматично зима тротуаром поскрипує...»
152 Завірюха
153 З вікна
154 «Зимовий вечір...»
155 «Десь на горизонті хмара-хустка...»
156 «Набігла довга тінь на пристані...»
157 Русалка
161 Любов
162 Покара
163 Тиша і грім
168 Компаньйонка

- 169 Уманським дівчатам
170 Осінній дисонанс
171 Самотність
172 Вона прийшла
173 «Коли б тобі бажав я сліз і муки...»
174 «Осінній вечір морозом дихав...»
175 «Мені здавалась пошлою й бридкою...»
176 «Ти стояла під стендом, зіпершись на руку...»
177 «Спади мені дощем на груди...»
178 «І чудно, і дивно якось...»
179 «В грудях набубнявіла тривога...»
180 «Ти спішила до мене...»
181 «Буду тебе ждати там, де вишня біла...»
182 Вишивальниці
183 «Іду, не хрестячись, в дорогу...»
184 Море радості
185 Закохана
186 «Берези, в снігу занімилі...»
187 Супердики
189 Пішла
190 «Через душі, мов через вокзали...»
191 «Я чекав тебе з хмари рожево-ніжної...»
192 «Говорю я з тобою мовчки...»
193 «Виє вітер, довго виє, навіть слухать обрида...»
194 «Там, у степу, схрестилися дороги...»
195 «Розвели нас дороги похмурі...»
196 «Може, ти зі мною надто строга...»
197 Абажури
198 Чадра
199 Ікс плюс ігрек
200 «Дотліває холод мій у ватрі...»
201 «Я тобі галантно не вклонюся...»
202 Не вір мені
203 «Ти не можеш мене покарати...»
204 «Ну скажи — хіба не фантастично...»
205 «Ніби краплі жовті, в темну воду...»
206 «Не дивися так печально, брів похмуро не підводь...»
207 «Я дивлюся в твої перелякані очі...»
208 «Снігу, снігу сиплеться довкола...»
209 «Ти до мене прийшла не із казки чи сну...»
210 Моя вина

- 211 «Я не помру від розпачу і муки...»
212 «Сниться мені невідома Італія...»
213 «Цвіла ромашка в полі на межі...»
214 Одурена
215 «Є в коханні і будні і свята...»
216 «Ой майнули білі коні...»
217 «Всі образи й кривди до одної...»
218 «Все було. Дорога закричала...»
219 «Заграє смерть іржавою трубою...»
220 «Прощай, мій зошите!..»

ГОСТРИЙ ПЛУГ

- 222 Головешка
223 Лист до всесвітнього обивателя
224 Гнівні сонети
225 Дупло
226 «Торжествують...»
227 До папуг
228 Догматики
229 Суд
230 Пересторога славолюбцеві
231 Містиківі
232 «Люди часто живуть після смерті...»
233 До суєсловів
234 Кривлякам
235 Я...
236 Веселий похорон...
237 «Як не крути...»
238 Пильному
239 «Не лицемірити, не чванитись пихато...»
239 «Навіщо бундючитись пихато...»
240 Ювілейний елей
241 Мудра Паляниця
242 Ріка й Заплава
243 Годинник
244 Хміль на Дубі
245 Вовк-миротворець
246 Два осли
247 Вовкам на зло
248 Лев у клітці
249 Дивний Хан
250 Гаврилова агітація

- 251 Себе ж не видно
251 Два дурні
252 Яке зухвальство!..
252 Мудра Сова
253 Галасливому менторові
254 Одному сатирикові
255 Герострат
256 Балада про зайшлого чоловіка
258 Тінь
259 Лист читачів поету
260 Заячий дріб
266 Мандрівка по цвинтарю

КАЗКИ

- 272 Цар Плаксій та Лоскотон
279 Подорож у країну Навпаки

ВИНО З ТРОЯНД

НОВЕЛИ ТА ГУМОРЕСКИ

- 286 Вино з троянд
290 Кукурікали півні на рушниках...
293 Чорна підкова
295 Він заважав їй спати
298 Весілля Опанаса Крокви
300 Дума про діда
304 Посмішки нікого не ображають
307 Сірий пакет
310 Психологічний поєдинок
313 Неймовірне інтерв'ю
315 Білі привиди
319 Бенкет на току
323 Наївне дівчисько

ПУБЛІЦИСТИКА

- 327 Наша рідна Вітчизна
331 Декорації і живі дерева

**Василий Андреевич
Симоненко**
ЛЕБЕДИ МАТЕРИНСТВА

Поэзия, проза
Київ. «Молодь»
(На українском языке)

Редактор
В. І. ЗАТУЛИВІТЕР
Художнє оформлення
Д. Д. ГРИБОВА
Художній редактор
В. І. ПОИДА

Технічні редактори
Н. А. ТИМЧИШИНА,
С. Г. ОВСІЄНКО

Коректори
Р. О. КОНДРАЦЬКА,
І. К. ПАРФІЛОВА

* * *

Інформ. бланк № 1307

Здано до набору 05.01.81. Підписано до друку 22.01.81. БФ 19005. Формат 84×100¹/₃₂. Папір друкарський № 2. Гарнітура літературна. Друк високий. Умовн. друк. арк. 16,77. Умовн. фарбо-відб. 16,77. Обл.-вид. арк. 10,98. Тираж 20 000. Зам. 1—8. Ціна 1 крб. 40 к.

Ордена «Знак Пошани» видавництво ЦК ЛКСМУ «Молодь». 252004, Київ-4, Пушкінська, 28.

Книжкова фабрика «Жовтень» РВО «Поліграфкнига», Київ, Артема, 25.

Симоненко В. А.

С37 Лебеді материнства: Поезії. Проза.—К.:
Молодь, 1981.— 344 с.

Книжка українського радянського поета Василя Симоненка «Лебеді материнства» укладена за тематичним принципом. До неї увійшли поетичні та прозові твори, що друкувались у збірках «Тиша і грім» (1962), «Земне тяжіння» (1964), «Вино з троянд» (1965), «Поезії» (1966), і та частина творчого доробку, яка публікувалася в періодиці.

С $\frac{70403-048}{M228(04)-81}$ БЗ. 41.18.80. 4702590200

У2

